

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις χώρες Αφρικής-Καραϊβικής-Ειρηνικού: Ο στόχος της εξάλειψης της φτώχειας μέσω της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΣΙΔΩΡΑ ΓΟΥΛΑ

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Γρηγόριος Τσάλτας, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπων)

Ζέφη Δημαδάμα, Ειδικό Διδακτικό Προσωπικό Παντείου Πανεπιστημίου

Γεράσιμος Ροδοθεάτος, Επίκουρος Καθηγητής, American University in the Emirates

Copyright © Ισιδώρα Γούλα, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι: Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

Στη μνήμη του παππού μου Στάθη

Συντομογραφίες

ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΕΕ:	Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα
ΑΚΕ:	Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού
ΑΣΧ:	Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας
ΕΑΒ:	Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΑΧ:	Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες
ΕΟΚ:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΚ:	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΤΑ:	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης
ΕΤΕ:	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΗΕ:	Ηνωμένα Έθνη
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΚΑΠ:	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΜΑΣ:	Μηχανισμός χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας
ΜΓΑΔΣ:	Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας
ΠΔΦ:	Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας
ΠΔΠ:	Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο
ΠΟΕ:	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΣΒΑ:	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
ΣΛΕΕ:	Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΟΕΣ:	Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης
ΥΧΕ:	Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη
GPEDC:	Global Partnership Monitoring for Effective Development Co-operation
HDI:	Human Development Index
HPI:	Human Poverty Index

MPI: Multidimensional Poverty Index
UNDP: United Nations Development Program

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση μιας ορθής και εμπεριστατωμένης διπλωματικής εργασίας απαιτεί αφοσίωση, συγκέντρωση και καθαρότητα νου. Τα τρία αυτά συστατικά, σε μια καθημερινότητα που εκτυλίσσεται με ασύλληπτη ταχύτητα για να την προλάβουμε, είναι πολύ δύσκολο όχι μόνο να αποκτηθούν αλλά και να συνδυαστούν και να διατηρηθούν. Το μόνο που μπορεί να καταφέρει να «σταματήσει» λίγο το χρόνο και να δώσει σε κάποιον την ώθηση να ανασυνταχτεί και να συνεχίσει τη σκληρή προσπάθειά του είναι οι αγαπημένοι του άνθρωποι.

Ξεκινώντας από την αρχή του ταξιδιού που ονομάστηκε «Μεταπτυχιακό» δεν μπορώ παρά να αναγνωρίσω την ευγενική και καθόλα καθοριστική προτροπή και υποστήριξη που έλαβα από τον κ. Γεράσιμο Ροδοθεάτο, ο οποίος αποτελεί και μέλος της Τριμελούς Επιτροπής της διπλωματικής μου εργασίας. Η αμέριστη διάθεση που τρέφει για προσφορά βοήθειας και κατεύθυνσης στους φοιτητές που τον προσεγγίζουν αλλά και η άμεση στάση που διατηρεί απέναντί τους με έφεραν στη θέση να απευθυνθώ χωρίς κανέναν ενδοιασμό σε εκείνον για την επιλογή του μεταπτυχιακού προγράμματος που επρόκειτο να παρακολουθήσω. Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο και Διακυβέρνηση», ήταν εκείνος που με έκανε να το αντιμετωπίσω σαν ευκαιρία για προσωπική ανέλιξη και βελτίωση των ικανοτήτων μου και όχι απλά σαν μία ακόμη ευκαιρία για στείρα μάθηση. Ο κ. Ροδοθεάτος ήταν καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου παραπάνω από πρόθυμος να με βοηθήσει με κάθε τρόπο και η αμέριστη ευγνωμοσύνη και ο απόλυτος σεβασμός είναι το λιγότερο που του οφείλω.

Ευχαριστίες επίσης οφείλονται στον καθηγητή κ. Γρηγόριο Τσάλτα, τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, και στην κ. Ζέφη Δημαδάμα, μέλος της Τριμελούς Επιτροπής. Ξεκινώντας με τον κ. Τσάλτα, ούσα μαθήτριά του όχι μόνο στις μεταπτυχιακές αλλά και στις προπτυχιακές μου σπουδές είχα την τύχη, αλλά και τη μεγάλη ευκαιρία, να εμπνευστώ από την ατελείωτη διάθεσή του να εμφυσήσει όσες περισσότερες γνώσεις μπορούσε στους φοιτητές και στις φοιτήτριές του και να αγαπήσω το αντικείμενο των μαθημάτων τα οποία με δίδαξε, ξεχωρίζοντας το Δίκαιο της Ανάπτυξης. Ο κ. Τσάλτας είναι ένας άνθρωπος που προκαλεί θαυμασμό όχι μόνο λόγω της ακαδημαϊκής του πορείας αλλά κυρίως λόγω του γεγονότος ότι είναι αληθινός, ταπεινός και τρέφει πραγματική αγάπη για αυτό που κάνει. Η κ. Δημαδάμα ήταν η πρώτη καθηγήτρια με την οποία συναναστράφηκα στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος

και, αν και δεν είχα πρότερη εμπειρία από τη διδασκαλία της, της οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ. Το ευχαριστώ αυτό βασίζεται όχι μόνο στο γεγονός ότι με ώθησε να εκτεθώ μπροστά στους συμφοιτητές μου παρουσιάζοντας την εκάστοτε επιστημονική εργασία, κάτι που μέχρι τότε είχα κάνει ελάχιστες φορές, αλλά και στο γεγονός ότι με προκάλεσε να εκφράσω με άμεσο τρόπο την άποψή μου δίνοντάς μου παράλληλα τον απαραίτητο χώρο για να την υποστηρίξω.

Τέλος, το βήμα για την εμβάθυνση των σπουδών μου δε θα είχα τη δυνατότητα να το πραγματοποιήσω αν δεν είχα την πολύτιμη υποστήριξη της οικογένειάς μου. Η μητέρα μου Ειρήνη, ο πατέρας μου Γιώργος και η γιαγιά μου Δήμητρα, τρεις πραγματικά λαμπροί και αξιοθαύμαστοι άνθρωποι, οι τρεις πιο σημαντικοί άνθρωποι της ζωής μου, με στήριξαν με τον καλύτερο τρόπο σε κάθε δυσκολία που συνάντησα τον τελευταίο ενάμιση χρόνο και η αγάπη μου, μαζί με ένα τεράστιο ευχαριστώ δεν αρκούν για να εκφράσουν αυτό που τους οφείλω.

Πίνακας περιεχομένων

Συντομογραφίες.....	3
Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη	10
Abstract.....	11
Εισαγωγή	12
ΜΕΡΟΣ Α: Η Αναπτυξιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Φαινόμενο της Φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες με έμφαση στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού.....	14
1. Επισκόπηση της Αναπτυξιακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης	14
1.1. Βασικές στοχεύσεις και νομική βάση της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης	16
1.1.1. Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη	19
1.1.2. Πρόγραμμα Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Αλλαγή.....	21
1.2. Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης	22
1.2.1. Ο Μηχανισμός Αναπτυξιακής Συνεργασίας	23
1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης.....	25
1.2.3. Ο Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας.....	28
1.3. Αξιολόγηση της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης	30
2. Το φαινόμενο της φτώχειας	34
2.1. Απόπειρες ορισμού της φτώχειας.....	36
2.2. Το φαινόμενο της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες	39
2.3. Το φαινόμενο της φτώχειας στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού	40
2.4. Τα αίτια της φτώχειας.....	45
2.4.1. Η μέτρηση της φτώχειας	49
2.5. Πιθανοί τρόποι εξάλειψης της φτώχειας	53
2.5.1. Ευρωπαϊκές Δράσεις για την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού	56
ΜΕΡΟΣ Β: Η θεσμική κατοχύρωση των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού.....	60
3. Το ιστορικό της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού.....	60
3.1. Η Συμφωνία του Κοτονού για την εξάλειψη της φτώχειας	65
3.1.1. Τα θεσμικά όργανα της Συνθήκης Κοτονού	69

3.1.2. Ο πυλώνας της εξάλειψης της φτώχειας.....	71
4. Αξιολόγηση της Συμφωνίας του Κοτονού ως προς την εξάλειψη της φτώχειας.....	73
4.1. Η μετά τη Συμφωνία του Κοτονού εποχή.....	76
5. Συμπεράσματα	81
Βιβλιογραφία	86
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	97
1. Λίστα Ομάδας Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού	98
2. Λίστα χωρών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού που ανήκουν στις Ελάχιστες Ανεπτυγμένες Χώρες.....	102
3. Λίστα Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών.....	104
4. Χώρες Επιλέξιμες κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006 για παροχή βοήθειας από την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης	105
5. Χρήσιμα άρθρα Συμφωνίας Κοτονού	108

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Η εξέλιξη της συνεργασίας Ευρώπης – Χωρών ΑΚΕ	σελ.62
--	--------

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1. Ποσοστό ανθρώπων σε καθεστώς ακραίας φτώχειας	σελ.35
Χάρτης 2. Ο κόσμος βάσει του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης 2021	σελ.51
Χάρτης 3. Η Ομάδα Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού σήμερα	σελ.66

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1. Παγκόσμιος Πληθυσμός που ζει σε καθεστώς ακραίας φτώχειας 1820-2015..σελ.39	
Γράφημα 2. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κεφαλήν 1820-2018	σελ.41

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1. Συνθήκες διαβίωσης στην Αφρική	σελ.42
Εικόνα 2. Η φτώχεια στα νησιά του Ειρηνικού Ωκεανού	σελ.44
Εικόνα 3. Η δομή του παγκόσμιου Πολυδιάστατου Δείκτη Φτώχειας	σελ.52
Εικόνα 4. Ορόσημα στη συνεργασία Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού	σελ.64
Εικόνα 5. Μια απεικόνιση της Συμφωνίας του Κοτονού	σελ. 68

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις χώρες Αφρικής-Καραϊβικής-Ειρηνικού: Ο στόχος της εξάλειψης της φτώχειας μέσω της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ισιδώρα Γούλα

Περίληψη

Το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση των σχέσεων που διατηρεί η Ευρωπαϊκή Ένωση με την ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού με επίκεντρο την εξάλειψη της φτώχειας σε αυτές μέσω της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βαθιά συνδεδεμένη με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού ήδη από την εποχή της αποικιοκρατίας και μέσα από μια μακρόχρονη πορεία θεσμικής κατοχύρωσης των εταιρικών αυτών σχέσεων φτάνουμε στο 2000 και στην σύναψη της Συμφωνίας του Κοτονού, η οποία και επίσημα πλέον εστιάζει στη μείωση της φτώχειας και τελικά στην εξάλειψή της στις συγκεκριμένες χώρες. Στην εργασία αυτή γίνεται μια προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης της έννοιας της φτώχειας και αξιολογείται η ευρωπαϊκή στάση στην προσπάθεια εξάλειψής της. Στη συνέχεια, δίνεται βάρος στη συνεισφορά της Συμφωνίας του Κοτονού στην καταπολέμηση της φτώχειας και παρουσιάζονται οι προκλήσεις οι οποίες μας οδηγούν στη μετά την Κοτονού εποχή. Τέλος, γίνονται ορισμένες προτάσεις για την ενδεχόμενη ανακούφιση των χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού από το φαινόμενο της φτώχειας. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας είναι αυτή της ποιοτικής έρευνας, καθώς γίνεται προσπάθεια να βρεθούν απαντήσεις στο «γιατί» και στο «πώς». Οι βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν προέρχονται κυρίως από το διαδίκτυο (ηλεκτρονικά άρθρα, άρθρα ηλεκτρονικών περιοδικών, συμβάσεις δημοσιευμένες σε επίσημες ιστοσελίδες, ανακοινώσεις και αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) αλλά και από βιβλία και συνδρομές σε συλλογικούς τόμους.

Λέξεις-κλειδιά: εξάλειψη φτώχειας, Οργανισμός Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού , ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική, χρηματοδότηση της ανάπτυξης, Συμφωνία Κοτονού

The European Union's relations with the African-Caribbean-Pacific countries: The objective of eradicating poverty through the European Union's development policy

Isidora Goula

Abstract

The purpose of this dissertation is to analyse the relations maintained by the European Union with the African-Caribbean-Pacific group of states focusing on the objective of eradicating poverty in them through the European Development policy. The European Union has been closely connected to the countries of Africa, the Caribbean and the Pacific since the time of colonialism and, after a long process of institutionalising these partnerships, the year 2000 sees the conclusion of the Cotonou Agreement, which officially focuses on reducing and ultimately eradicating poverty in these countries. In this dissertation, an attempt is made to specify the notion of poverty and evaluate the stance Europe adopts in its effort to eliminate it. Afterwards, emphasis is placed on the Cotonou Agreement's contribution to poverty eradication and the challenges leading up to the post-Cotonou era are presented. Finally, some proposals are put forward for the possible relief of the countries of Africa, the Caribbean and the Pacific from the phenomenon of poverty. The methodology employed in this dissertation is that of qualitative research, as an attempt is made to answer the "why's" and the "how's". The bibliographic sources used are derived mainly from the internet (electronic articles, electronic journal articles, treaties published on official websites, announcements and decisions of the European Commission) but also from books and contributions to co-authored works.

Keywords: poverty elimination, Organisation of African, Caribbean and Pacific States, European development policy, development funding, Cotonou Agreement

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί ένα μεγάλο δίκτυο σχέσεων με διάφορες χώρες αλλά και οργανισμούς σε όλες τις άκρες του πλανήτη. Στην παρούσα ανάλυση θα ασχοληθούμε με τις σχέσεις που έχει συνάψει με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ), με πολλές εκ των οποίων διατηρεί βαθείς ιστορικούς δεσμούς. Η σχέση της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ μπορεί κάλλιστα να ειπωθεί ως μια «υπόσχεση για ανάπτυξη που συνεχώς ανανεώνεται»¹. Βασική έννοια η οποία διατρέχει την παρούσα ανάλυση είναι αυτή της φτώχειας, η οποία «ανησυχεί» όλο και περισσότερο κόσμο και η οποία έχει λάβει εδώ και πολλά χρόνια παγκόσμιες διαστάσεις.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας ανάλυσης θα γίνει μια προσπάθεια σκιαγράφησης της αναπτυξιακής πολιτικής που έχει υιοθετήσει η ΕΕ με ιδιαίτερη έμφαση στην προσπάθεια μείωσης και τελικά εξάλειψης της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ. Θα αναλυθεί, επίσης, αρκετά εκτενώς το φαινόμενο της φτώχειας. Ειδικότερα, σε πρώτο στάδιο θα γίνει μια απόπειρα ορισμού της έννοιας της φτώχειας και παράθεσης των διάφορων θεωριών γύρω από τον ορισμό της. Στη συνέχεια θα αναλυθεί το πώς το φαινόμενο αυτό κάνει αισθητή της παρουσία του στις αναπτυσσόμενες χώρες γενικότερα αλλά και στις χώρες ΑΚΕ ειδικότερα. Επιπλέον, θα παρατεθούν κάποιες πολύ βασικές αιτίες που οδηγούν στην πρόκληση αλλά και στη διαίωνιση της φτώχειας και θα παρουσιαστούν κάποιοι δείκτες οι οποίοι έχουν θεσπιστεί με σκοπό να γίνει δυνατή η μέτρηση του φαινομένου, και άρα η όσο το δυνατόν καλύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του. Επίσης, θα αναφερθούν κάποιοι τρόποι βάσει των οποίων μπορεί να ανοίξει μια δίοδος προς την αντιμετώπιση της φτώχειας, χωρίς βέβαια να υπονοείται ότι οι τρόποι αυτοί είναι οι μόνοι ή πιο κατάλληλοι από άλλους. Τέλος, θα αναφερθούν συνοπτικά κάποιες ενέργειες στις οποίες έχει προβεί η ΕΕ με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας θα παρουσιαστεί η θεσμική κατοχύρωση των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ από όταν αυτή ξεκίνησε, δηλαδή γύρω στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, μέχρι και σήμερα. Συγκεκριμένα, θα γίνει μια απαραίτητη ιστορική αναδρομή από την έναρξη της συνεργασίας των δύο αυτών εταίρων το 1957 με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης μέχρι και το 2000 με τη θέσπιση της Συμφωνίας Κοτονού. Θα παρατεθούν, μάλιστα, οι σημαντικότερες

¹ Karagiannis, N., *Avoiding Responsibility: The politics and Discourse of European Development Policy*, Pluto Press, London, 2004, p.8.

εξελίξεις και καινοτομίες που σημειώθηκαν στο πέρασμα των ετών αυτών αλλά και στο πέρασμα από τη μια Συνθήκη προς την επόμενη (Γιαουντέ I και II, Λομέ I, II, III, IV και αναθεώρηση Λομέ IV). Στη συνέχεια, θα αναλυθεί μεμονωμένα η Συμφωνία του Κοτονού, όπως και τα θεσμικά της όργανα αλλά και ο πυλώνας για την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ που αυτή περιλαμβάνει. Επιπλέον, θα γίνει μια προσπάθεια αξιολόγησης της Συμφωνίας του Κοτονού όσον αφορά στην επίτευξη του βασικού της στόχου για τη σταδιακή μείωση κα τελικά την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ. Τέλος, με αφορμή τις σύγχρονες εξελίξεις θα γίνει αναφορά στην προσπάθεια θέσπισης της εταιρικής σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ που θα διαδεχθεί την Κοτονού, μιας και η ημερομηνία λήξης της έχει πολύ προσφάτως παρέλθει.

Τέλος, τα βασικά ερωτήματα που θα πρέπει να διατρέχουν τη σκέψη μας καθ' όλη την διάρκεια ανάγνωσης της παρούσας εργασίας είναι τα εξής: 1) Γιατί η ΕΕ επιλέγει να συνδράμει ειδικά τις χώρες ΑΚΕ στην προσπάθειά τους για ανάπτυξη και για έξοδο από το καθεστώς φτώχειας στο οποίο βρίσκονται; και 2) έχει καταφέρει η ΕΕ μέχρι στιγμής να βοηθήσει ουσιαστικά τις συγκεκριμένες χώρες;

ΜΕΡΟΣ Α: Η Αναπτυξιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Φαινόμενο της Φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες με έμφαση στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού

1. Επισκόπηση της Αναπτυξιακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι φτώχεια, οι συγκρούσεις, η ανασφάλεια και, από μια γενικότερη οπτική γωνία, η μιζέρια και η ανθρώπινη δυστυχία αφορούν άμεσα ένα τεράστιο ποσοστό του ανθρώπινου πληθυσμού και δυστυχώς τον επηρεάζουν στο σύνολό του ανεξαρτήτως γεωγραφικού μήκους και πλάτους. Ζώντας σε έναν παγκοσμιοποιημένο πια πλανήτη, το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως μόρφωμα από κοινού με το συμφέρον των κρατών μελών της, αλλά και ανησυχίες ηθικής κυρίως φύσης, ενεργοποιούν την ανάγκη ανάληψης δράσης και σχηματισμού κατάλληλης πολιτικής για την αντιμετώπιση των ανωτέρω προβλημάτων. Ξεκινώντας την προσπάθεια παρουσίασης και ανάλυσης του διαλόγου που υπάρχει μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού² απαραίτητο είναι να διευκρινιστεί το γεγονός ότι «μητέρα» του διαλόγου αυτού είναι η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο Κοινοτικό γίγνεσθαι ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και η οποία χαρακτηρίζεται πολύ συχνά ως «ακρογωνιαίος λίθος» της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Επιχειρώντας, λοιπόν, να αναλύσουμε την αναπτυξιακή πολιτική που έχει δομήσει και ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση κρίνεται απαραίτητο σε πρώτη φάση να διευκρινιστεί το νόημα της έννοιας της ανάπτυξης, το οποίο δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με την οικονομική πτυχή της.

Συγκεκριμένα «η έννοια της ανάπτυξης περικλείει ταυτόχρονα μια μεγάλη σειρά απαραίτητων για την ολοκλήρωσή της συντελεστών, έντονα αλληλοσυμπληρούμενων και διάχυτα αλληλοεξαρτώμενων»³. Η ανάπτυξη, αναλυτικότερα, αποτελεί ένα σφαιρικό φαινόμενο μέσω του οποίου προωθούνται ταυτόχρονα πολλοί επιμέρους τομείς-συντελεστές⁴ και για το λόγο αυτόν απαιτείται ένας συνολικός πολιτικός σχεδιασμός με σκοπό να επιτευχθεί η παράλληλη και η ίση

² Για τη λίστα των χωρών ΑΚΕ βλ. Παράρτημα 1.

³ Τσάλτας, Γρ., Ι., *Το Δικαίωμα Της Ανάπτυξης ως Ανθρώπινο Δικαίωμα*, Χρονικά 1986, ΙΜΔΑ, εκδ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1988, σελ. 233-253.

⁴ «Η ανάλυση του φαινομένου οδηγεί τελικά στον εντοπισμό όλων των συντελεστών της ανάπτυξης μιας χώρας, δηλαδή την οικονομία, τη διοίκηση, την εκπαίδευση, την τεχνολογία, την έρευνα, την υγεία, το δημογραφικό πρόβλημα, κλπ.». βλ. Flory, M., *Droit International du Développement*, PUF, Paris, 1977, σελ. 11.

ανάπτυξή τους⁵. Αυτομάτως, λοιπόν, γίνεται κατανοητό ότι όσον αφορά στις παραμέτρους του αναπτυξιακού φαινομένου δεν χωρεί καμία ιεράρχηση. Η συγκεκριμένη σύγχρονη θεώρηση του αναπτυξιακού φαινομένου είναι αυτή που έρχεται να το απελευθερώσει από τη μονοδιάστατη αλλά και απαρχαιωμένη οικονομική του θεώρηση και να το συνδέσει με δύο ακόμη άκρως απαραίτητες αλλά και αλληλοσυμπληρούμενες παραμέτρους, την κοινωνική και την πολιτική⁶. Επιπρόσθετα, κομβικής σημασίας για το αναπτυξιακό φαινόμενο και για την περαιτέρω ανάλυσή του είναι το έτος 2002, όπου στη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη που έλαβε χώρα στο Γιοχάνεσμπουργκ⁷ γίνεται πλέον ευρέως αποδεκτή η τρισδιάστατη φύση του και τίθεται ο τριπλός πλέον στόχος για ταυτόχρονη και ισομερή προώθηση τόσο της οικονομικής ανάπτυξης όσο της κοινωνικής προόδου αλλά και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Εν συνεχεία, εστιάζοντας στην ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή βρίσκεται στον πυρήνα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ και βασίζεται σε συγκεκριμένες αρχές οι οποίες θεμελιώνονται και περιγράφονται σε συγκεκριμένα άρθρα της Συνθήκης για την ΕΕ (ΣΕΕ) και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ), τα οποία θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο. Ο ρόλος της εν λόγω πολιτικής είναι άκρως σημαντικός για την επίτευξη διεθνών στόχων, στη θέσπιση των οποίων έχει συμβάλει η ΕΕ και για την υλοποίηση των οποίων έχει δεσμευτεί (πχ. Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη). Από μια ευρεία οπτική γωνία, μπορούμε να χωρίσουμε την πορεία της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση ξεκινά από το 1957 με τη Συνθήκη της Ρώμης⁸ και τη δημιουργία της τότε Ευρωπαϊκής

⁵ Ο ακαδημαϊκός, πολιτικός και συγγραφέας Albert Tévoédjrè από τη Μπενίν της Δυτικής Αφρικής κάνοντας μια πολύ αξιόλογη προσπάθεια καταγραφής των παραμέτρων του αναπτυξιακού φαινομένου έδωσε έναν ορισμό που επισημαίνει την αξία του φαινομένου αυτού αναφέροντας πως: «Ανάπτυξη είναι η κυριαρχία ενός λαού με βάση το βιολογικό φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον του, πάνω στα πολιτιστικά και τεχνικά εκείνα μέσα που επιτρέπουν να υπάρχει σωματική, πνευματική και κοινωνική υγεία για όλους, στα πλαίσια του σεβασμού των βασικών αρχών που αποτελούν τα θεμέλια της διεθνούς αλληλεγγύης».

Βλ. *Συνεργασία Βορράς-Νότος*, Τεύχος 1, Φεβρ.-Μάρτ., 1990

⁶ UNDP. 2002. *Human Development Report 2002: Deepening Democracy in a Fragmented World*, Διαθέσιμο στο: <http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2002> (Πρόσβαση: 10-8-2021) και Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Έκθεση του ΟΗΕ για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2002 και τα Μηνύματά της*, Επετηρίδα του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2001-2002 (ΙΔΙΣ) του Παντείου Πανεπιστημίου, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ. 249-255.

⁷ Τσάλτας, Γρ., Ι., Από τη Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Πολιτική Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ-παρους.) *Γιοχάνεσμπουργκ: Το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 37-42 και Σαμιώτης, Γ., Η Εξέλιξη των Έννοιών Ανάπτυξη και Περιβάλλον σε Συνάρτηση με την Παγκόσμια Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), *όπ. π.*, σελ. 59-66

⁸ Μια πολύ ενδιαφέρουσα αναφορά σε μη Ευρωπαϊκές περιοχές που διατηρούν «ιδιαιτερές» σχέσεις με το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία και την Ολλανδία γίνεται στο τέταρτο μέρος της Συνθήκης της Ρώμης.

Sutcliffe, B., *The place of development in theories of imperialism and globalization*, στο: Munck, R., & O'Hearn, D., *Critical Development Theory: Contributions to a New Paradigm*, Bloomsbury Publishing, 1999, σελ. 136.

Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και φτάνει μέχρι και το 1973 όπου λαμβάνει χώρα η πρώτη διεύρυνσή της με την προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου⁹. Η δεύτερη φάση εκτείνεται από το 1973 μέχρι και το 1992 με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, όπου γίνεται πλέον λόγος για μια πιο ολοκληρωμένη αναπτυξιακή πολιτική σε επίπεδο Κοινότητας, η οποία μάλιστα θα είναι συμπληρωματική των υπόλοιπων πολιτικών που ακολουθούν τα κράτη μέλη¹⁰. Τέλος, η τρίτη φάση της αναπτυξιακής πολιτικής είναι αυτή που ξεκινά από το 1992 και διαρκεί μέχρι και σήμερα με σημαντικό ορόσημο το έτος 2000, όταν δηλαδή υπεγράφη η Συμφωνία του Κοτονού η οποία θα αναλυθεί στο Μέρος Β.

Γενικότερα, όπως έχει ήδη αναφερθεί η ΕΕ χρησιμοποιεί την αναπτυξιακή της πολιτική ως μέσο επίτευξης στόχων που έχουν τεθεί σε διεθνές επίπεδο (πχ. Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ) αλλά και ως όχημα αύξησης και διατήρησης του κύρους της στη διεθνή σφαίρα. Από μια άλλη οπτική γωνία, βέβαια, η ΕΕ έχει άμεσο όφελος από την οικοδόμηση και την υλοποίηση μιας οργανωμένης αναπτυξιακής πολιτικής που περιλαμβάνει σοβαρούς και υλοποιήσιμους στόχους. Αυτό ισχύει διότι είναι πολύ μεγάλης σημασίας για την Ένωση η συνεργασία με χώρες που έχουν αντιμετωπίσει ή που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν προβλήματα σε βασικούς τομείς (πχ. ακραία φτώχεια, πολιτική αστάθεια, κλιματικές πιέσεις) με αφορμή τη δική της βοήθεια, αλλά και γιατί με αφορμή το αποικιοκρατικό της παρελθόν δε θα μπορούσε να σταματήσει ξαφνικά να δείχνει «ενδιαφέρον» για τις χώρες αυτές.

1.1. Βασικές στοχεύσεις και νομική βάση της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πολύ μεγάλης σημασίας για την αποτελεσματικότητα και άρα για τη συνολική επιτυχία της αναπτυξιακής πολιτικής είναι η δυναμική και σταθερή υποστήριξή της από ένα νομικό υπόβαθρο

⁹ Η πρώτη αυτή διεύρυνση ήταν σημαντική λόγω του γεγονότος ότι η Μεγάλη Βρετανία ήταν η μεγαλύτερη αποικιοκρατική δύναμη της εποχής με αποτέλεσμα να κάνει πολύ έντονη την ανάγκη συνεργασίας της ΕΟΚ με πολλές αναπτυσσόμενες χώρες-αποικίες. Έτσι, η προσχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας το 1973 στην ΕΟΚ δε συνεπάγεται μόνο γεωγραφική διεύρυνση αλλά και ενδυνάμωση συνάμα με επέκταση των σχέσεων ΕΟΚ και χωρών ΑΚΕ. Hurt, S., R., *Understanding EU Development Policy: history, global context and self-interest?*, Third World Quarterly, Τόμος 31, Τεύχος 1, 2010, σελ. 159-168. (Διαθέσιμο στο: <http://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/01436590903557488>) και Χουλιάρας, Α., Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αφρική, στο: Ξενάκης, Δ., Τσινιζέλης, Μ., (επιμ.) *Παγκόσμια Ευρώπη: Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σελ. 11.

¹⁰ Η συγκεκριμένη αναφορά γίνεται στον Τίτλο 17, άρθρο 130 της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Lister, M., *The European Union and the South: Relations with Developing Countries*, University Association for Contemporary European Studies, Routledge, London & New York, 1997, σελ. 22.

αλλά και από ένα πλέγμα φιλόδοξων και υλοποιήσιμων στόχων. Έτσι, στην Ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, γίνεται ιδιαίτερη μνεία τόσο στη ΣΕΕ όσο και στη ΣΛΕΕ καθώς κατά τη χρονική περίοδο που υπογράφεται η Συνθήκη της Λισαβώνας (13 Δεκεμβρίου 2007) έχει ήδη γίνει παραπάνω από κατανοητό ότι πρέπει να αναληφθεί καλύτερη και πιο οργανωμένη δράση εντός των συνόρων της ΕΕ, εάν επιθυμεί να πετύχει απτά αποτελέσματα σε όσο το δυνατόν συντομότερο διάστημα στο συγκεκριμένο τομέα της εξωτερικής πολιτικής της. Έτσι, στο άρ. 21 ΣΕΕ παρατίθενται οι κατευθυντήριες αρχές και η γενική εντολή στο πεδίο της συνεργασίας για την ανάπτυξη στην Ένωση. Οι αρχές, λοιπόν, που ουσιαστικά διέπουν την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ είναι οι αρχές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της οικουμενικότητας, του αδιαίρετου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, της ισότητας, της αλληλεγγύης, του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ), αλλά και η αρχή του σεβασμού του διεθνούς δικαίου. Ειδική δε αναφορά γίνεται στο άρ. 21 παρ. 2 στοιχείο δ στην ανάληψη δράσεων από μέρους της Ένωσης αλλά και στην επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας, ούτως ώστε να προωθηθεί όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά γίνεται η αειφόρος ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες με βασικότερο στόχο την εξάλειψη της φτώχειας σε αυτές.

Συνεχίζοντας με τη νομική βάση της αναπτυξιακής πολιτικής της Ένωσης, βάσει του άρ. 4 παρ. 4 ΣΛΕΕ παρέχεται στην Ένωση η αρμοδιότητα να ενεργεί και να ασκεί κοινή πολιτική στον τομέα της συνεργασίας για την ανάπτυξη, χωρίς αυτή η αρμοδιότητα να εμποδίζει τα ευρωπαϊκά κράτη μέλη να ασκούν με τη σειρά τους τη δική τους αρμοδιότητα στον τομέα αυτόν (συντρέχουσα αρμοδιότητα ΕΕ). Επιπλέον, στα άρ. 208-211 ΣΛΕΕ παρατίθεται ένα γενικότερο πλαίσιο σχετικά με τη συνεργασία για την ανάπτυξη. Στα άρθρα αυτά, επίσης, δηλώνεται ρητά ότι οι πολιτικές των κρατών μελών και η πολιτική της Ένωσης για την ανάπτυξη «αλληλοσυμπληρώνονται» και «αλληλοενισχύονται» γεγονός που είναι τεράστιας σημασίας για το βαθμό αποτελεσματικότητας της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάπτυξη (άρ.208). Σημαντική, επίσης, είναι η πρόβλεψη για το συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών και της Ένωσης που αφορούν στην ανάπτυξη, έτσι ώστε να προωθηθεί και η συμπληρωματικότητα και η αποτελεσματικότητα που αναφέρθηκε ακριβώς παραπάνω (άρ. 210). Ακόμη, εμφανής είναι η παρουσία της αναπτυξιακής πολιτικής στα άρ.312-316 ΣΛΕΕ όσον αφορά σε θέματα προϋπολογισμού. Τέλος, πολύ μεγάλης σημασίας νομική βάση για την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ αποτελεί η Συμφωνία Κοτονού, όσον βέβαια αφορά στον Οργανισμό των Κρατών ΑΚΕ, και

διάφορες άλλες διμερείς συμφωνίες (που συνάπτονται στο πλαίσιο του άρ. 217 ΣΛΕΕ) και ειδικές συμφωνίες συνεργασίας με μια ή περισσότερες τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς με στόχο τη σύνδεση ορισμένων αμοιβαίων υποχρεώσεων και δικαιωμάτων, κοινών δράσεων ακόμα και ειδικών διαδικασιών¹¹.

Επιπρόσθετα στα παραπάνω, κατά το έτος 2005 υπογράφηκε μια πολύ σημαντική δήλωση για την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ από την Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο¹² η οποία ονομάστηκε Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη¹³ (European Consensus on Development). Η εν λόγω δήλωση ύστερα από πολλά χρόνια ήρθε να συγκεκριμενοποιήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο βρίσκονται οι αρχές και οι στοχεύσεις βάσει των οποίων τόσο η Ένωση όσο και τα κράτη μέλη της δρουν στο πεδίο της αναπτυξιακής πολιτικής, πάντα βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας. Έτσι σύμφωνα με το πρώτο μέρος της βασικός στόχος της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής είναι η εξάλειψη της φτώχειας στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και η επίτευξη των τότε ΑΣΧ μέχρι το 2015. Πολύ σημαντικό είναι, μάλιστα, το γεγονός ότι στο κείμενο αυτό αναγνωρίστηκε ότι συμπληρωματικοί στόχοι προς τον απώτερο στόχο της εξάλειψης της φτώχειας είναι η προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης και του σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου ταυτόχρονα αποτελούν και βασικές αρχές της ΕΕ. Επιπρόσθετα, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά στο εσωτερικό του κειμένου για το ότι υπεύθυνες για την ανάπτυξή τους είναι οι ίδιες οι αναπτυσσόμενες χώρες, χωρίς όμως αυτό να αναιρεί την ευθύνη που φέρει η Ένωση απέναντί τους αλλά ούτε και την υποχρέωση λογοδοσίας που αυτή έχει και στην οποία οφείλει να ανταποκρίνεται στις εταιρικές σχέσεις που διατηρεί μαζί τους.

Μελετώντας την ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική από μια ευρύτερη οπτική γωνία, στην κορυφή των επιδιώξεών της είναι η προώθηση της σταθερότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες διατηρώντας πάντα ως στόχο τη σταδιακή και τελικά τη συνολική

¹¹ Γενική Επισκόπηση της Αναπτυξιακής Πολιτικής-Νομική Βάση, Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/163/a-general-survey-of-development-policy> (Πρόσβαση: 13-9-2021)

¹² Η τριμερής αυτή προσέγγιση προσδίδει ιδιαίτερη αξία στο κείμενο της Κοινής Αντίληψης για την Ανάπτυξη καθώς συμβάλλει με έναν αρκετά έντονο και αποφασιστικό τρόπο στην προσπάθεια επίτευξης της συνοχής των πολιτικών και της αποτελεσματικότητάς τους στο πεδίο των εξωτερικών δράσεων της ΕΕ.

¹³ The European Consensus on Development, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:r12544> (Πρόσβαση: 14-10-2021)

εξάλειψη της ακραίας φτώχειας σε αυτές¹⁴. Σημαντικό χώρο στο πεδίο των στοχεύσεων της αναπτυξιακής αυτής πολιτικής καταλαμβάνουν οι Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΣΒΑ) της Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ στην κατάρτιση της οποίας συμμετείχε πολύ ενεργά η Ένωση¹⁵. Αναλυτικότερα, ο ΣΒΑ 1 για την εξάλειψη της φτώχειας και ο ΣΒΑ 10 για την εξάλειψη των διακρίσεων και των ανισοτήτων εντός αλλά και μεταξύ των χωρών, αποτελούν στόχους στους οποίους η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ δίνει ιδιαίτερη έμφαση. Επιπλέον, μέσω της αναπτυξιακής πολιτικής η ΕΕ μαζί με τα κράτη μέλη της επιδιώκουν να αποτελούν τον μεγαλύτερο χορηγό Επίσημης Αναπτυξιακής Βοήθειας (ΕΑΒ) προς τις 79 χώρες ΑΚΕ αλλά και προς άλλες Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη¹⁶ (ΥΧΕ) με σκοπό να τις υποστηρίξουν έτσι ώστε να βελτιωθεί η πρόσβασή τους στην αγορά της ΕΕ, να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα και να μειωθεί η τρωτότητά τους, να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητά τους, να ενθαρρυνθεί η συνεργασία τους με χώρες εκτός της ΕΕ αλλά και, φυσικά, να προβληθούν μέσω αυτών τα ευρωπαϊκά συμφέροντα και πρότυπα προς τον υπόλοιπο κόσμο¹⁷. Όσον αφορά στις στοχεύσεις της αναπτυξιακής πολιτικής, τέλος, θα πρέπει οπωσδήποτε να γίνει αναφορά στη Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη αλλά και στο Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για Αλλαγή.

1.1.1. Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη

Η Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη προέκυψε το 2017 και ουσιαστικά αποτελεί την αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Κοινής Αντίληψης για την Ανάπτυξη που δημιουργήθηκε το 2005 με στόχο την καλύτερη εφαρμογή των ΑΣΧ. Οι λόγοι που οδήγησαν στη σύνταξη του εν λόγω κειμένου αφορούν τόσο στις παγκόσμιες προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπιστούν όσο και στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού αλλά και του διεθνούς θεσμικού πλαισίου.

¹⁴ Επισημαίνεται πως ο στόχος της εξάλειψης της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες βρίσκεται στον πυρήνα των επιδιώξεων της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ ήδη από το 1957 με τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (ΕΤΑ) με τη Συνθήκη της Ρώμης.

European Commission, The European Community's Development Policy: Statement by the Council and the Commission, Brussels: European Commission, 2000.

¹⁵ Οι ΣΒΑ εντάσσονται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής με ανακοίνωση της Επιτροπής το Νοέμβριο του 2016 με τίτλο «Επόμενα Βήματα για ένα Βιώσιμο Ευρωπαϊκό Μέλλον».

Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2016) 739 τελικό, Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον-Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0739> (Πρόσβαση: 20-9-2021)

¹⁶ Οι Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη δεν είναι μέλη της ΕΕ αλλά εξαρτώνται συνταγματικά από τρία ευρωπαϊκά κράτη μέλη: τη Γαλλία, τη Δανία και την Ολλανδία. Για λίστα ΥΧΕ βλ. Παράρτημα 3.

¹⁷ Απόφαση 2013/755/ΕΕ για τη Σύνδεση των Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών με την ΕΕ, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:1105_1 (Πρόσβαση: 17-9-2021)

Αναλυτικότερα, η αυξανόμενη αστάθεια και οι κρίσεις ανά τον πλανήτη, η πίεση υπό την οποία βρίσκονται τα παγκόσμια δημόσια αγαθά, οι όλο και πιο προφανείς διαφοροποιήσεις μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και το καθεστώς της φτώχειας και οι ανισότητες είναι κάποιες από τις βασικότερες παγκόσμιες προκλήσεις των τελευταίων ετών. Όσον αφορά στις θεσμικές εξελίξεις, αυτές περιλαμβάνουν τη σύναψη της Συνθήκης της Λισαβόνας (2007), το Πρόγραμμα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα (Ιούλιος 2015), την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, τη σύναψη της Συμφωνίας των Παρισίων (Δεκέμβριος 2015) και την Παγκόσμια Στρατηγική για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφαλείας της ΕΕ (Ιούνιος 2016).

Η Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη αποτελεί το σχέδιο δράσης για την εξάλειψη της φτώχειας και την επίτευξη της πολυπόθητης βιώσιμης ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες και ουσιαστικά ευθυγραμμίζει την ευρωπαϊκή αναπτυξιακή δράση με τους ΣΒΑ¹⁸. Με λίγα λόγια αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής καθώς αποτελεί τον οδηγό της ενωσιακής δράσης στο πεδίο της συνεργασίας της ίδιας με τις αναπτυσσόμενες χώρες, άρα και με τις χώρες ΑΚΕ. Πολύ σημαντικό για την προστιθέμενη αξία του κειμένου είναι το γεγονός ότι για πρώτη φορά το κοινό πλαίσιο για την αναπτυξιακή συνεργασία που εισάγει εφαρμόζεται συνολικά και πλήρως σε όλα τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και τα κράτη μέλη, τα οποία πλέον αναλαμβάνουν σοβαρή δέσμευση περί ενίσχυσης της μεταξύ τους συνεργασίας. Στο εσωτερικό του συγκεκριμένου κειμένου καθορίζονται τα λεγόμενα “5 P’s” που στοιχειοθετούν τους 17 ΣΒΑ, δηλαδή τον άνθρωπο (people), τον πλανήτη (planet), την ευημερία (prosperity), την ειρήνη (peace) και τη συνεργασία (partnership) και επισημαίνεται για ακόμη μια φορά ότι στην κορυφή των στόχων της αναπτυξιακής πολιτικής της Ένωσης βρίσκεται η εξάλειψη της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Σημαντική αναφορά γίνεται επίσης και στις πολύ σημαντικές διασυνδέσεις της αναπτυξιακής πολιτικής με άλλες επιμέρους ευρωπαϊκές πολιτικές (πχ. πολιτική για την ασφάλεια, ανθρωπιστική βοήθεια). Στο κείμενο, τέλος, λόγος γίνεται για την όσο το δυνατόν καλύτερη εφαρμογή των ΣΒΑ εντός των ευρωπαϊκών συνόρων έτσι ώστε σε επόμενο στάδιο να μπορέσει η ΕΕ να υποστηρίξει και άλλες χώρες στην προσπάθεια υλοποίησης των στόχων αυτών. Για την όσο καλύτερη εφαρμογή των στόχων αυτών, λοιπόν,

¹⁸ Η νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη-Η ΕΕ και τα κράτη μέλη υπογράφουν κοινή στρατηγική για την εξάλειψη της φτώχειας, Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/06/07/joint-strategy-european-consensus-development/#> (Πρόσβαση: 20-10-2021)

προτείνεται η εμπλοκή ενός μεγαλύτερου εύρους άμεσα ενδιαφερόμενων (stakeholders)¹⁹ και η καλύτερη μεταξύ τους συνεργασία, η ανανέωση της δέσμευσης για συνοχή των πολιτικών για την ανάπτυξη, ο συνδυασμός της αναπτυξιακής βοήθειας και με άλλες πηγές χρηματοδότησης²⁰ αλλά, φυσικά, και η έναρξη των απαραίτητων διαπραγματεύσεων για την αναθεώρηση της συμφωνίας του Κοτονού με τις χώρες ΑΚΕ²¹.

1.1.2. Πρόγραμμα Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Αλλαγή

Κατά το έτος 2011 δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ένα καινοτόμο κείμενο που ονομάστηκε «Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για Αλλαγή»²² και του οποίου απώτερος σκοπός δεν είναι ο επανακαθορισμός των αρχών της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ αλλά η αύξηση του αντικτύπου που έχει αυτή προς τις χώρες εταίρους της. Έτσι, λοιπόν, μέσω αυτής της πολιτικής πρωτοβουλίας η ΕΕ παραθέτει μια σειρά ιδεών για το πώς θα μπορέσει να βοηθήσει περισσότερο τις αναπτυσσόμενες χώρες στην προσπάθεια εξάλειψης της φτώχειας.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του κειμένου αποτελεί το ότι στο εσωτερικό του γίνεται λόγος για ανάληψη περισσότερων δράσεων που θα αφορούν στην πρόληψη των συγκρούσεων, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην κλιματική αλλαγή, στην ασφάλεια και στα παγκόσμια αγαθά²³ αλλά και στην ορθή και δίκαιη παροχή τους σε όλους τους κατοίκους του πλανήτη ανεξαιρέτως²⁴. Μάλιστα, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις χώρες-εταίρους της ΕΕ (βλ. στις χώρες ΑΚΕ) οι οποίες χρειάζονται σημαντική υποστήριξη ώστε να προβούν στις απαιτούμενες αλλαγές

¹⁹ Δηλαδή από τις εθνικές κυβερνήσεις, τον ιδιωτικό τομέα και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών μέχρι και κοινοβούλια, Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τοπικές κυβερνήσεις και εργατικά σωματεία/συνδικάτα.

²⁰ Λόγω του ότι η αναπτυξιακή βοήθεια είναι μια περιορισμένη πηγή χρηματοδότησης για τις αναπτυσσόμενες χώρες, πρέπει να τυγχάνει αποτελεσματικής διαχείρισης έτσι ώστε να προσφέρει όσο το δυνατόν καλύτερα και ταχύτερα αποτελέσματα. Αυτό που ενισχύει την αποτελεσματικότητα της αναπτυξιακής βοήθειας όσον αφορά στην εξάλειψη της φτώχειας και την επίτευξη των ΣΒΑ δεν είναι μόνο ο σχεδιασμός καλύτερων πολιτικών στο εσωτερικό των αναπτυσσόμενων χωρών και η παροχή αναπτυξιακής βοήθειας προς αυτές, αλλά και η απαραίτητη μόχλευση ιδιωτικών επενδύσεων και η κινητοποίηση επιπρόσθετων αναπτυξιακών πόρων (πρόσβαση σε διεθνείς αγορές, ιδιωτικές επενδύσεις ή φυσικούς πόρους).

²¹ Διεθνείς Εταιρικές Σχέσεις, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/topics/international-partnerships_el (Πρόσβαση: 15-10-2021)

²² Ανακοίνωση της Επιτροπής COM/2011/0637 τελικό προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Αύξηση του αντικτύπου της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ: ένα πρόγραμμα δράσης για αλλαγή, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52011DC0637> (Πρόσβαση: 13-10-2021)

²³ Τροφή, πόσιμο νερό, εγκαταστάσεις υγιεινής, ενέργεια.

²⁴ Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2011) 637 τελικό, Αύξηση του αντίκτυπου της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ: ένα πρόγραμμα δράσης για αλλαγή, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:110102_4 (Πρόσβαση: 15-9-2021)

που θα τις οδηγήσουν σε έξοδο από το καθεστώς της φτώχειας αλλά και σε υλοποίηση των 17 ΣΒΑ. Συμπληρωματικά, γίνεται ειδική αναφορά στη βελτίωση της συνοχής της πολιτικής της ΕΕ για την ανάπτυξη, και μάλιστα μέσω νέων θεματικών προγραμμάτων που υποβοηθούν την ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ των παγκόσμιων συμφερόντων και την εξάλειψη της φτώχειας. Ειδικότερα, όσον αφορά στην εξάλειψη της φτώχειας μέσω του προγράμματος δράσης για αλλαγή υπάρχει ο στόχος να δοθεί αυξημένο μερίδιο βοήθειας στις χώρες που την έχουν περισσότερη ανάγκη και μάλιστα σε συγκεκριμένους τομείς, όπως: 1) διατηρήσιμη γεωργία και ενέργεια, 2) περιβάλλον επιχειρήσεων, παγκόσμιες αγορές και περιφερειακή ολοκλήρωση και 3) υγεία, εκπαίδευση, θέσεις εργασίας και κοινωνική προστασία. Πολύ σημαντική, επιπροσθέτως, είναι η «έξυπνη» κατανομή κονδυλίων της ΕΕ προς τις χώρες εταίρους της σχετικά με την καταπολέμηση της φτώχειας. Έτσι, η κατανομή αυτή θα πρέπει να γίνεται βάσει των αναγκών της χώρας, των ικανοτήτων της να δημιουργήσει επιπλέον πηγές χρηματοδότησης (π.χ. επιβολή φόρων) αλλά και της απόδοσής της στους πολύ σημαντικούς τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας. Τέλος, στο κείμενο γίνεται ειδική αναφορά στο πεδίο της χρηματοδότησης και συγκεκριμένα στην αύξηση του μεριδίου βοήθειας που χορηγεί η ΕΕ με καινοτόμα χρηματοδοτικά μέσα και με μηχανισμούς για το συνδυασμό επιχορηγήσεων και δανείων.

1.2. Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Διανύοντας μια κρίσιμη χρονική περίοδο όπου λαμβάνουν χώρα πολύ σοβαρές παγκόσμιες προκλήσεις (π.χ. κλιματική κρίση, πανδημία Covid-19) και έχοντας υπόψιν το έτος 2030 ως ορόσημο πολλών αλλαγών τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΕ καλείται να εφαρμόσει αποτελεσματικά την αναπτυξιακή της πολιτική επιλέγοντας όσο πιο σοφά γίνεται τη σωστή «συνταγή» πολιτικών, πόρων και εργαλείων.

Μολονότι η ΕΕ έχει ήδη συνεισφέρει οικονομικά σε αρκετά μεγάλο βαθμό στην καταπολέμηση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες γενικότερα και στις χώρες ΑΚΕ ειδικότερα, μια μακρά σειρά κρίσεων έχει αυξήσει την τρωτότητα πολλών χωρών και ανθρώπων μη επιτρέποντάς τους να εξέλθουν από τη δυσχερή θέση στην οποία βρίσκονται. Ακριβώς αυτό το γεγονός, λοιπόν, είναι που μας ωθεί στο να δεχτούμε μεν ότι η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος χορηγός αναπτυξιακής βοήθειας παγκοσμίως, αλλά να εξετάσουμε δε το κατά πόσο σε αυτήν τη δύσκολη

περίοδο που διανύει η ανθρωπότητα η ΕΕ μπορεί να ανταπεξέλθει παρέχοντας την κατάλληλη χρηματοδότηση και εξασφαλίζοντας την ορθή διαχείρισή της.

Κυριότεροι υπεύθυνοι για την οικονομική υποστήριξη της αναπτυξιακής πολιτικής της Ένωσης και της σταδιακής εξάλειψης της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες γενικότερα είναι ο Μηχανισμός χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας της ΕΕ (ΜΑΣ) και ο Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας ενώ το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ) είναι κυρίως αρμόδιο για τη χρηματοδότηση των χωρών ΑΚΕ. Επίσης, η Ένωση και τα κράτη μέλη της έχουν δεσμευτεί να αυξήσουν την Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια²⁵ στο 0,7% του ΑΕΕ (Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα) τους προς τις αναπτυσσόμενες χώρες μέχρι το 2030, όπως άλλωστε αναφέρεται και στον ΣΒΑ 17.2²⁶. Η χρηματοδότηση γίνεται με τη μορφή επιχορηγήσεων, συμβάσεων, δανείων και δημοσιονομικής στήριξης προς τις χώρες εταίρους. Τέλος, επιμέρους συνεργασίες της ΕΕ γίνονται με ιδιωτικούς φορείς, με διεθνείς οργανισμούς ή με μεμονωμένα κράτη μέλη της Ένωσης, έτσι ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της προσφερόμενης υποστήριξης προς τις αναπτυσσόμενες χώρες που την έχουν περισσότερη ανάγκη.

1.2.1. Ο Μηχανισμός Αναπτυξιακής Συνεργασίας

Ο ΜΑΣ ιδρύθηκε βάσει του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006²⁷ με σκοπό να χρηματοδοτήσει την αναπτυξιακή συνεργασία για την περίοδο 2006-2013 αντικαθιστώντας ταυτόχρονα τους πολυάριθμους γεωγραφικούς και θεματικούς μηχανισμούς που είχαν συσταθεί μέχρι τότε με σκοπό να βελτιώσουν την αναπτυξιακή βοήθεια που παρείχε η ΕΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες που την είχαν ανάγκη. Ο προϋπολογισμός του χρηματοδοτικού αυτού μηχανισμού για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ήταν στο ύψος των 16,897 δισεκατομμυρίων ευρώ, εκ των οποίων τα 10,057 δισ. προορίζονται για γεωγραφικά προγράμματα, τα 5,596 δισ. για θεματικά

²⁵ Ενδεικτικά για το έτος 2019 η Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια που προήλθε από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της ανήλθε στο ποσό των 75.2 δισεκατομμυρίων ευρώ. Το συγκεκριμένο, μάλιστα, ποσό αντιστοιχεί στο 55.2% της παγκόσμιας αναπτυξιακής βοήθειας που χορηγήθηκε εκείνο το έτος βάσει των στοιχείων του ΟΟΣΑ.

²⁶ «Πλήρης εφαρμογή, από τις ανεπτυγμένες χώρες, των δεσμεύσεών τους για την παροχή επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης αρκετών ανεπτυγμένων χωρών για επίτευξη του στόχου παροχής 0,7% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος για επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια (ΕΑΒ/ΑΕΕ) προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και 0,15% έως 0,20% της ΕΑΒ/ΑΕΕ προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες».

Στόχος 17-Ενισχύουμε τα μέσα εφαρμογής και ανανεώνουμε την Παγκόσμια Συνεργασία για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/sdg17> (Πρόσβαση: 19-9-2021)

²⁷ Μηχανισμός Χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας-ICD (2007-2013), Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:l14173> (Πρόσβαση: 13-10-2021)

προγράμματα και τα 1,244 δισ. για το πρόγραμμα συνοδευτικών μέτρων που αφορά στις χώρες ΑΚΕ που έχουν υπογράψει το Πρωτόκολλο για τη Ζάχαρη που περιλαμβάνεται στη Σύμβαση Λομέ ΑΚΕ-ΕΟΚ (28 Φεβρουαρίου 1975)²⁸. Η κοινοτική βοήθεια προς τις συγκεκριμένες χώρες ΑΚΕ είχε σκοπό να υποστηρίξει τη διαδικασία προσαρμογής τους στις νέες συνθήκες της αγοράς ζάχαρης λόγω της μεταρρύθμισης της κοινής οργάνωσης της αγοράς για τη ζάχαρη. Με τον ιδρυτικό Κανονισμό του ΜΑΣ υπογραμμίστηκε ότι η αναπτυξιακή πολιτική θα καθοδηγείται από τους τότε υφιστάμενους ΑΣΧ και επιβεβαιώθηκε ότι οι βασικοί στόχοι της είναι η μείωση της φτώχειας, η βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη αλλά και η αρμονική ενσωμάτωση των αναπτυσσόμενων χωρών στην παγκόσμια οικονομία. Μέσω του ΜΑΣ η ΕΕ χρηματοδοτεί μέτρα των οποίων στόχευση είναι η υποστήριξη της αναπτυξιακής συνεργασίας με τις αναπτυσσόμενες χώρες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των δικαιούχων χωρών για βοήθεια από την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας (ΕΑΒ) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)²⁹.

Τα γεωγραφικά προγράμματα του μηχανισμού αφορούν χώρες και περιφέρειες εταίρους με τις οποίες η συνεργασία καθορίζεται βάσει γεωγραφικών κριτηρίων και καλύπτουν πέντε περιοχές: τη Λατινική Αμερική, την Ασία, την Κεντρική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Αφρική. Κατανοητό γίνεται, λοιπόν, ότι και τα γεωγραφικά προγράμματα του ΜΑΣ αφορούν πολλές εκ των χωρών ΑΚΕ. Σημαντικό είναι δε να αναφερθεί ότι η δράσεις που διεξάγονται σε κάθε χώρα ή περιφέρεια ποικίλλουν ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες της. Τα θεματικά προγράμματα είναι συμπληρωματικά των γεωγραφικών και καλύπτουν τομείς δραστηριοτήτων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μια ομάδα χωρών ανεξαρτήτως γεωγραφικού προσδιορισμού. Το πεδίο εφαρμογής των θεματικών προγραμμάτων του ΜΑΣ φαίνεται να είναι ευρύτερο από εκείνο της απλής γεωγραφικής συνεργασίας, γιατί δεν καλύπτει μόνο τις επιλέξιμες για παροχή βοήθειας χώρες και περιφέρειες του ΜΑΣ, αλλά, και εκείνες που είναι επιλέξιμες από το ΕΤΑ³⁰.

²⁸ Οι συγκεκριμένες χώρες αναγράφονται στο Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006 και είναι οι εξής 18 χώρες: Μπαρμπάντος, Μπελίτζ, Γουιάνα, Ιαμαϊκή, Άγιος Χριστόφορος και Νέβις, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, Φίτζι, Δημοκρατία του Κονγκό, Ακτή Ελεφαντοστού, Κένυα, Μαδαγασκάρη, Μαλάουι, Μαυρίκιος, Μοζαμβίκη, Σουαζιλάνδη, Τανζανία, Ζάμπια, Ζιμπάμπουε

²⁹ Οι συγκεκριμένες χώρες αναγράφονται στο Παράρτημα Ι του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006. Για τη λίστα των συγκεκριμένων χωρών βλ. Παράρτημα 4.

³⁰ Χώρες ΑΚΕ και χώρες ΥΧΕ.

Τέλος, η χρηματοδότηση της αναπτυξιακής συνεργασίας από τον ΜΑΣ για την περίοδο 2014-2020 καθορίζεται βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 233/2014³¹ και ο προϋπολογισμός του ανέρχεται στα 19,6 δισεκατομμύρια ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) καλύπτοντας όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες. Προτεραιότητα, πλέον, δίνεται στις χώρες που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη από βοήθεια, δηλαδή στις ελάχιστα ανεπτυγμένες χώρες (ΕΑΧ)³², αλλά και σε εκείνες όπου η χρηματοδότηση για την αναπτυξιακή συνεργασία θα έχει το μεγαλύτερο αντίκτυπο. Πολύ μεγάλης σημασίας για την ανάλυσή μας είναι η καινοτομία του ΜΑΣ στη δεύτερη αυτήν περίοδο λειτουργίας του βάσει της οποίας ο μηχανισμός δεν περιλαμβάνει μόνο γεωγραφικά και θεματικά προγράμματα, αλλά πλέον περιλαμβάνει και το παναφρικανικό πρόγραμμα στηρίζοντας την εταιρική σχέση της ΕΕ με την Αφρική και περιλαμβάνοντας δραστηριότητες διαπεριφερειακού, ηπειρωτικού ή παγκόσμιου χαρακτήρα. Το εν λόγω, μάλιστα, πρόγραμμα συμπληρώνει άλλους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς που δραστηριοποιούνται στην Αφρική, όπως είναι το ΕΤΑ και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Γειτονίας. Τέλος, όσον αφορά στα θεματικά προγράμματα του ΜΑΣ κατά την περίοδο 2014-2020 αυτά συγκαταλέγονται σε δύο διαφορετικές κατηγορίες: 1) οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και των τοπικών αρχών και 2) παγκόσμια δημόσια αγαθά και προκλήσεις. Αναφορικά με την πρώτη κατηγορία θεματικών προγραμμάτων, αυτή αφορά στην ενθάρρυνση της κοινωνίας των πολιτών (ΜΚΟ, μη κρατικοί φορείς, οργανώσεις πολιτών) και των τοπικών αρχών στο να διαδραματίζουν πιο ενεργό ρόλο στις αναπτυξιακές στρατηγικές. Σχετικά με τη δεύτερη και πιο σημαντική για τη μελέτη μας κατηγορία, αυτή ασχολείται με πτυχές όπως είναι η κλιματική αλλαγή, η ενέργεια, η επισιτιστική ασφάλεια, η μετανάστευση και η ανάπτυξη, ενώ παράλληλα ασχολείται και με τη διασφάλιση της συνοχής σχετικά με το στόχο της εξάλειψης της φτώχειας.

1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης

Το κύριο χρηματοδοτικό μέσο που είναι υπεύθυνο για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης στις χώρες ΑΚΕ είναι το ΕΤΑ. Το ΕΤΑ αποτελείται από διάφορα μέσα όπως είναι οι μη επιστρεπτές

³¹ ΜΑΣ-Μηχανισμός Χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας της ΕΕ (2014-2020), Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:110102_1 (Πρόσβαση: 13-10-2021)

³² Ο χαρακτηρισμός των χωρών ως λιγότερο αναπτυγμένες αφορά στο χαμηλό Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημά τους, στο ασθενές ανθρώπινο δυναμικό τους, στο γεγονός ότι βρίσκονται σε περίοδο κρίσης ή σε περίοδο ακριβώς μετά από μια κρίση και σε επισφαλή ή σε ευάλωτη κατάσταση. Για λίστα χωρών ΑΚΕ που ανήκουν στις ΕΑΧ βλ. Παράρτημα 2.

ενισχύσεις, τα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου και τα δάνεια που προβλέπονται για τον ιδιωτικό τομέα. Αφορμή, της ίδρυσής του κατά το έτος 1957 βάσει της Συνθήκης της Ρώμης, ήταν η τεχνική και χρηματοδοτική υποστήριξη της Κοινότητας προς ορισμένες αφρικανικές χώρες με τις οποίες ορισμένα κράτη μέλη της διατηρούσαν ιστορικούς δεσμούς (αποικιοκρατία)³³. Το συγκεκριμένο χρηματοδοτικό όργανο αν και προβλέπεται ήδη από το έτος 1993 να χρηματοδοτείται από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό, χρηματοδοτείται από άμεσες συνεισφορές των κρατών μελών της ΕΕ, σύμφωνα με συγκεκριμένες κλείδες συνεισφοράς, και έχει τους δικούς του δημοσιονομικούς κανόνες, οι οποίοι εφαρμόζονται υπό την επίβλεψη της δικής του ειδικής επιτροπής. Αποτελεί έναν από τους μείζονες μηχανισμούς χρηματοδότησης της εξωτερικής δράσης της ΕΕ και ρόλος του είναι η υποστήριξη δράσεων που έχουν ως στόχο την οικονομική, κοινωνική και ανθρώπινη ανάπτυξη στις χώρες ΑΚΕ, αλλά και στις ΥΧΕ. Κάθε κύκλος του ΕΤΑ συνάπτεται για συγκεκριμένη χρονική περίοδο και είθισται να ακολουθεί τους κύκλους των εταιρικών συμφωνιών/συμβάσεων που έχουν συναφθεί μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ³⁴. Μεγάλης σημασίας είναι το γεγονός ότι με την υπογραφή της συμφωνίας εταιρικής σχέσης μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ που υπογράφηκε στο Κοτονού τον Ιούνιο του 2000 προβλέφθηκε ο εξορθολογισμός των μέσων του ΕΤΑ³⁵ και καθιερώθηκε ένα σύστημα κυλιόμενου προγραμματισμού που δίνει τη δυνατότητα μεγαλύτερης ευελιξίας και δίνει περισσότερο χώρο υπευθυνότητας στα κράτη ΑΚΕ³⁶.

Βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 2015/322 του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή του 11^{ου} ΕΤΑ, του οποίου η διάρκεια ήταν μέχρι το 2020, διασφαλίζεται και ξεκαθαρίζεται το γεγονός ότι πρωταρχικός στόχος της χρηματοδοτικής συνεργασίας της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ είναι η μείωση και, τελικά, η συνολική εξάλειψη της φτώχειας. Επιπρόσθετα, δε, η εν λόγω συνεργασία θα πρέπει να συμβάλλει και στην ενίσχυση της βιώσιμης και συμμετοχικής ανάπτυξης στον τομέα της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος αλλά και στην εδραίωση και την υποστήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της χρηστής διακυβέρνησης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου. Υπεύθυνη για το μέγεθος της χρηματικής ενίσχυσης που

³³ Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ), Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar12102> (Πρόσβαση: 15-9-2021)

³⁴ Για παράδειγμα, 1^ο ΕΤΑ: 1959-1964, 2^ο ΕΤΑ: 1964-1970 (Σύμβαση Γιαουντέ Ι), 3^ο ΕΤΑ: 1970-1975 (Σύμβαση Γιαουντέ ΙΙ) και 9^ο ΕΤΑ: 2000-2007 (Συμφωνία Κοτονού), 10^ο ΕΤΑ: 2008-2013 (αναθεωρημένη Συμφωνία Κοτονού) και 11^ο ΕΤΑ: 2014-2020 (αναθεωρημένη Συμφωνία Κοτονού)

³⁵ Με τη Συμφωνία Κοτονού καταργήθηκαν τα μέσα Stabex και Sysmin των οποίων αντικείμενο ήταν η ενίσχυση του γεωργικού και του μεταλλευτικού τομέα των χωρών ΑΚΕ αντιστοίχως.

³⁶ Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ), Διαθέσιμο στο: http://publications.europa.eu/resource/ellar/d020e2a3-bc08-47da-bae3-33ac345e8a73.0005.02/DOC_2 (Πρόσβαση: 13-10-2021)

θα λάβει κάθε χώρα και περιφέρεια ΑΚΕ, πάντα βάσει των κριτηρίων που έχει καθορίσει η Συμφωνία Κοτονού³⁷, είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Μάλιστα, για τις χώρες ΑΚΕ παρέχεται από το ΕΤΑ ειδικά προσαρμοσμένη συνεργασία βάσει:

- των αναγκών τους
- της ικανότητάς τους να παράγουν και να έχουν πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους αλλά και της ικανότητάς τους να απορροφούν πόρους
- των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει και των ανάλογων επιδόσεων
- του δυνητικού αντίκτυπου της βοήθειας που παρέχει η ΕΕ³⁸

Σημαντικό είναι δε να αναφερθεί ότι προτεραιότητα στην διαδικασία κατανομής των πόρων έχουν οι χώρες που έχουν αποδεδειγμένα περισσότερες και μεγαλύτερες ανάγκες, οι οποίες είναι οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, οι χώρες χαμηλού εισοδήματος, οι χώρες που βρίσκονται σε κρίση ή εκείνες που μόλις πέρασαν μια κρίση και βρίσκονται σε κατάσταση ευπάθειας ή αστάθειας.

Συμπληρωματικά στη χρηματοδοτική βοήθεια που παρέχει το ΕΤΑ προς τις χώρες ΑΚΕ λειτουργεί και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ). Το εν λόγω ευρωπαϊκό χρηματοδοτικό όργανο παράλληλα με τη διαχείριση ορισμένων πόρων του ΕΤΑ μπορεί να συνεισφέρει και με ίδιους πόρους. Έτσι, για το 11^ο και τελευταίο ΕΤΑ που κάλυψε την περίοδο 2014-2020 διατέθηκαν 30,5 δισεκατομμύρια ευρώ και επιπλέον 2,6 δισεκατομμύρια ευρώ υπό τη μορφή δανείων που παρασχέθηκαν από ίδιους πόρους της ΕΤΕ. Πλέον το ΕΤΑ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) της ΕΕ το οποίο έχει δύο βασικές κατευθύνσεις. Η μια κατεύθυνση περιορίζεται εντός των συνόρων της Ένωσης και αφορά τόσο στην ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας όσο και στην υποστήριξη των ευρωπαϊκών πολιτικών και προγραμμάτων και ανέρχεται στο ύψος των 1074,3 δις ευρώ. Η άλλη κατεύθυνση αφορά σε τρίτες χώρες και στον υπόλοιπο κόσμο και το ποσό που θα διατεθεί σε αυτές ανέρχεται στο ύψος των 98,4 δισεκατομμυρίων ευρώ εκ των οποίων τα 85,2 θα αφιερωθούν στην εξωτερική δράση της ΕΕ, άρα και στην αναπτυξιακή της πολιτική.

³⁷ Οι τρόποι χρηματοδότησης βάσει αρ. 63 Συμφωνίας Κοτονού καθορίζονται από κοινού από το ή τα δικαιούχα κράτη ΑΚΕ και την Κοινότητα, ανάλογα: α) με το επίπεδο ανάπτυξης, τη γεωγραφική θέση, την οικονομική και δημοσιονομική κατάσταση των κρατών αυτών, β) με τη φύση του έργου ή του προγράμματος, τις προοπτικές οικονομικής και χρηματοοικονομικής του απόδοσης καθώς και με τις κοινωνικές και πολιτιστικές του επιπτώσεις· και γ) σε περίπτωση δανείων, με τους παράγοντες που εγγυώνται την εξυπηρέτηση των δανείων.

³⁸ Συνεργασία με της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ: 11^ο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A1103_1 (Πρόσβαση: 12-10-2021)

Κλείνοντας, η συμπερίληψη των πιστώσεων του ΕΤΑ στον προϋπολογισμό της ΕΕ διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ. Η χρηματοδότηση της συνεργασίας αυτής αποκτά μεγαλύτερη ανεξαρτησία σε σχέση με τις εκούσιες συνεισφορές των κρατών μελών της Ένωσης προς τις χώρες ΑΚΕ, αλλά αποκτά και καλύτερες και περισσότερες προοπτικές συνέχειας. Επίσης, το γεγονός ότι το ΕΤΑ αποτελεί πλέον μέρος του προϋπολογισμού της Ένωσης κάνει αυτομάτως απαραίτητη την έγκρισή του από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με αποτέλεσμα να μην αποκλείεται η συνεργασία με τις χώρες ΑΚΕ από μια από τις σημαντικότερες διαδικασίες λήψης αποφάσεων της ΕΕ. Τέλος, η ένταξη του ΕΤΑ στον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό οδηγεί και σε πολύ καλύτερη εκτίμηση της σχέσης κόστους-αποτελέσματος της χρηματοδότησης της ΕΕ προς τις χώρες ΑΚΕ.

1.2.3. Ο Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας

Συνεχίζοντας με τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης εκ μέρους της ΕΕ και εστιάζοντας στη χρηματοδότηση της ανάπτυξης στις χώρες ΑΚΕ με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας, πολύ σημαντικό είναι να αναφερθούμε στη σύσταση του πολύ σημαντικού ευρωπαϊκού χρηματοδοτικού μηχανισμού που ονομάστηκε μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας. Ύστερα από αρκετά χρόνια ύπαρξης πολλών διαφορετικών χρηματοδοτικών μέσων για την ανάπτυξη συνειδητοποιήθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο ότι θα ήταν πολύ χρήσιμος ένας εξορθολογισμός των χρηματοδοτικών διαδικασιών και μια ενσωμάτωση των πολυάριθμων χρηματοδοτικών μέσων σε έναν ευρύ και ενιαίο μηχανισμό.

Έτσι, σύμφωνα με την ανακοίνωση «Ένα νέο, σύγχρονο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για μια Ευρωπαϊκή Ένωση που υλοποιεί αποτελεσματικά τις προτεραιότητές της για την περίοδο μετά το 2020»³⁹ του 2018, προβλέπεται ότι τα χρηματοδοτικά μέσα που συνυπάρχουν στο πλαίσιο του τομέα «Παγκόσμια Ευρώπη» και επρόκειτο να λήξουν στις 31 Δεκεμβρίου 2020 θα ενσωματωθούν σε ένα ευρύτερο μέσο. Έτσι, όχι μόνο θα απλουστευθούν οι τρόποι εργασίας, αλλά θα αποκτήσει και η ΕΕ τη δυνατότητα να δρα πιο άμεσα αλλά και πιο ευέλικτα σε απρόβλεπτες περιστάσεις. Ακόμη, ένας ευρύς χρηματοδοτικός μηχανισμός δίνει τη δυνατότητα μείωσης των

³⁹ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2018) 98 τελικό, «Ένα νέο, σύγχρονο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για μια Ευρωπαϊκή Ένωση που υλοποιεί αποτελεσματικά τις προτεραιότητές της για την περίοδο μετά το 2020», Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0098> (Πρόσβαση: 13-10-2021)

αλληλεπικαλύψεων αλλά και μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης, από γεωγραφικής αλλά και από θεματικής άποψης. Συμπερασματικά, μπορεί να διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή πολιτικών τόσο σε διαπεριφερειακό και σε πολυτομεακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ύστερα από λεπτομερείς διαδικασίες, το Μάρτιο του 2021 οι μόνιμοι αντιπρόσωποι της ΕΕ ενέκριναν το τελικό συμβιβαστικό κείμενο, Κανονισμός ΕΕ 2021/947, για τη θέσπιση του εν λόγω μηχανισμού μέσω του οποίου η χρηματοδότηση της Ένωσης έχει την ευκαιρία να γίνει πιο συνεκτική, πιο διαφανής και φυσικά πιο ευέλικτη. Ο μηχανισμός αυτός εντάσσεται στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027 και καλύπτει τη συνεργασία της ΕΕ με όλες τις τρίτες χώρες εξασφαλίζοντας χρηματοδότηση ύψους 79,5 δις ευρώ σε τρέχουσες τιμές. Σκοπός του ενιαίου αυτού χρηματοδοτικού εργαλείου είναι η προώθηση των ευρωπαϊκών συμφερόντων και αξιών παγκοσμίως για την επίτευξη των στόχων της εξωτερικής δράσης της ΕΕ όπως αυτοί ορίζονται στο αρ. 3 παρ. 5, αρ. 8 και αρ. 21 της ΣΕΕ. Σύμφωνα μάλιστα με την πρόταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του ΜΓΑΔΣ, αυτός θα αποτελέσει το πλαίσιο υλοποίησης της εταιρικής σχέσης που θα διαδεχθεί την υφιστάμενη Συμφωνία Κοτονού. Ο ΜΓΑΔΣ πλέον εμπεριέχει και το ΕΤΑ και τον ΜΑΣ σκοπεύοντας μεταξύ άλλων σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και καλύτερη διαχείριση της χρηματοδότησης της ανάπτυξης εκ μέρους της ΕΕ και ερίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες: το γεωγραφικό, το θεματικό και αυτόν της ταχείας αντίδρασης.

Ως προς το γεωγραφικό πυλώνα, ο μηχανισμός προωθεί εταιρικές σχέσεις μέσω της συνεργασίας με τις χώρες εταίρους της ΕΕ στις εξής περιοχές: Περιοχές Ευρωπαϊκής Γειτονίας⁴⁰, Υποσαχάρια Αφρική, Ασία και Ειρηνικός, Βόρεια και Νότια Αμερική και Καραϊβική. Επίκεντρο της γεωγραφικής αυτής συνεργασίας είναι η εξάλειψη της φτώχειας στις περιοχές αυτές αλλά και, μεταξύ άλλων, η προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης, της επίτευξης των κλιματικών και των περιβαλλοντικών στόχων, της καταπολέμησης των ανισοτήτων, της ανθεκτικότητας και της ανθρώπινης ανάπτυξης. Το χρηματοδοτικό κονδύλι για το συγκεκριμένο πυλώνα ανέρχεται στα 60,388 δις ευρώ εκ των οποίων τουλάχιστον τα 29,181 δις ευρώ θα διατεθούν αποκλειστικά για την Υποσαχάρια Αφρική. Αναφορικά με το θεματικό πυλώνα και τα θεματικά προγράμματα του μηχανισμού, αυτά είναι υπεύθυνα για τη χρηματοδότηση δράσεων συνδεδεμένων με τους στόχους

⁴⁰ Οι χώρες αυτές είναι οι εξής: Αλγερία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Αίγυπτο, Γεωργία, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανο, Λιβύη, Μολδαβία, Μαρόκο, Παλαιστίνη, Συρία, Τυνησία και Ουκρανία

της βιώσιμης ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο. Το κονδύλι για τα προγράμματα αυτά ανέρχεται στα 6,358 δις ευρώ και πεδίο απασχόλησής τους είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα και η δημοκρατία, η σταθερότητα, η ειρήνη και η κοινωνία των πολιτών αλλά και παγκόσμια θέματα όπως είναι η υγεία, οι γυναίκες και τα παιδιά, η εργασία και άλλα. Τέλος, όσον αφορά στη συνιστώσα της ταχείας αντίδρασης ύψους 3,182 δις ευρώ, αυτή χρηματοδοτεί την ικανότητα όσο το δυνατόν γρηγορότερης αντίδρασης για τη διαχείριση κρίσεων, την πρόληψη των συγκρούσεων και την οικοδόμηση της ειρήνης με στόχο να χτιστεί η ανθεκτικότητα των χωρών που πλήττονται από κρίσεις⁴¹.

1.3. Αξιολόγηση της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε μια εποχή όπου οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις δοκιμάζουν καθημερινά τις αντοχές του πλανήτη και του παγκόσμιου πληθυσμού στο σύνολό του, οι κυβερνήσεις καλούνται να βρουν τις λύσεις εκείνες που θα είναι ταυτοχρόνως οι λιγότερο δαπανηρές αλλά και οι πιο αποτελεσματικές. Έτσι, εστιάζοντας εντός των συνόρων της ΕΕ, η αναπτυξιακή πολιτική που έχει υιοθετηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα πρέπει ταυτόχρονα με την επιδίωξη των βασικών της στοχεύσεων να διαχειριστεί διάφορες παγκόσμιες τάσεις και προκλήσεις που την επηρεάζουν με άμεσο τρόπο αλλά και να προσαρμοστεί σε αυτές. Για παράδειγμα, οι αναδυόμενες δυνάμεις στην παγκόσμια σκακιέρα (βλ. Κίνα), η παγκόσμια υγειονομική κρίση των δύο τελευταίων ετών, αλλά και η συνειδητοποίηση ότι η αναπτυξιακή βοήθεια από μόνη της δε μπορεί να επιφέρει κάποιο σοβαρό αποτέλεσμα και να αντιμετωπίσει τις αναπτυξιακές προκλήσεις σε παγκόσμια κλίμακα, είναι κάποιοι παράγοντες που η ΕΕ πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψιν για να σχεδιάσει την πορεία της στο άμεσο μέλλον.

Άμεσο κριτήριο για την αξιολόγηση της αναπτυξιακής πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΕ είναι η έννοια της αποτελεσματικότητας της ανάπτυξης και της τήρησης των αρχών που τη διέπουν. Τόσο η Ένωση όσο και τα κράτη μέλη της είναι ισχυροί υπέρμαχοι της έννοιας της αποτελεσματικότητας της ανάπτυξης και για το λόγο αυτόν έχουν δεσμευτεί από σχετικές

⁴¹ Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας-Η Ευρώπη στον κόσμο: Πράσινο φως από τους μόνιμους αντιπροσώπους της ΕΕ για το τελικό κείμενο συμβιβασμού εν όψει συμφωνίας με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Europe Direct, 23 Μαρτίου 2021, Διαθέσιμο στο: <http://europedirect.eliamep.gr/michanismos-geitonias-anaptyxis-kai-diethnoys-synergasias-i-eyropi-ston-kosmo-prasino-fos-apo-toys-monimoys-antiprosopoytis-ee-gia-to-teliko-keimeno-symvivasmoy-en-opsei-symfonias-me-to/> (Πρόσβαση: 10-11-2021)

παγκόσμιες συμφωνίες, όπως είναι η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης του Μπουσάν για την Αποτελεσματικότητα της Συνεργασίας για την Ανάπτυξη (Busan Partnership Agreement) και η Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα (Addis Ababa Agenda for Action). Ειδικότερα, η Ένωση μαζί με τα κράτη μέλη της έχουν δράσει και συμπληρωματικά προς αυτές τις διεθνείς συμφωνίες με αποφάσεις και ανακοινώσεις του Συμβουλίου, όπως είναι ο Κοινός Προγραμματισμός και Καταμερισμός Εργασίας (Joint Programming and Division of Labour) αλλά και η Νέα Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη (New European Consensus on Development).

Η δέσμευση της ΕΕ να πετύχει σημαντικά ποσοστά αποτελεσματικότητας σχετικά με την ανάπτυξη έγκειται στην τήρηση των πολύ σημαντικών αρχών της αποτελεσματικότητας της αναπτυξιακής συνεργασίας οι οποίες προσδιορίστηκαν τόσο κατά τη διάρκεια του τέταρτου Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου στο Μπουσάν της Νότιας Κορέας (29 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου 2011) όσο και σε άλλες παρόμοιες συναντήσεις στη Ρώμη, στο Παρίσι και στην Άκρα. Αναλυτικότερα, οι εν λόγω αρχές είναι η ιδιοκτησία (δηλαδή οι αναπτυσσόμενες χώρες να είναι οι κύριες υπεύθυνες για την ανάπτυξή τους), η ευθυγράμμιση των δωρητών, η εναρμόνιση των δωρητών, η διαχείριση με στόχο την επίτευξη αποτελεσμάτων και η αμοιβαία υπευθυνότητα. Δυστυχώς, όμως, ακόμη και σήμερα η έννοια της αποτελεσματικότητας της ανάπτυξης δέχεται αυστηρή κριτική καθώς υποστηρίζεται ότι ακολουθεί μια από πάνω προς τα κάτω προσέγγιση (top-down approach) και ότι είναι άκαμπτη, καθώς εστιάζει στη συμμόρφωση και όχι στον αντίκτυπο και στα αποτελέσματα της αναπτυξιακής πολιτικής.

Το μέχρι σήμερα επιτευχθέν ποσοστό αποτελεσματικότητας της συνεργασίας για την ανάπτυξη με επίκεντρο το στόχο της εξάλειψης της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ, δυστυχώς, δεν είναι το αναμενόμενο. Αυτό αποδεικνύεται, μεταξύ άλλων, από το γεγονός ότι ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ των χωρών αυτών ακόμη δεν είναι ο επιθυμητός. Σε αυτό είναι πιθανό να έχουν συμβάλει πολυάριθμοι παράγοντες όπως είναι για παράδειγμα ο μεγάλος αριθμός δωρητών ΕΑΒ και έργων, η υπερβολική συγκέντρωση ΕΑΒ σε συγκεκριμένες μόνο περιοχές ή χώρες (aid darlings) ενώ την ίδια στιγμή άλλες περιοχές ή χώρες λαμβάνουν πολύ περιορισμένη αναπτυξιακή βοήθεια (aid orphans), η έλλειψη του απαιτούμενου συντονισμού μεταξύ των δωρητών, οι επικαλύψεις προσπαθειών, ακόμα και η θεσμική αδυναμία και η περιορισμένη ικανότητα των χωρών αποδεκτών της βοήθειας.

Σημαντικές πληροφορίες για την αποτελεσματικότητα της αναπτυξιακής συνεργασίας μπορούμε να αντλήσουμε από την τελευταία μελέτη για την αποτελεσματικότητα της συνεργασίας για την ανάπτυξη του Global Partnership Monitoring for Effective Development Co-operation⁴² (GPEDC) του έτους 2018. Η συγκεκριμένη μελέτη περιλαμβάνει περίπου 1,800 έργα σε παραπάνω από 70 χώρες εταίρους της ΕΕ (πολλές εκ των οποίων ανήκουν στην Ομάδα Κρατών ΑΚΕ) και προσπαθεί να εξάγει μια συνολική εικόνα για την απόδοση της ΕΕ ως σύνολο στον τομέα της ανάπτυξης. Στη μελέτη χρησιμοποιούνται δέκα κύριοι δείκτες ενδεικτικοί της αποτελεσματικότητας της αναπτυξιακής συνεργασίας, και πολλοί επιμέρους υπο-δείκτες στους οποίους για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας δε θα αναφερθούμε. Έτσι, αξιολογώντας την επίδοση της ΕΕ στο συγκεκριμένο τομέα θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη στη συγκεκριμένη αξιολόγηση καλύπτουν θέματα όπως η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, η προβλεψιμότητα και η διαφάνεια της χρηματοδότησης και της δημοσιονομικής διαχείρισης, η ισότητα των φύλων και η συνδεδεμένη βοήθεια⁴³. Σημαντικό είναι να επισημανθεί ότι μέρος στη μελέτη έλαβαν οι εξής χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Τσεχία, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο..

Μέσω της μελέτης αυτής, λοιπόν, εξάγεται αρχικά το συμπέρασμα ότι κάθε κράτος μέλος της ΕΕ δηλώνει ότι παραμένει δεσμευμένο ως προς την προσπάθεια βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της αναπτυξιακής συνεργασίας, με τη διαφορά ότι η κοινή αντίληψη για το τι σημαίνει αυτή η προσπάθεια έχει πια αλλάξει και διασπαστεί. Αυτό, μάλιστα, συμβαίνει διότι το τοπίο σχετικά με το συντονισμό των πολιτικών των επί μέρους κρατών, τις επικαλύψεις και το διάλογο με τη χώρα-εταίρο παραμένει λίγο σκοτεινό. Αναδεικνύεται, επίσης, το γεγονός ότι υπάρχει μια αυξανόμενη απόκλιση ή ακόμη και αντίφαση μεταξύ της έννοιας της αποτελεσματικότητας της αναπτυξιακής συνεργασίας και των διμερών συμφερόντων (π.χ. μεγάλες οικονομικές ευκαιρίες) ή των μεγάλων ευρωπαϊκών συμφερόντων (π.χ. σχετικά με τη μεταναστευτική κρίση). Μαζί με αυτό δίνεται χώρος και σε αρκετές φωνές που υποστηρίζουν ότι

⁴² Effective Development Cooperation: Does the EU deliver?, Consortium BKP Development, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/events/effective-development-cooperation-does-eu-deliver_en (Πρόσβαση: 13-11-2021)

⁴³ Συνδεδεμένη βοήθεια είναι η βοήθεια εκείνη που χορηγείται με την επιφύλαξη ότι ο αποδέκτης της θα τη ξοδέψει σε αγαθά και υπηρεσίες που παρέχονται από προμηθευτές που βρίσκονται στη χώρα χορηγό.

η έννοια της αποτελεσματικότητας της αναπτυξιακής συνεργασίας έχει πλέον ωριμάσει και είναι έτοιμη για επαναπροσδιορισμό.

Με αφορμή το γεγονός αυτό, η ΕΕ έχει αναλάβει τη δέσμευση να ενισχύσει την αποτελεσματικότητά της στο πεδίο της ανάπτυξης τόσο σε διεθνές επίπεδο (π.χ. Διακήρυξη Παρισίου για την Αποτελεσματικότητα της Ανάπτυξης, Ατζέντα για Δράση της Άκρα) όσο και σε εσωτερικό (π.χ. Operational Framework for Aid Effectiveness⁴⁴, Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την κοινή θέση της ΕΕ για το τέταρτο φόρουμ υψηλού επιπέδου για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας συμπεριλαμβανομένης της «Εγγύησης της ΕΕ για διαφάνεια» και της «Ενίσχυσης του Κοινού Πολυετούς Προγραμματισμού της ΕΕ»). Στο μεταξύ εξαιρετικής σημασίας είναι κάθε ευρωπαϊκή κίνηση στον τομέα της συνεργασίας για την ανάπτυξη και της αναπτυξιακής πολιτικής γενικότερα καθώς το «αναπτυξιακό τοπίο» υφίσταται διαρκώς αλλαγές. Αυτό ισχύει διότι όλο και περισσότερες νέες πηγές χρηματοδότησης εμφανίζονται (π.χ. η Κίνα και η Ινδία αποκτούν προγράμματα βοήθειας πολύ ισχυρά) και νέοι τύποι δωρητών (π.χ. ιδιωτικός τομέας, τοπικές αρχές από εκβιομηχανισμένες χώρες) γίνονται όλο και πιο σημαντικοί⁴⁵. Μεγάλος χώρος για βελτίωση, επίσης, φαίνεται να υπάρχει στον τομέα της συμπληρωματικότητας αλλά και της συνοχής των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ανάπτυξη αλλά και για ισχυρότερη πολιτική δέσμευση για ενδυνάμωση της αποτελεσματικότητας της ΕΕ στον τομέα της ανάπτυξης.

Συμπερασματικά, κρίνεται ότι παρά το γεγονός ότι η ΕΕ έχει κάνει κάποια σημαντικά βήματα στον τομέα της αναπτυξιακής της πολιτικής δε σημαίνει ότι έχει το περιθώριο να επαναπαυθεί. Ως μεγάλος διεθνής δρών έχει την υποχρέωση να φέρει εις πέρας τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει (π.χ. εξάλειψη της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες και κυρίως στις χώρες ΑΚΕ βάσει της Συμφωνίας του Κοτονού) και να βρει τις κατάλληλες ισορροπίες μεταξύ της εξυπηρέτησης των ιδίων συμφερόντων και της πραγματικής προώθησης της ανάπτυξης των χωρών που το έχουν ανάγκη.

⁴⁴ Διαθέσιμο στο: <https://europa.eu/capacity4dev/joint-programming/documents/eu-operational-framework-aid-effectiveness> (Πρόσβαση: 12-11-2021)

⁴⁵ The Paris Declaration on Development Effectiveness: Five Principles for Smart Aid, Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwie0ubD45r0AhUx8bsIHdH4A0MQFnoECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fdac%2Feffectiveness%2F45827300.pdf&usq=AOvVaw3JnkA2cX4wVhVu2jHLl9ny> (Πρόσβαση: 10-10-2021)

2. Το φαινόμενο της φτώχειας

Η φτώχεια, ένα πολιτικό φαινόμενο του οποίου οι επιπτώσεις μαστίζουν δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων εμποδίζοντάς τους από το να ζήσουν υγιώς και αξιοπρεπώς, είναι μια άκρως σημαντική αλλά και σοβαρή επίπτωση της υπανάπτυξης πολλών εκ των αναπτυσσόμενων χωρών του πλανήτη μας. Είναι ένα φαινόμενο εξόχως πολυδιάστατο που εμφανίζει την τάση να επιμένει στο χρόνο και να διαιωνίζεται από γενιά σε γενιά. Κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με το φαινόμενο αυτό ασχολούνταν κυρίως Αγγλοσάξονες οικονομολόγοι δίνοντας έμφαση στην τότε καινούρια έννοια της «αυτοσυντήρησης» η οποία περιέγραφε την «ικανότητα εξασφάλισης του ελάχιστου απαραίτητου για τη διατήρηση μιας επαρκούς φυσικής κατάστασης» σε ατομικό επίπεδο και πάντα όσον αφορά στην Ευρώπη ή και στη Βόρεια Αμερική. Στην πορεία των ετών οι συνθήκες άλλαξαν, το βιοτικό επίπεδο βελτιώθηκε, ο εκδημοκρατισμός έκανε έντονη την παρουσία του τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο και τα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης άλλαξαν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η έννοια, λοιπόν, της φτώχειας μέσα από το πέρασμα των χρόνων μετεξελίσσεται διαρκώς και φτάνουμε στο 1970 όπου προκύπτει μια ακόμη θεωρία προερχόμενη από οικονομολόγους η οποία κάνει λόγο για τις βασικές ανάγκες των ανθρώπων. Η θεωρία αυτή αναφέρει ότι ένα άτομο δεν είναι φτωχό αν μπορεί να ικανοποιήσει τις εξής βασικές ανάγκες: υλικές ανάγκες, όπως η τροφή, ο οικιακός εξοπλισμός, η στέγη, η ένδυση, αλλά και υπηρεσίες όπως το νερό, η αποχέτευση, τα μέσα μεταφοράς, το σύστημα υγείας, η εκπαίδευση, κ.ά. Συνειδητοποιώντας ότι οι θεωρίες αυτές δεν ήταν αρκετές για να καλύψουν το ζήτημα της φτώχειας και σε συνδυασμό με τη ραγδαία αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, φτάνουμε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και στη γέννηση της θεωρίας της υλικής στέρησης. Υλική στέρηση είναι «η στέρηση υλικών και κοινωνικών αγαθών» ή «η αδυναμία ενσωμάτωσης του ατόμου στον κοινωνικό ιστό σε σχέση με το μέσο όρο της κοινότητας».

Φεύγοντας από το επίπεδο της θεωρίας και φτάνοντας στην πραγματική ενασχόληση με το φαινόμενο της φτώχειας σε επίπεδο ΟΗΕ, το 1992 στη Συνδιάσκεψη στο Ρίο με την περίφημη Διακήρυξη του Ρίο μπαίνει η φτώχεια επίσημα στο τραπέζι των διεθνών προβλημάτων που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Συγκεκριμένα, η αρχή 5 της Διακήρυξης αυτής επισημαίνει ότι όλα τα κράτη και όλοι οι λαοί θα πρέπει να συνεργάζονται προς το βασικό καθήκον τους για την εξάλειψη της φτώχειας, η οποία μάλιστα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να πετύχουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη. Δέκα περίπου χρόνια μετά από τη Διακήρυξη αυτήν προκύπτουν οι ΑΣΧ οι

οποίοι απευθύνονται κυρίως στον αναπτυσσόμενο κόσμο, και ο πρώτος από αυτούς κάνει λόγο για καταπολέμηση της φτώχειας και της πείνας μέχρι το 2015 με μείωση κατά το ήμισυ των ανθρώπων που έχουν εισόδημα λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα και των ανθρώπων που υποφέρουν από πείνα.

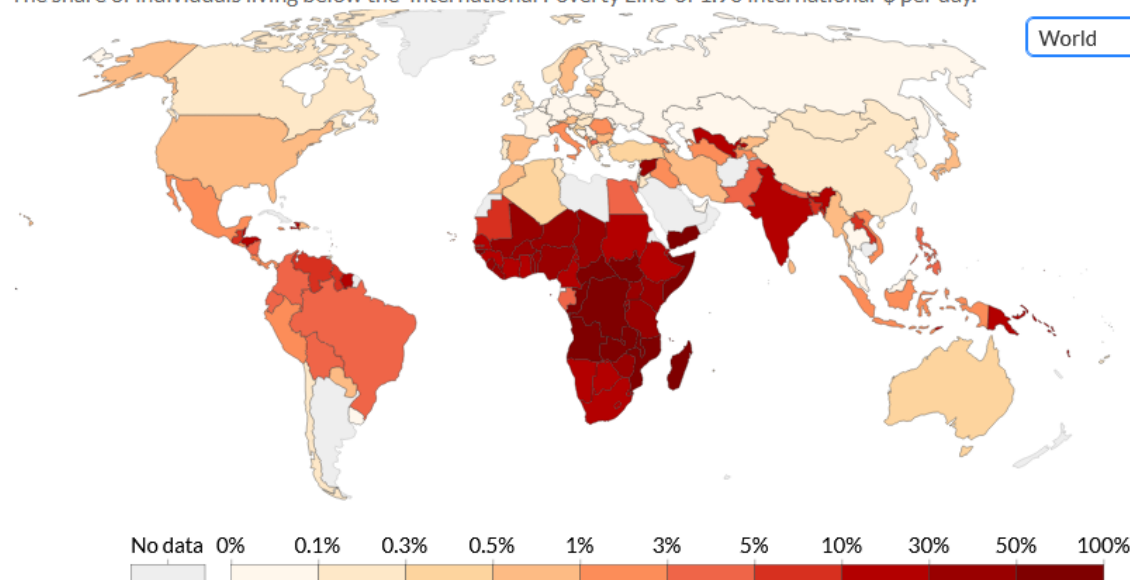
Στην πορεία των ετών, η διεθνής κοινότητα βλέποντας ότι η πορεία προς την υλοποίηση του στόχου αυτού δεν ήταν αρκούντως ικανοποιητική αποφάσισε να απομονώσει την έννοια της φτώχειας από την πείνα, έτσι ώστε να εστιάσει καλύτερα στην αντιμετώπισή της, και να

Share of population in extreme poverty, 2019

The share of individuals living below the 'International Poverty Line' of 1.90 international-\$ per day.

Our World
in Data

World

Source: World Bank PovcalNet

OurWorldInData.org/extreme-poverty • CC BY

Note: Figures relate to household income or consumption per person, measured in international-\$ (in 2011 PPP prices) to account for price differences across countries and inflation over time.

► 1981 ————— 2019

Χάρτης 1. Ποσοστό ανθρώπων σε καθεστώς ακραίας φτώχειας, Πηγή: <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-population-in-extreme-poverty?country=BGD~BOL~MDG~IND~CHN~ETH~COD>

επανατοποθετήσει το στόχο της εξάλειψης της φτώχειας στην κορυφή των νέων στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη της Ατζέντα 2030 με χρονικό περιθώριο υλοποίησης το 2030. Έτσι, το 2015 με την καθιέρωση των ΣΒΑ, ο στόχος 1 για την εξάλειψη της φτώχειας σίγουρα φάνταζε πολύ φιλόδοξος αλλά υλοποιήσιμος.

Η διεθνής κοινότητα το 2015 δεσμεύτηκε να μην αφήσει κανέναν πίσω κατά την προσπάθεια εξάλειψης της φτώχειας σε όλες τις εκφάνσεις της και πέντε περίπου χρόνια αργότερα ο πλανήτης καλείται να αντιμετωπίσει μια παγκόσμια υγειονομική κρίση που ανοίγει ακόμη περισσότερο τη ψαλίδα των παγκόσμιων ανισοτήτων και φέρνει στην επιφάνεια κάθε κενό και κάθε ατέλεια τόσο των συστημάτων υγείας και πολιτικής προστασίας όσο και των συστημάτων εκπαίδευσης των χωρών. Με μια γρήγορη ματιά στην κατάσταση της φτώχειας ανά τον πλανήτη παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων παγκοσμίως βιώνει καθημερινά τη φτώχεια.

Ειδικότερα, το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει με λιγότερα από 30 δολάρια τη μέρα, τα δύο τρίτα ζουν με λιγότερα από 10 δολάρια τη μέρα και ένας στους δέκα ανθρώπους ζει με λιγότερα από 1,90 δολάρια τη μέρα. Κατά το έτος 2021, από τα 5,9 δισεκατομμύρια ανθρώπων που διαβιούν σε 109 αναπτυσσόμενες χώρες, τα 1,3 δισεκατομμύρια, δηλαδή πάνω από ένας στους πέντε, ζουν σε καθεστώς πολυδιάστατης φτώχειας⁴⁶. Σημειωτέον δε ότι τα 644 εκατομμύρια είναι ανήλικα παιδιά και τα 105 εκατομμύρια είναι άτομα ηλικίας 60 ετών και άνω.

2.1. Απόπειρες ορισμού της φτώχειας

Η έννοια της φτώχειας αντικατοπτρίζοντας όλες τις επιμέρους παραμέτρους της ανάπτυξης, δυστυχώς ή ευτυχώς, δε μπορεί να οριστεί με απόλυτο τρόπο καθώς εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό το στοιχείο της σχετικότητας. Αυτό αποδεικνύεται αν προσπαθήσουμε να αναλογιστούμε το πώς ορίζεται ένας άνθρωπος ως φτωχός στον αναπτυγμένο Βορρά και πώς στο φτωχό Νότο. Η πρόσβαση σε στοιχειώδη τροφή για παράδειγμα ή η συχνότητα κατανάλωσης κρέατος αποτελούν στοιχεία τα οποία ενισχύουν τη διαφοροποίηση της έννοιας που εξετάζουμε ανάμεσα στο Βορρά και στο Νότο⁴⁷. Βάσει αυτής της θεωρίας μπορούμε να πούμε πως το καθεστώς της φτώχειας μπορεί να χωριστεί σε τρεις ειδικότερες κατηγορίες. Την απόλυτη φτώχεια, τη μεσαία και τη σχετική. Η απόλυτη φτώχεια είναι εκείνη που θέτει σοβαρούς περιορισμούς στην ικανοποίηση απλών και καθημερινών βασικών ανθρώπινων αναγκών, όπως είναι η τροφή, το πόσιμο νερό, η στέγαση, η ένδυση, η μόρφωση, κ.ά. και οι άνθρωποι που τη βιώνουν καλούνται να ζήσουν με

⁴⁶ Ο όρος πολυδιάστατη φτώχεια λαμβάνει υπόψιν διάφορους τομείς της ανθρώπινης καθημερινότητας και όχι μόνο τον οικονομικό παράγοντα.

⁴⁷ Ροδοθεάτος, Γ., Η Παγκόσμια Επισιτιστική Κρίση. Μια Οπτική από τον Αναπτυγμένο Βορρά, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ-παρουσ.), *Το Δικαίωμα στην Τροφή-Παγκόσμια Επισιτιστική Κρίση και Περιβάλλον*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2009, σελ. 81-87.

περίπου ένα δολάριο την ημέρα κατά κεφαλήν. Η μεσαία φτώχεια είναι αυτή που κάνει λόγο για ικανοποίηση των προαναφερθεισών αναγκών με όχι περισσότερα από ένα με δύο δολάρια τη μέρα κατά κεφαλήν. Τέλος, η κατηγορία της σχετικής φτώχειας αφορά στην εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου μέσω όμως ενός εισοδήματος σαφώς μικρότερου του ελάχιστου διαπιστωμένου μέσου εισοδήματος⁴⁸.

Στην προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης της έννοιας της φτώχειας μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι αυτή αποτελείται από πέντε βασικές συνιστώσες, οι οποίες ερμηνεύονται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα το χρόνο, τον τόπο, τη θρησκεία, την κουλτούρα, κ.ά. και τις οποίες αν κάποιο άτομο δεν τις έχει εξασφαλισμένες μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι φτωχό. Πρώτη και πολύ βασική συνιστώσα είναι αυτή της αίσθησης ισχύος, δηλαδή η αίσθηση που έχει ένας άνθρωπος όταν νιώθει σε καλή οικονομική, σωματική και ψυχολογική κατάσταση και όταν νιώθει ικανός να καλύψει τις καθημερινές του ανάγκες. Δεύτερη συνιστώσα της φτώχειας είναι η έννοια της ασφάλειας. Αυτό σημαίνει ότι ένας άνθρωπος θα πρέπει να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον, είτε αυτό το περιβάλλον είναι η χώρα του είτε ακόμη και η γειτονιά του. Μια ακόμη συνιστώσα της φτώχειας είναι αυτή της φυσικής κατάστασης, βάσει της οποίας το άτομο θα πρέπει να νιώθει σωματικά ικανό, ενεργό και δραστήριο. Προτελευταία συνιστώσα είναι αυτή των υλικών αγαθών, υπό την έννοια ότι το άτομο θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε αυτά, αλλά και τη δυνατότητα να τα αποκτήσει. Πέμπτη και τελευταία βασική συνιστώσα της φτώχειας είναι οι κοινωνικές σχέσεις. Σχετικά με τη συνιστώσα αυτήν θα πρέπει το άτομο να έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει υγιείς κοινωνικές σχέσεις με άλλα άτομα.

Μία άλλη μερίδα επιστημόνων υποστηρίζει ότι η φτώχεια χωρίζεται σε τέσσερις βασικούς τομείς. Ξεκινώντας από τον πιο «ήπιο» τομέα φτώχειας, αυτός περιλαμβάνει την έλλειψη χρηματικών πόρων και άρα την αδυναμία κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών. Ο δεύτερος τομέας έρχεται να προσθέσει στον προηγούμενο την έλλειψη της δυνατότητας πρόσβασης σε υπηρεσίες. Χτίζοντας στους δύο προηγούμενους τομείς έρχεται ο τρίτος ο οποίος κάνει λόγο για στέρηση ικανοτήτων. Αναλυτικότερα, λόγω κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και άλλων συνθηκών ένα άτομο μπορεί να μην έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει κάποιες ικανότητες, όπως είναι οι γνώσεις, ορισμένες σωματικές ικανότητες, κ.ά. Τέλος, ο τέταρτος τομέας ο οποίος

⁴⁸ Τσάλτας, Γρ., Ι, *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 210-211.

ενέχει όλους τους παραπάνω είναι η πολυδιάστατη στέρηση ή έλλειψη, η οποία σημαίνει ότι ένα άτομο στερείται πάρα πολλών πραγμάτων και όχι μόνο χρημάτων ή υλικών αγαθών.

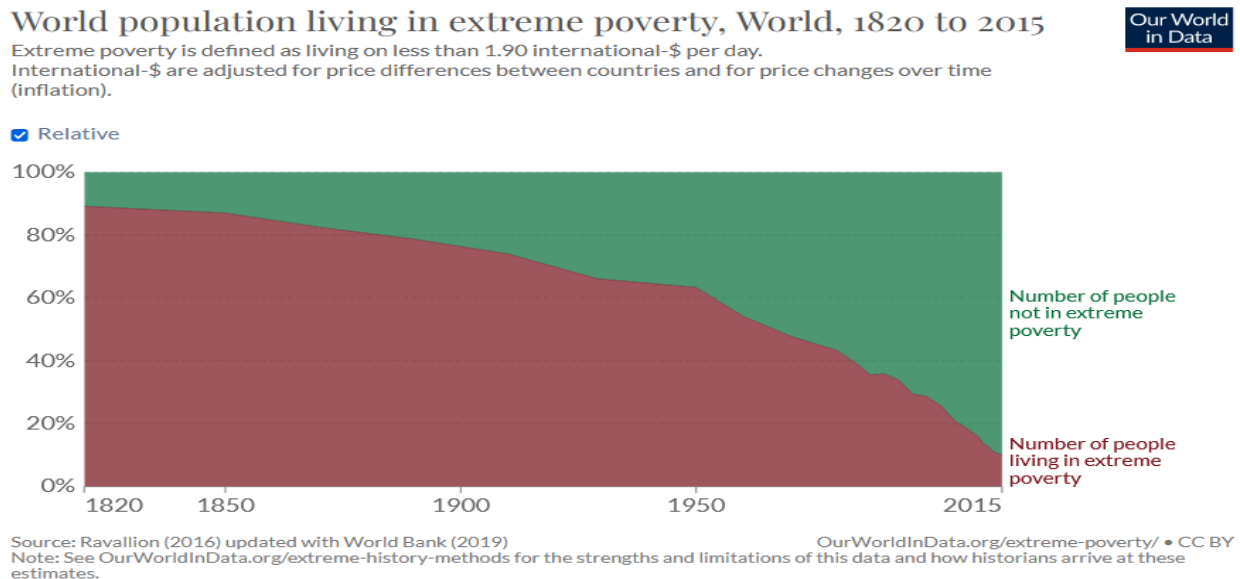
Η Παγκόσμια Τράπεζα, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ΟΗΕ, αποτελεί την κύρια πηγή παροχής πληροφοριών σχετικά με την ακραία φτώχεια. Η ίδια, μάλιστα, όρισε ότι το διεθνές όριο φτώχειας είναι τα 1.90 δολάρια ανά ημέρα κατά κεφαλήν. Το εν λόγω όριο βασίζεται στη νομισματική αξία της ημερήσιας κατανάλωσης ενός ατόμου, με προσαρμοσμένες τις διαφορές μεταξύ των διάφορων χωρών όσον αφορά στην ισοτιμία της εκάστοτε αγοραστικής δύναμης⁴⁹. Ωστόσο, το όριο αυτό δεν υπονοεί ότι όποιος άνθρωπος ζει με 2 δολάρια την ημέρα για παράδειγμα δεν είναι φτωχός, απλώς έχει οριστεί με τρόπο τέτοιοι ώστε να εστιάσει ειδικότερα στη μερίδα εκείνων τον ανθρώπων που βιώνουν τόσο έντονα την ακραία φτώχεια έτσι ώστε να αντιμετωπίσει όσο πιο στοχευμένα γίνεται το συγκεκριμένο πρόβλημα. Η ΕΕ με τη σειρά της έχει υιοθετήσει τη δική της προσέγγιση σχετικά με τον όρο «φτώχεια» και χρησιμοποιεί ίδιους δείκτες για να την μετρήσει και να την ορίσει. Έτσι, διαχωρίζει την έννοια της φτώχειας σε δύο μέρη με αποτέλεσμα να προκύπτει ο όρος σχετική φτώχεια και ο όρος απόλυτη φτώχεια. Ένα άτομο θεωρείται σχετικά φτωχό όταν το εισόδημα και οι πόροι του είναι λιγότεροι από αυτούς που θεωρούνται επαρκείς ή κοινωνικά αποδεκτοί στην κοινωνία στην οποία ζει. Από την άλλη μεριά, ένα άτομο βιώνει την απόλυτη φτώχεια ή διαφορετικά την ακραία φτώχεια όταν το εισόδημα ή οι πόροι που έχει στη διάθεσή του βρίσκονται κάτω από ένα όριο το οποίο θεωρείται το ελάχιστο απαιτούμενο για την εξασφάλιση ενός βασικού βιοτικού επιπέδου. Συνολικότερα, η φτώχεια από την ΕΕ ορίζεται ως «το ποσοστό του πληθυσμού με ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα χαμηλότερο από το κατώτατο όριο κινδύνου φτώχειας», το οποίο καθορίζεται σε κάθε χώρα ως «το 60% του εθνικού μέσου διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος, εκφρασμένου σε εθνικό νόμισμα»⁵⁰.

⁴⁹ Η προσαρμογή αυτή γίνεται βάση ρυθμίσεων της ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης. Η ισοτιμία αγοραστικής δύναμης είναι ένα δημοφιλές μετρικό σύστημα που χρησιμοποιείται από μακροοικονομικούς αναλυτές συγκρίνοντας τα νομίσματα διαφορετικών χωρών μέσω της προσέγγισης ενός καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών (basket of goods). Ουσιαστικά σκοπός του μετρικού αυτού συστήματος είναι να εξετάσει πόσα αγαθά και υπηρεσίες μπορεί κανείς να καταναλώσει με 100 δολάρια για παράδειγμα σε κάθε χώρα. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Boyle, J., M., *What is Purchasing Power Parity (PPP) ?*, The Investopedia Team, March 2021, Διαθέσιμο στο: <https://www.investopedia.com/updates/purchasing-power-parity-ppp/> (Πρόσβαση: 26-11-2021)

⁵⁰ Poverty, Council of Europe, Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/en/web/compass/poverty> (Πρόσβαση: 29-11-2021)

2.2. Το φαινόμενο της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες

Προκειμένου να αντιληφθούμε όσο καλύτερα γίνεται την κατάσταση που επικρατεί στις χώρες ΑΚΕ σχετικά με το φαινόμενο της φτώχειας χρήσιμο κρίνεται να αποκτήσουμε σε μια πρώτη φάση μια συνολική αντίληψη επί του φαινομένου αυτού στο σύνολο του αναπτυσσόμενου κόσμου. Σύμφωνα με τον καθηγητή Jeffrey Sachs αρκετά πρόσφατα, πριν από περίπου 200 χρόνια, η πλειοψηφία του πληθυσμού ζούσε υπό καθεστώς ακραίας φτώχειας, παλεύοντας καθημερινά για τα προς το ζην. Εξαιρέση μόνο αποτελούσαν κάποιοι μονάρχες (βασιλιάδες, βασίλισσες, δούκες, δούκισσες) οι οποίοι ζούσαν εις βάρος των ήδη φτωχών. Στην πορεία των χρόνων ήρθε η βιομηχανική επανάσταση, η επιστημονική επανάσταση και μια σταθερά ανοδική

Γράφημα 1. Παγκόσμιος Πληθυσμός που ζει σε καθεστώς ακραίας φτώχειας 1820-2015, Πηγή: <https://ourworldindata.org/grapher/world-population-in-extreme-poverty-absolute?stackMode=relative>

οικονομική ανάπτυξη η οποία επέκτεινε το προσδόκιμο ζωής και βελτίωσε αισθητά το βιοτικό επίπεδο μιας αρκετά μεγάλης μερίδας ανθρώπων αλλά δυστυχώς όχι όλων. Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι η πρόοδος αυτή ήταν άνιση κατά καιρούς και κατά περιοχές, με αποτέλεσμα η φτώχεια σήμερα να έχει συσσωρευθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες⁵¹. Το ένα έκτο περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού ζούσε ήδη σε τόσο ακραία φτώχεια που τίποτα δεν την ανέτρεψε με

⁵¹ Ravallion. M., *The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy*, Oxford Scholarship Online, 2016, p. 2, Διαθέσιμο στο: [DOI:10.1093/acprof:oso/9780190212766.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190212766.001.0001) (Πρόσβαση: 25-11-2021)

αποτέλεσμα να παραμείνουν τόσα εκατομμύρια ανθρώπων υπό αυτό το θανατηφόρο, μεταφορικά αλλά και κυριολεκτικά, καθεστώς⁵².

Στο Γράφημα 1 αποδίδεται διαγραμματικά η πορεία που έχει διαγράψει το παγκόσμιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από το 1820 μέχρι και το 2018, όπως αυτή παρέχεται από το Maddison Project⁵³. Αυτό που είναι ξεκάθαρο είναι ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει τουλάχιστον δεκαπλασιαστεί για ένα μεγάλο μέρος πληθυσμού που λαμβάνεται υπόψιν στο διάγραμμα, σε μια χρονική περίοδο κατά την οποία ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξήθηκε κατά περίπου πέντε φορές. Αυτό που δυστυχώς παρατηρείται, είναι ότι η ακραία φτώχεια έχει συσσωρευθεί σε ένα πολύ μικρό μερίδιο του παγκόσμιου πληθυσμού και ειδικότερα όσον αφορά στην περιοχή της υπο-Σαχάριας Αφρικής τα επίπεδα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μέσα στη μακρά αυτήν περίοδο που εξετάζουμε έχει μείνει σταθερά σε πάρα πολύ χαμηλά επίπεδα γεννώντας την εξής απορία: γιατί η φτώχεια εξακολουθεί να παραμένει σε ανεπίτρεπτα υψηλά ποσοστά και συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές;

2.3. Το φαινόμενο της φτώχειας στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού

Εστιάζοντας στις χώρες ΑΚΕ και στην παρουσία του φαινομένου της φτώχειας σε αυτές, συνειδητοποιείται ότι οι εν λόγω χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα φτώχειας καθώς και οι ίδιες αποτελούν πολύ μεγάλο μέρος των αναπτυσσόμενων χωρών παγκοσμίως. Η τόσο έντονη παρουσία της φτώχειας στο εσωτερικό των χωρών ΑΚΕ οφείλεται, μεταξύ άλλων, και στο γεγονός ότι πλήττονται πολύ συχνά από ακραία καιρικά φαινόμενα. Δεδομένου του γεγονότος ότι η έννοια της φτώχειας είναι σε αρκετά μεγάλο βαθμό συνδεδεμένη με το περιβάλλον διαβίωσης των ατόμων και με τις καιρικές συνθήκες, που επηρεάζουν σε καθημερινή βάση τη ζωή τους, αλλά και με την κλιματική αλλαγή, η οποία τα τελευταία χρόνια είναι βασική αιτία πολλών ακραίων καιρικών φαινομένων, μπορούμε να καταλάβουμε γιατί οι χώρες αυτές βρίσκονται σε τόσο ευάλωτη θέση. Επίσης, πολλές από τις χώρες ΑΚΕ διαθέτουν προϊόντα τα οποία είναι περιζήτητα στις παγκόσμιες αγορές (κάσιους, κακάο, καλαμπόκι, γαρίδες, κ.ά.). Έτσι, οι χώρες που έχουν

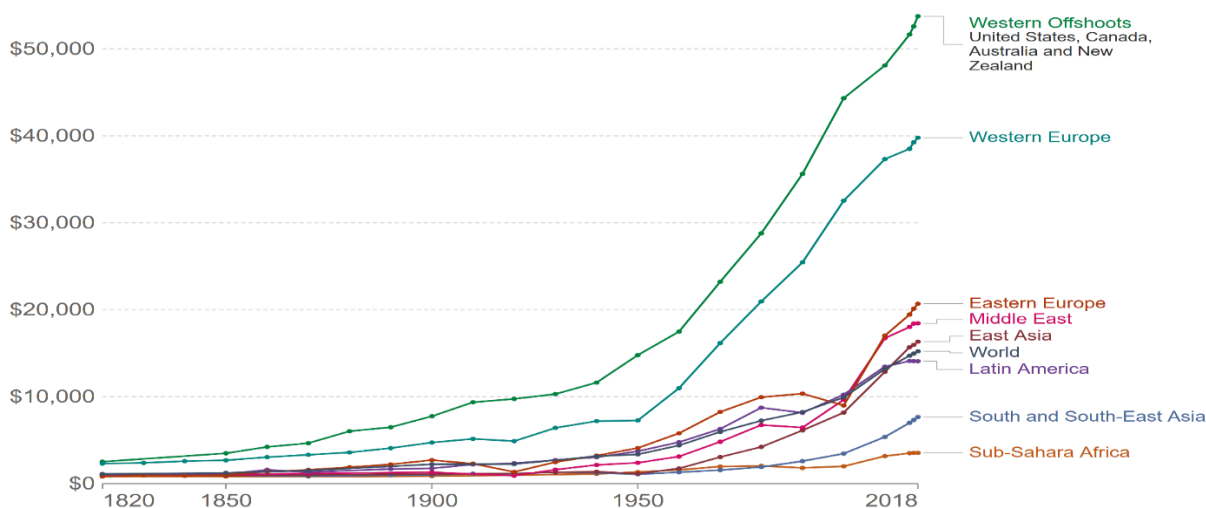
⁵² Sachs, J., *The End of Poverty, Economic Possibilities of our Time*, European Journal of Dental Education, 12: 17. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1111/j.1600-0579.2007.00476.x> (Πρόσβαση: 25-11-2021)

⁵³ Το Maddison Project είναι μια προσπάθεια που ξεκίνησε το 2010 με σκοπό να μετρηθεί η οικονομική απόδοση σε διάφορες περιοχές, χρονικές περιόδους και τομείς. Αιτία έναρξής της ήταν η συνέχιση του έργου του Angus Maddison ο οποίος ήταν παγκόσμιος μελετητής της ποσοτικής μακροοικονομικής ιστορίας, συμπεριλαμβανομένης της μέτρησης και της ανάλυσης της οικονομικής αύξησης και της ανάπτυξης. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Maddison Historical Statistics, Διαθέσιμο στο: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/?lang=en> (Πρόσβαση: 21-11-2021)

δύναμη και ισχυρή φωνή στις παγκόσμιες αγορές και εκμεταλλευόμενες τις χώρες παραγωγούς των προϊόντων αυτών, ευνοούνται από την αδύναμη θέση των δευτέρων στο διεθνές στερέωμα και κατά κάποιο τρόπο εθελotuφλούν ως προς τη διαιώνιση αυτής τους της αδυναμίας. Τέλος, κατά την πρώτη προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ ΕΟΚ και χωρών ΑΚΕ στα μέσα του 20^{ου} αιώνα

GDP per capita, 1820 to 2018

GDP per capita adjusted for price changes over time (inflation) and price differences between countries – it is measured in international-\$ in 2011 prices.

Source: Maddison Project Database 2020 (Bolt and van Zanden (2020))

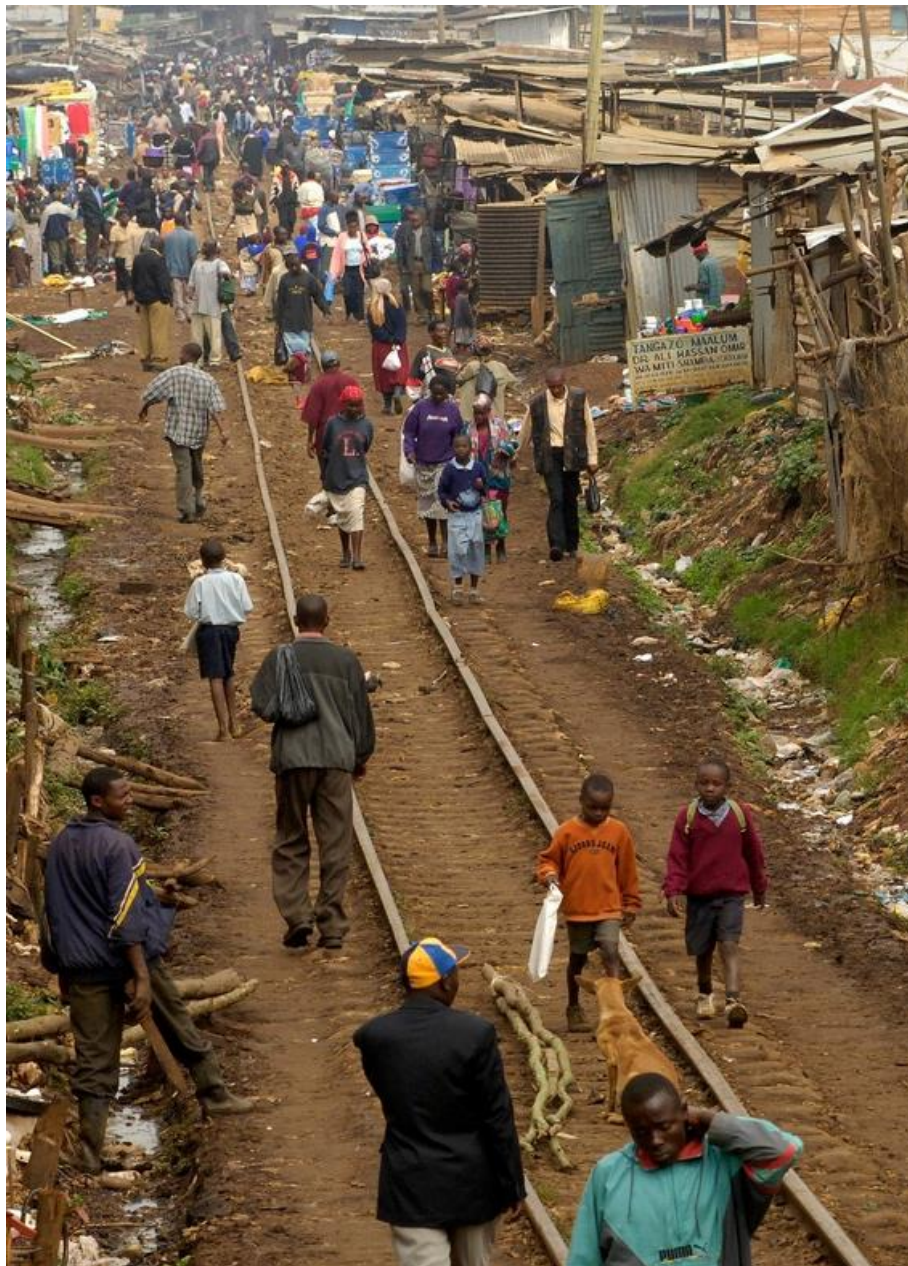
OurWorldInData.org/economic-growth • CC BY

Γράφημα 2. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κεφαλήν 1820-2018, Πηγή: <https://ourworldindata.org/extreme-history-methods?country=>

οι τότε μητροπολιτικές ευρωπαϊκές χώρες διατηρούσαν ιστορικούς δεσμούς με πολλές από τις χώρες ΑΚΕ λόγω αποικιοκρατίας, τους οποίους προσπάθησαν να διατηρήσουν άτυπα μέσω του εμπορίου πρώτων υλών και των οικονομικών συμφερόντων που προέβαλαν εις βάρος τους. Άμεσο αποτέλεσμα αυτού ήταν η δημιουργία μιας κατάστασης νέο-αποικιοκρατίας, η οποία όπως είναι φυσικό διαιώνισε το καθεστώς φτώχειας στις εν λόγω χώρες.

Με αφορμή την παρατήρηση της παγκόσμιας εικόνας της φτώχειας μας δίνεται η δυνατότητα να διαπιστώσουμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων που ζουν σε καθεστώς φτώχειας είναι κάτοικοι αγροτικών περιοχών. Την ίδια στιγμή που η πλειοψηφία των φτωχών ατόμων των περιοχών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού ζουν επίσης σε αγροτικές περιοχές, το μεγαλύτερο βάρος πέφτει στους κατοίκους της Αφρικής, καθώς η καλλιέργεια του εδάφους είναι πολύ δύσκολη λόγω του κλίματος και του περιβάλλοντος της ηπείρου. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ενώ η παγκόσμια φτώχεια βρίσκεται σε σχετική ύφεση σε σχέση με τα παλαιότερα χρόνια, η φτώχεια στην Αφρική και κυρίως στην υπο-Σαχάρια Αφρική επιμένει,

καθώς υπάρχουν και διαστήματα κατά τα οποία εντείνεται. Μάλιστα, σύμφωνα με προβλέψεις εκτιμάται ότι μέχρι το 2030 οι 9 στους 10 ανθρώπους που θα ζουν υπό καθεστώς ακραίας φτώχειας θα ζουν στην υπο-Σαχάρια Αφρική.

Εικόνα 1. Συνθήκες διαβίωσης στην Αφρική, Πηγή: <https://venturesafrica.com/poverty-in-africa-is-now-falling-but-not-just-fast-enough/>

Εξετάζοντας κάθε περιοχή ξεχωριστά θα ξεκινήσουμε με την Αφρική η οποία βιώνει και το μεγαλύτερο πρόβλημα αναφορικά με το φαινόμενο της φτώχειας. Αρχικά, λοιπόν, οι υποδομές οι οποίες στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη θεωρούνται αυτονόητες στην Αφρική είναι είτε ανύπαρκτες είτε πάρα πολύ περιορισμένες. Για παράδειγμα, 589 εκατομμύρια Αφρικανών, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών, δεν έχουν καμία πρόσβαση σε ηλεκτρισμό και μαγειρεύουν καίγοντας οτιδήποτε μπορούν. Αυτό, φυσικά, έχει σοβαρότατες συνέπειες

στην υγεία των ανθρώπων αυτών, καθώς πολλές από τις αναθυμιάσεις είναι τοξικές. Με αυτό το απλό παράδειγμα μπορούμε να καταλάβουμε πόσο εύκολα μια βασική έλλειψη στην

καθημερινότητα ενός ατόμου μπορεί να λάβει τεράστιες προεκτάσεις και στην «καλύτερη» περίπτωση να το ωθήσει να ζήσει σε άθλιες συνθήκες, ενώ στη χειρότερη περίπτωση να αποβεί μοιραία για τη ζωή του. Επίσης, η Αφρική είναι μια ήπειρος της οποίας ο πληθυσμός αποτελείται σχεδόν κατά το ήμισυ από ανήλικα παιδιά. Φαινόμενα, λοιπόν, όπως η παιδική εργασία, η παιδική θνησιμότητα, η παιδική αναπηρία φαίνεται να εμφανίζονται σε πολύ υψηλό βαθμό λόγω του ποσοστού αυτού. Αναλυτικότερα, καθημερινά στην Αφρική πεθαίνουν 3 τρεις χιλιάδες παιδιά από φυματίωση, αριθμός που αντιστοιχεί σε ένα παιδί ανά τριάντα δευτερόλεπτα. Επίσης, λόγω του γεγονότος ότι η πείνα μαστίζει την ήπειρο αυτήν ένα δραματικό ποσοστό παιδιών είτε υποσιτίζονται καταλήγοντας με σωματικές αναπηρίες ή ακόμη και νεκρά, είτε μεγαλώνουν με αδυναμία και γίνονται απίστευτα ευάλωτα σε πολύ σοβαρές ασθένειες. Τέλος, το 41% των ανθρώπων που ζουν στην Αφρική κάτω από την έρημο Σαχάρα ζει με λιγότερα από 1,90 δολάρια την ημέρα. Όλα τα στοιχεία που παρατέθηκαν αγγίζουν ένα πολύ ευρύ φάσμα «εμποδίων» που συναντά καθημερινά ένας άνθρωπος που ζει σε συγκεκριμένες περιοχές της Αφρικής και στο σύνολό τους τα «εμπόδια» αυτά καταλήγουν να προκαλούν το φαινόμενο της φτώχειας⁵⁴.

Όσον αφορά την περιοχή του Ειρηνικού δυστυχώς πολύ άνθρωποι δεν τη συνδυάζουν με το φαινόμενο της φτώχειας, καθώς ο πιο συνηθισμένος συνειρμός με τη φτώχεια περιλαμβάνει τα ανήλικα παιδιά που υποφέρουν στην Αφρική ή την εξαντλητική εργασία εκατομμυρίων ανθρώπων στην Ασία. Παρόλα αυτά, όμως, τα νησιά του Ειρηνικού υποφέρουν εξίσου από το καθεστώς της φτώχειας καθώς είναι απολύτως ευάλωτα σε φυσικές καταστροφές, έχουν περιορισμένους πόρους, είναι εκ φύσεως αποκομμένα από τον υπόλοιπο πλανήτη και από τις μεγάλες αγορές του και πολλά εξ αυτών έχουν πολύ λίγο έως ελάχιστο πληθυσμό. Αναλυτικότερα, η φτώχεια στην περιοχή του Ειρηνικού αυξάνεται διαρκώς και κυρίως στην Παπούα Νέα Γουινέα, στις Νήσους του Σολομώντα και στο Βανουάτου, ενώ το πιο φτωχό νησί είναι το Κιριμπάτι με κατά κεφαλήν ΑΕΠ 1.640,61 δολάρια ετησίως. Στη συγκεκριμένη περιοχή, επίσης, το καθεστώς φτώχειας εντείνεται από την ανεπαρκή απόκριση του ιδιωτικού τομέα και τη συνεχιζόμενη εξάρτηση από μεγάλες κρατικές επενδύσεις, την αυξανόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση και την πολύ περιορισμένη πρόοδο στην ενδυνάμωση του ρόλου των γυναικών στον πολιτικό, τον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα⁵⁵. Τέλος, η φτώχεια κυρίως στην περιοχή του Νότιου Ειρηνικού είναι πάρα πολύ

⁵⁴ Poverty in Africa-Facts and Stats about Poverty in Africa, Διαθέσιμο στο: <https://www.children.org/global-poverty/global-poverty-facts/africa> (Πρόσβαση: 30-11-2021)

⁵⁵ Lightfoot, Ch., Ryan, T., and Quitazol, J., *Poverty: Is it an issue in the Pacific?*, Asian Development Bank-Office of Pacific Operations, March 2021

έντονη καθώς το 61% του πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό, τα προβλήματα στο σύστημα εκπαίδευσης της περιοχής έχουν αφήσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού αναλφάβητο⁵⁶ και σχεδόν το ήμισυ το συνολικού πληθυσμού δεν έχει τη δυνατότητα να ανταποκριθεί σε βασικές καθημερινές ανάγκες⁵⁷.

Εικόνα 2. Η φτώχεια στα νησιά του Ειρηνικού Ωκεανού, Πηγή: International Fund for Agricultural Development

Κλείνοντας με την ιδιάζουσα περίπτωση των χωρών Καραϊβικής που εντάσσονται στις χώρες ΑΚΕ, θα μπορούσαμε αρχικά να πούμε ότι, παρά την κατάσταση της φτώχειας που θα αναλύσουμε, η εν λόγω περιοχή έχει σημαντικές οικονομικές δυνατότητες αλλά και ευκαιρίες ανάπτυξης. Ο τοπικός πληθυσμός οικονομικά βασίζεται στον τουρισμό και στις εξαγωγές τοπικών προϊόντων. Δυστυχώς, το 30% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Καραϊβικής ζει σε φτώχεια, καθώς το καθεστώς αποικιοκρατίας που ταλαιπωρούσε παλαιότερα την περιοχή έχει αφήσει πίσω του μια πολύ έντονη τάση αποκλεισμού και περιθωριοποίησης των φτωχών. Ειδικότερα, οι χώρες αυτές έχουν υποφέρει εδώ και δεκάδες χρόνια από το φαινόμενο της φτώχειας και από όλες τις προεκτάσεις που μπορεί αυτό να έχει. Έτσι, τα επίπεδα μόρφωσης είναι και σε αυτήν την περιοχή χαμηλά, ενώ ο τομέας της εργασίας απαιτεί πολύ χαμηλή ειδίκευση και περιλαμβάνει πολύ

⁵⁶ Για παράδειγμα το 35% του πληθυσμού των Νήσων του Σολομώντα είναι αναλφάβητο.

⁵⁷ Bajet, E., *9 Facts About Poverty in South Pacific*, 2014, Διαθέσιμο στο: <https://borgenproject.org/9-facts-poverty-south-pacific/> (Πρόσβαση: 13-11-2021)

χαμηλές αμοιβές. Ακόμη, παράγοντες όπως η πολιτική διαφθορά, η έντονη περιβαλλοντική υποβάθμιση (π.χ. αποψίλωση), η «διαρροή κεφαλαίων» και τα επιχειρηματικά μονοπώλια (βλ. Αϊτή) εντείνουν τη διάκριση που γίνεται εις βάρος του φτωχού πληθυσμού καθιστώντας τον υπό μια έννοια ακόμη φτωχότερο⁵⁸. Τέλος, όπως και η περιοχή του Ειρηνικού έτσι και η περιοχή της Καραϊβικής είναι τρομερά ευάλωτη στην κλιματική αλλαγή και σε ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως είναι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και οι τυφώνες κατηγορίας 3 και άνω αντίστοιχα.

Καθώς η φτώχεια είναι ένα φαινόμενο σαφώς πολυδιάστατο⁵⁹ αλλά και πολύπλοκο, είναι ευκόλως υπονοούμενο ότι τα αίτιά του είναι πολλά⁶⁰. Το γεγονός αυτό, βέβαια, καθιστά την αντιμετώπιση, πόσο μάλλον και την εξάλειψή του ακόμη πιο δύσκολη. Με σκοπό να κατανοηθεί ακόμη καλύτερα το νόημα της έννοιας της φτώχειας, λοιπόν, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στις βασικότερες αιτίες της.

2.4. Τα αίτια της φτώχειας

Όσο επώδυνο και να είναι το γεγονός ότι ακόμη και στη σύγχρονη εποχή του 21^{ου} αιώνα το φαινόμενο της ακραίας φτώχειας ταλαιπωρεί ένα πολύ μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού, οι λύσεις και οι δίοδοι διαφυγής μπορούν να βρεθούν μέσω της σωστής διάγνωσης των αιτιών του προβλήματος αλλά και μέσω της επαρκούς κατανόησης των δυνάμεων που έπαιξαν ρόλο στην πρόκλησή και τη διατήρησή του. Το στοίχημα, ωστόσο, στο να γνωρίσει κανείς τα πραγματικά αίτια της φτώχειας είναι όχι μόνο τεράστιο αλλά και πολύπλοκο. Αυτό ισχύει διότι οι απόψεις

⁵⁸ Bowen, G. A., *The challenges of poverty and social welfare in the Caribbean*, International Journal of Social Welfare, 2007, vol.16, no. 2, pp. 150-158

⁵⁹ Σύμφωνα με δύο πολύ σημαντικές εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας η φτώχεια ενέχει όχι μόνο αδυναμία (powerlessness) και αφωνία (voicelessness) αλλά και τρωτότητα και φόβο. Η αδυναμία συμμετοχής των ενδογενών πληθυσμών στη λήψη αποφάσεων αναφέρεται ως κύρια βάση της πολιτικής έκφρασης του φαινομένου της φτώχειας και έμφαση δίνεται στο ότι το διεθνές εμπόριο, οι ροές κεφαλαίων και η αναδιαμόρφωση της αναπτυξιακής βοήθειας μπορούν να βοηθήσουν τους ανθρώπους υπό καθεστώς φτώχειας να δομήσουν υπό καλύτερες συνθήκες τις ζωές τους. Τέλος, ειδική αναφορά γίνεται στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (Global Value Chains-GVC) οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της φτώχειας υπό την προϋπόθεση ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες θα εφαρμόσουν βαθύτερες μεταρρυθμίσεις για την προώθηση της συμμετοχής στις αλυσίδες αυτές, οι βιομηχανικές χώρες θα επιδιώξουν τη δημιουργία πολιτικών ανοικτών και προβλέψιμων και ότι όλες οι χώρες θα επαναπροσδιορίσουν το νόημα της παγκόσμιας συνεργασίας.

World Bank Development Report 2000-2001: *Attacking Poverty*, World Bank, New York: Oxford University Press, Διαθέσιμο στο: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856> (Πρόσβαση: 13-11-2021) και World Development Report 2020: *Trading for Development in the Age of Global Value Chains*, World Bank, Washington, DC: World Bank, Διαθέσιμο στο: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32437> (Πρόσβαση: 13-10-2021)

⁶⁰ O' Connor, A., *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy and the Poor in Twentieth Century US History*, Princeton University Press, 2002.

δίιστλντλ. Άλλη αντίληψη για τις αιτίες της φτώχειας έχει ένας κάτοικος του αναπτυγμένου Βορρά και άλλη ένας κάτοικος της υπο-Σαχάριας Αφρικής.

Ξεκινώντας από το τι νομίζουμε ότι ξέρουμε για την έννοια της φτώχειας το πιο σύνθηες φαινόμενο είναι να νομίζουμε ότι μπορούμε να την ορίσουμε με μια μόνο λέξη. Η άποψη αυτή είναι εκ διαμέτρου λανθασμένη, καθώς όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια, η φτώχεια είναι ένα εξόχως πολυδιάστατο φαινόμενο και μόνο ως τέτοιο πρέπει να την αντιλαμβανόμαστε και να την αντιμετωπίζουμε. Επίσης, όπως υποστηρίζει και ο καθηγητής Jeffrey Sachs, αν υποθετικά ερωτηθεί κάποιος σε κάποια πλούσια χώρα του αναπτυγμένου Βορρά πχ. Αμερική, πώς θα περιέγραφε την κατάσταση στην Αφρική όταν οι γυναίκες περνούν έξι ώρες της ημέρας τους συλλέγοντας αμφιβόλου ποιότητας νερό ή γιατί ένας ασθενής με ελονοσία και ένας ασθενής με φυματίωση νοσηλεύονται στο ίδιο κρεβάτι, η απάντηση που θα δώσει είναι «διαφθορά»⁶¹. Η απάντηση αυτή από μόνη της αποδεικνύει ότι πρέπει να προσπαθήσουμε να έρθουμε όσο πιο κοντά στο πρόβλημα είναι δυνατόν για να κατανοήσουμε τις ρίζες του και τις αιτίες που το καλλιεργούν και να πάψουμε να το αντιμετωπίζουμε βάσει της δικής μας μόνο επιφανειακής οπτικής.

Με μια πρώτη ματιά, λοιπόν, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίζει το ότι βασική αιτία της φτώχειας είναι η μορφολογία και η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών που μαστίζονται από το συγκεκριμένο φαινόμενο, εν ολίγοις η γεωγραφία. Γεγονός, μάλιστα, αποτελεί το ότι η φτώχεια επικρατεί σε περιοχές που εξαρτώνται από άλλες περιοχές όσον αφορά στους φυσικούς πόρους⁶². Επίσης, παρατηρώντας τις περιβαλλοντικές και τις καιρικές συνθήκες στην Αφρική, και κυρίως στο υπο-Σαχάριο μέρος της, συνειδητοποιούμε ότι η γεωργία της ηπείρου αυτής στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στη βροχή, καθώς δεν έχει σύστημα ποταμών ικανό να υδροδοτήσει τις καλλιέργειες. Αυτό οδηγεί σε πάρα πολύ εύθραυστα γεωργικά συστήματα και δημιουργεί πολύ μεγάλη οικονομική ανασφάλεια, αλλά και ρίσκο για την αγορά λιπασμάτων και σπόρων υψηλής απόδοσης από τους γεωργούς. Η ενδεικτική αυτή δυσκολία που προκύπτει από τις δύσκολες περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στην ήπειρο της Αφρικής οδηγεί σε υψηλά ποσοστά πείνας, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στο ξέσπασμα ασθενειών, οι οποίες λόγω

⁶¹ Sachs, J., *The End of Poverty, Economic Possibilities of our Time*, European Journal of Dental Education, 12: 17-21. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1111/j.1600-0579.2007.00476.x> (Πρόσβαση: 25-11-2021)

⁶² Global Monitoring Report 2015/2016. Development Goals in an Era of Demographic Change, World Bank Group and International Monetary Fund, Washington

υψηλών θερμοκρασιών μεταδίδονται πολύ εύκολα, και κάπως έτσι συνεχίζεται ο φαύλος κύκλος της φτώχειας⁶³.

Ακόμη μια βασική αιτία της φτώχειας θα μπορούσε να είναι ο τρόπος διακυβέρνησης των τριτοκοσμικών χωρών ο οποίος βασίζεται κυρίως σε ολοκληρωτικά ή σε μη δημοκρατικά καθεστώτα, και όπου η παρουσία των πελατειακών σχέσεων είναι πάρα πολύ έντονη. Τα εν λόγω καθεστώτα όχι μόνο ενισχύουν τη διαφθορά στο εσωτερικό των χωρών στις οποίες δρουν αλλά και φροντίζουν ώστε το εισόδημα να κατανέμεται τόσο άνιστα ώστε να υπονομεύεται σε τεράστιο βαθμό το εθνικό θεσμικό σύστημα αλλά και να διατηρείται η «ασθενής» θέση στην οποία βρίσκεται η πλειοψηφία του πληθυσμού των χωρών αυτών. Τρίτη αιτία της φτώχειας είναι η ανεξέλεγκτη δημογραφική αύξηση των τριτοκοσμικών χωρών, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει αρνητικά και άμεσα τον κοινωνικό τομέα της ανάπτυξης και η οποία εντείνει σε μεγάλο βαθμό την ήδη υφιστάμενη φτώχεια. Τέταρτη αιτία είναι αυτή που σχετίζεται με την οικονομία των «πονεμένων» χωρών του Νότου. Ειδικότερα, τα λυπηρά οικονομικά δεδομένα των χωρών αυτών σε συνδυασμό με την πολύ αυξημένη ανεργία οδηγούν στην ανυπαρξία οποιουδήποτε ανταγωνισμού και στην μεγάλη αύξηση των τιμών των προϊόντων ωθώντας τις φτωχές χώρες σε έναν λαβύρινθο φτώχειας από τον οποίον δε μπορούν να εξέλθουν. Πέμπτη αιτία που προκαλεί το φαινόμενο της φτώχειας είναι η πολύ κακή ή και η ανύπαρκτη υγειονομική περίθαλψη των λαών των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Αυτό, μάλιστα, σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη δημογραφική αύξηση που προαναφέρθηκε αλλά και με τον υποσιτισμό του πληθυσμού, με τα πολύ αυξημένα ποσοστά παιδικής θνησιμότητας και με την πολύ κακή υγιεινή άρα και τη διαρκή μετάδοση μολυσματικών ασθενειών, και κυρίως τη μετάδοση του AIDS, είναι κάποια χαρακτηριστικά που εντείνουν ακόμη περισσότερο την εμφάνιση του φαινομένου.

Ακόμη ένα στοιχείο που συντελεί στην πρόκληση του φαινομένου της φτώχειας είναι αυτό της πολιτισμικής έκφρασης των χωρών που πλήττονται από αυτήν. Ειδικότερα, πληθώρα παραδόσεων των φτωχών χωρών υποβαθμίζουν ή ακόμη και αποκλείουν την ελεύθερη συμμετοχή

⁶³ Η θεωρία του φαύλου κύκλου της φτώχειας υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι που είναι καταδικασμένοι στον φαύλο αυτόν κύκλο έχουν ελάχιστα χρήματα τα οποία όπως και είναι φυσικό ξοδεύουν για την ικανοποίηση των βασικών τους αναγκών. Έτσι, δεν περισσεύουν καθόλου χρήματα για αποταμίευση αλλά ούτε και για επένδυση. Από την άλλη, τα χρήματα είναι τόσο λίγα που οποιαδήποτε επένδυση θα ήταν ασύμφορη. Με άλλα λόγια αυτό που περιγράφει η συγκεκριμένη θεωρία είναι το ότι «η φτώχεια γεννά φτώχεια». Μια άλλη ερμηνεία της θεωρίας του φαύλου κύκλου της φτώχειας υποστηρίζει πως κάποιο άτομο που μεγάλωσε σε περιβάλλον φτώχειας θα δυσκολευτεί πολύ να ανέλθει κοινωνικά εκτός και αν λάβει κάποια εξωτερική βοήθεια.

των ατόμων, π.χ. των γυναικών, στην προσπάθεια εξόδου από την ανέχεια και βάρδια προς την ανάπτυξη δημιουργώντας τη λεγόμενη υποκουλτούρα της φτώχειας⁶⁴. Επιπροσθέτως, αξιοσημείωτη είναι η ανισότητα ως στοιχείο που προκαλεί τη φτώχεια. Η σχέση μεταξύ ανισότητας και φτώχειας είναι ομολογουμένως ιδιαίτερα περίπλοκη και η μία δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση της άλλης. Ειδικότερα, μια χώρα με υψηλό ποσοστό ανισοτήτων μπορεί να μην είναι φτωχή και, αντιθέτως, μια χώρα με χαμηλό ποσοστό ανισοτήτων μπορεί να είναι φτωχή. Παρόλα αυτά έχει διατυπωθεί ότι η ανισότητα μπορεί να επηρεάσει τα ποσοστά φτώχειας τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Η άνιση, για παράδειγμα, κατανομή του εισοδήματος και η άνιση πρόσβαση των διάφορων κοινωνικών ομάδων σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, στην εκπαίδευση ακόμη και στην υγειονομική περίθαλψη εντείνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και άρα τη φτώχεια⁶⁵. Επίσης, η διάκριση των φύλων έχει διαπιστωθεί ότι είναι πολύ σοβαρός λόγος ώστε να ζήσει τεράστια μερίδα των γυναικών και των κοριτσιών στο περιθώριο και σε καθεστώς φτώχειας⁶⁶.

Τέλος, το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 κατά το έτος 2019 διαδραμάτισε πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στο ζήτημα της φτώχειας που εξετάζουμε. Θα μπορούσαμε ακόμα και να πούμε με σιγουριά ότι για μεγάλο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα εισόδου σε καθεστώς φτώχειας και για ένα άλλο ήδη φτωχό ποσοστό πληθυσμού συνετέλεσε στο να γίνει ακόμη φτωχότερο. Αυτό ισχύει γιατί αρχικά προσέθεσε τεράστιο οικονομικό βάρος στα άτομα που εργάζονταν ανεπίσημα ή επισφαλώς, όπου σε χώρες που βρίσκονται σε καθεστώς φτώχειας φαινόμενα σαν αυτό αποτελούν τον κανόνα. Επίσης, λόγω της πανδημίας εκατομμύρια παιδιά ανά τον πλανήτη σταμάτησαν να παρευρίσκονται με φυσική παρουσία στο σχολείο παρακολουθώντας μέσω τηλεδιασκέψεων τα μαθήματα. Αυτό, δυστυχώς, σημαίνει ότι τα παιδιά τα οποία δεν είχαν πρόσβαση σε ηλεκτρονικά μέσα έμειναν εκτός εκπαιδευτικού συστήματος, λαμβάνοντας ελλιπή ή και καθόλου εκπαίδευση, γεγονός που είναι άμεσα συνδεδεμένο με το

⁶⁴ Όπως υποστηρίζει και ο μελετητής Lawrence E. Harrison «η υπανάπτυξη είναι ζήτημα νοοτροπίας». Μελετώντας ζεύγη χωρών (π.χ. Κόστα Ρίκα και Νικαράγουα, Αυστραλία και Αργεντινή) εξήγαγε το συμπέρασμα ότι τα κενά στην ανάπτυξη των συγκρινόμενων χωρών οφείλονται σε διαφορετικούς πολιτισμικούς παράγοντες όπως είναι η θρησκεία, η εμπιστοσύνη στο άτομο, η μόρφωση, κ.ά.

Grondona, M., *A Cultural Typology of Economic Development*, στο Harrison, L., Huntington, S., (eds), *Culture Matters*, NY: Basic Books, New York, 2000, σελ.44-55.

⁶⁵ Naschold, F., *Why Inequality Matters for Poverty?*, Overseas Development Institute, 2002. Διαθέσιμο στο: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3876.pdf> (Πρόσβαση: 25-11-2021)

⁶⁶ Williams, D., *What are the Causes of Poverty?*, The Borgen Project, Διαθέσιμο στο: <https://borgenproject.org/what-causes-global-poverty/> (Πρόσβαση: 26-11-2021)

φαινόμενο της φτώχειας. Οι δύο αυτές ενδεικτικές επιπτώσεις της πανδημίας αρκούν ώστε να γίνει κατανοητό ότι εδώ και δύο έτη έχει προκύψει ακόμη ένα ζήτημα το οποίο αν δεν τύχει ορθής και αποτελεσματικής διαχείρισης θα χειροτερεύσει ακόμη περισσότερο την κατάσταση της παγκόσμιας φτώχειας.

2.4.1. Η μέτρηση της φτώχειας

Οι ανισότητες που αφορούν στον κοινωνικό και στον οικονομικό τομέα της ανθρώπινης ζωής αλλά και η φτώχεια, αποτελούν εγγενή στοιχεία του καπιταλιστικού συστήματος⁶⁷. Βάσει του πιο πρόσφατου ορίου⁶⁸ (2015) που έχει θεσπιστεί από την Παγκόσμια Τράπεζα ως το όριο της φτώχειας, ένας άνθρωπος ζει υπό καθεστώς ακραίας φτώχειας αν ζει με λιγότερα από 1,9 δολάρια την ημέρα⁶⁹. Έτσι, λοιπόν, ρίχνοντας μια σύντομη ματιά στα υπάρχοντα δεδομένα θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα διόλου ασήμαντο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού εξακολουθεί να ζει σε καθεστώς φτώχειας, καθώς το ποσοστό του έτους 2015 από 10,1% έπεσε μόλις σε 9,3% το 2017⁷⁰. Δυστυχώς, βάσει των νέων δεδομένων που έφερε η έξαρση της παγκόσμιας πανδημίας του Covid-19, το μέλλον σχετικά με την εξάλειψη της φτώχειας προβλέπεται δυσοίωνο καθώς υπολογίζεται ότι μέχρι το 2030 τουλάχιστον 600 εκατομμύρια άτομα θα περιέλθουν σε καθεστώς φτώχειας. Από τα δεδομένα, λοιπόν, που έχουν ήδη παρατεθεί ένα εύλογο ερώτημα που γεννιέται είναι το πώς μπορούμε τελικά να μετρήσουμε τη φτώχεια, διότι προφανές είναι ότι αν δε μπορούμε να μετρήσουμε και να προσδιορίσουμε επαρκώς ένα πρόβλημα δε μπορούμε να προσδοκούμε και να το αντιμετωπίσουμε.

⁶⁷ Παπαθεωδόρου, Χ., Μετρώντας την Οικονομική Ανισότητα και Φτώχεια, στο: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χ., Αγγελάκη, Μ., (επιμ.), *Κοινωνική Πολιτική*, εκδ. Διονίκος, Αθήνα, 2018, σελ. 625-650, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/328642213_Metrontas_ten_Oikonomike_Anisoteta_kai_Phtochia (Πρόσβαση: 23-10-2021)

⁶⁸ Το 1990 η Παγκόσμια Τράπεζα όριζε ως όριο της φτώχειας το 1 δολάριο κατά κεφαλήν ημερησίως.

⁶⁹ Το συγκεκριμένο όριο αφορά στη λεγόμενη νομισματική φτώχεια. Σε κατάσταση νομισματικής φτώχειας βρίσκεται ένα άτομο όταν το εισόδημά του (μετά τις κοινωνικές παρακρατήσεις) είναι χαμηλότερο από το κατώτατο όριο κινδύνου φτώχειας. Το ποσοστό αυτό καθορίζεται (από την Eurostat και τις ευρωπαϊκές χώρες) στο 60% του εθνικού μέσου σταθμισμένου διαθέσιμου εισοδήματος μετά τις κοινωνικές παρακρατήσεις.

Glossary: Monetary Poverty, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Monetary_poverty (Πρόσβαση: 20-11-2021)

⁷⁰ Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι που ζουν με λιγότερο από 1,9 δολάρια την ημέρα μειώθηκαν από 741 εκατομμύρια σε 689 εκατομμύρια.

SDG 1-End poverty in all its forms everywhere, Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/goal-01/> (Πρόσβαση: 20-11-2021)

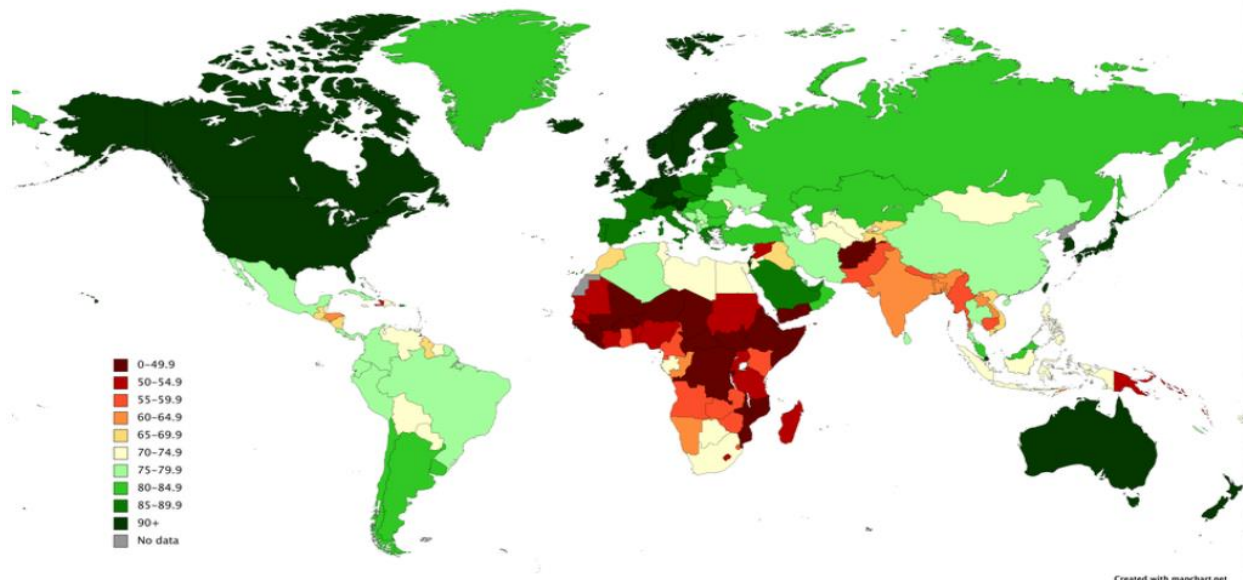
Οι περισσότερες απόπειρες μέτρησης της φτώχειας προσπαθούν να προσδιορίσουν τη φτώχεια βάσει χρημάτων. Παρόλα αυτά, όμως, οι άνθρωποι που βιώνουν τη φτώχεια στην καθημερινότητά τους σίγουρο είναι ότι την αντιλαμβάνονται με πολύ πιο ευρύ τρόπο. Ένα άτομο που ζει στη φτώχεια αντιμετωπίζει πληθώρα προβλημάτων και καθημερινών εμποδίων που δεν είναι απαραίτητα σχετιζόμενα με την κτήση χρημάτων, όπως είναι η κακή διατροφή ή και ο υποσιτισμός, η κακή υγιεινή και η μη πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Έτσι, λοιπόν, μπορεί κανείς να αντιληφθεί ότι το να εστιάσει μόνο στον χρηματικό παράγοντα με σκοπό να προσδιορίσει την έννοια της φτώχειας θα τον οδηγήσει σε λανθασμένα ή έστω σε μη εμπεριστατωμένα συμπεράσματα. Τα μέτρα μέτρησης της φτώχειας που λαμβάνουν υπόψιν πολλές διαφορετικές διαστάσεις της φτώχειας μπορούν να προσφέρουν μια πολύ πιο συνολική και έγκυρη εικόνα της κατάστασης της φτώχειας στον πλανήτη ακόμα και ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες ατόμων.

Έτσι, το 1990 το UNDP δημιουργεί το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) ο οποίος δε λαμβάνει υπόψιν μόνο οικονομικά κριτήρια αλλά περιλαμβάνει τρεις επιμέρους δείκτες. Το προσδόκιμο ζωής, την εκπαίδευση (ποσοστό αναλφαριθμητισμού και ποσοστό εγγραφής στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση) και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Μέσω του δείκτη αυτού, ωστόσο, απλοποιείται σε αρκετά μεγάλο βαθμό και αιχμαλωτίζεται θα λέγαμε μόνο ένα μέρος της ανθρώπινης ανάπτυξης, καθώς δεν αντικατοπτρίζεται η φτώχεια αυτή καθαυτή, οι ανισότητες, η ανθρώπινη ασφάλεια, κ.ά.⁷¹ Αυτό, επίσης, που δεν λήφθηκε υπόψιν κατά τη δημιουργία του συγκεκριμένου δείκτη ήταν ότι η φτώχεια και η ανθρώπινη ανάπτυξη είναι δύο τελείως διαφορετικές έννοιες. Έτσι, η εμφανής αυτή αδυναμία οδήγησε το 1996 τον ΟΗΕ στη σύσταση ενός νέου και συμπληρωτικού θα λέγαμε δείκτη, του Δείκτη Ανθρώπινης Φτώχειας (Human Poverty Index-HPI). Ο δείκτης αυτός αφορά κυρίως στις χώρες εκείνες που έχουν αναπτυξιακά προβλήματα ή πιο συγκεκριμένα προβλήματα φτώχειας και λαμβάνει υπόψιν τα εξής στοιχεία: 1) θνησιμότητα/προσδόκιμο ζωής, 2) μορφωτικό επίπεδο/αναλφαριθμητισμό, 3) εισόδημα/επιδόματα, 4) παιδικό υποσιτισμό, 5) πρόσβαση σε νερό. Με την πάροδο των ετών παρατηρήθηκε ότι η χρησιμότητά του είναι περιορισμένη επειδή συνδυάζει τα μέσα επίπεδα στέρησης για κάθε επιμέρους διάσταση με αποτέλεσμα να μη μπορεί να συνδεθεί με κάποια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων. Για αυτόν το λόγο, λοιπόν, ο συγκεκριμένος δείκτης

⁷¹ Human Development Index (HDI), Διαθέσιμο στο: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (Πρόσβαση: 1-12-2021)

αντικαταστάθηκε από έναν δείκτη που περιλαμβάνει ακόμη περισσότερους παράγοντες που επηρεάζουν το καθεστώς της φτώχειας.

World by Human Development Index 2021

Χάρτης 2. Ο κόσμος βάσει του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης 2021, Πηγή: <https://hdr.undp.org/en/countries>

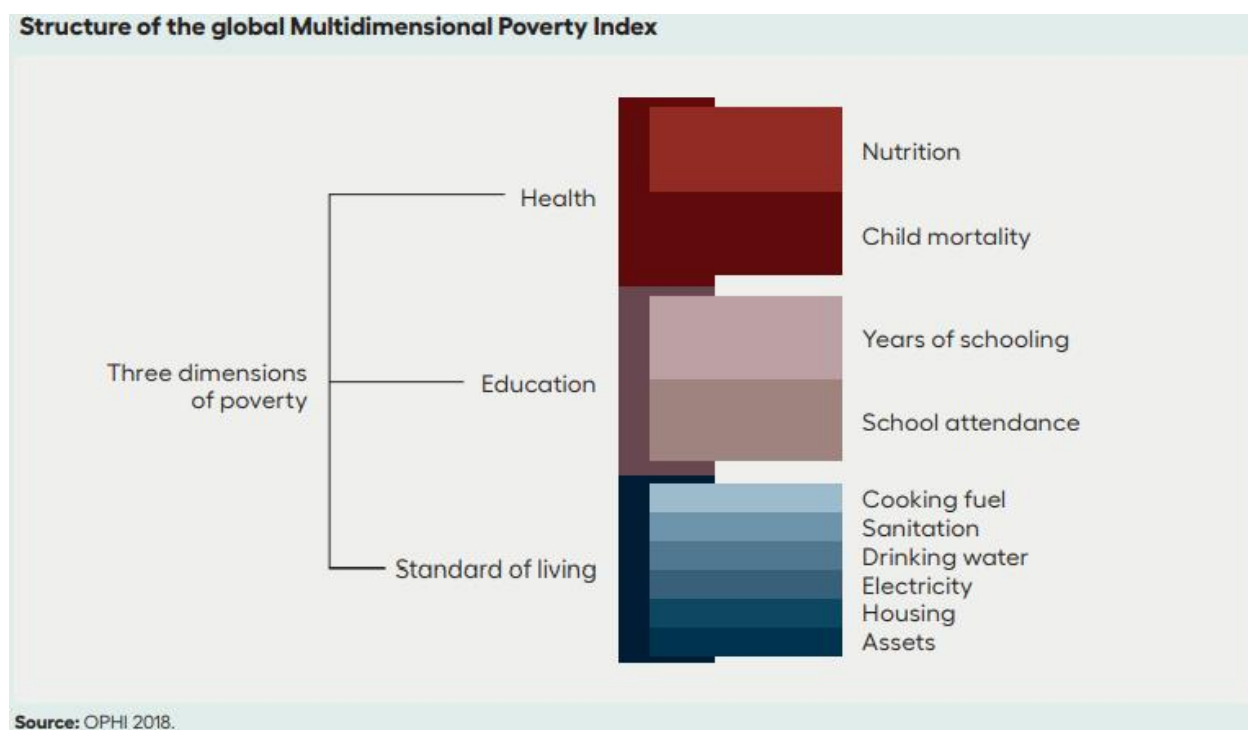
Ο Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας (ΠΔΦ) ή αλλιώς Multidimensional Poverty Index (MPI) είναι υπεύθυνος για τη μέτρηση της φτώχειας⁷² υπό μια πολύ ευρεία έννοια, και όχι μόνο υπό την οικονομική. Καλύπτει 109 αναπτυσσόμενες χώρες⁷³ και 5.9 δισεκατομμύρια ανθρώπους εκ των οποίων οι 1.3 δισεκατομμύρια είναι φτωχοί. Εγκαινιάστηκε το 2010 από το Oxford Poverty and Human Development Initiative στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και από το Human Development Report Office του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη και βασίζεται σε δέκα παράγοντες οι οποίοι συγκαταλέγονται σε τρεις ισάξιες διαστάσεις. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα του εν λόγω δείκτη μέτρησης της φτώχειας, καθώς είναι ο πλέον κατάλληλος για την εφαρμογή των 17 ΣΒΑ, και κυρίως του ΣΒΑ 1 για την εξάλειψη της φτώχειας, για την επίτευξη των οποίων η ΕΕ έχει δεσμευθεί διεθνώς. Το Φεβρουάριο του 2012 και το Μάρτιο του 2013 έγινε μια κριτική επισκόπηση των δεικτών που ασχολούνται με την ανθρώπινη ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένου του ΠΔΦ, και βάσει του αποτελέσματος κρίθηκαν απαραίτητες

⁷² Ο δείκτης αυτός μετρά την έννοια της πολυδιάστατης φτώχειας, η οποία περιλαμβάνει μια σειρά παραγόντων επιπρόσθετων της οικονομικής υστέρησης ενός ατόμου με σκοπό να εξάγει μια συνολικότερη και εγκυρότερη αντίληψη περί φτώχειας.

⁷³ Είκοσι έξι χώρες χαμηλού εισοδήματος, ογδόντα χώρες μεσαίου εισοδήματος και τρεις χώρες υψηλού εισοδήματος.

κάποιες προσαρμογές ώστε να επιτευχθεί η συμβαδισή με τους τότε ΑΣΧ. Το 2018 ο ΠΔΦ αναθεωρήθηκε και έκτοτε αναμένεται να επικαιροποιείται μια φορά το χρόνο για να περιλαμβάνει τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα.

Ο δείκτης κυμαίνεται μεταξύ του 0 και το 1, με τα υψηλότερα νούμερα να υποδεικνύουν υψηλότερη πολυδιάστατη φτώχεια και οι τρεις βασικές διαστάσεις της φτώχειας σύμφωνα με αυτόν είναι η εκπαίδευση, η υγεία και το βιοτικό επίπεδο. Οι δέκα παράγοντες βάσει των οποίων μετριούνται οι στέρησεις των ατόμων είναι οι εξής: διατροφή, παιδική θνησιμότητα, σχολική φοίτηση, έτη σχολικής φοίτησης, χρήση καυσίμων για μαγείρεμα, υγιεινή, πόσιμο νερό, ηλεκτρισμός, στέγαση, ιδιοκτησία. Η πολυδιάστατη φτώχεια και η νομισματική φτώχεια είναι

Εικόνα 3. Η δομή του παγκόσμιου Πολυδιάστατου Δείκτη Φτώχειας, Πηγή: <http://hdr.undp.org/en/2021-MPI>

αλληλοσυμπληρούμενες έννοιες που περιλαμβάνουν διαφορετικές αλλά εξίσου σημαντικές πληροφορίες. Για παράδειγμα, στο Πακιστάν κατά το έτος 2021 μόνο το 4.4% του πληθυσμού βιώνει νομισματική φτώχεια ενώ το 38.3% βρίσκεται σε κατάσταση πολυδιάστατης φτώχειας σε

αντίθεση με τη Νότια Αφρική όπου το 18.7% του πληθυσμού βρίσκεται σε νομισματική φτώχεια και το 6.3% ζει σε καθεστώς πολυδιάστατης φτώχειας⁷⁴.

Τέλος, αν και ο εν λόγω δείκτης δείχνει καθόλα ελκυστικός, είναι πολύ πιθανό κάποιες φορές να αποδειχθεί ότι δεν είναι αρκούντως αποτελεσματικός διότι περιλαμβάνει κάποιους περιορισμούς που είναι δυνατόν να προκαλέσουν πολιτικά αλλά και τεχνικά προβλήματα. Τέτοιος περιορισμός θα μπορούσε να είναι η επιλογή ορισμένων δεικτών για την εξαγωγή συμπερασμάτων οι οποίοι δε βρίσκουν εφαρμογή σε χώρες μεσαίου ή και υψηλού εισοδήματος (π.χ. η πρόσβαση σε πόσιμο νερό). Επιπρόσθετο περιορισμό θα μπορούσε να αποτελέσει το γεγονός ότι η στάθμιση των διάφορων συνιστωσών και δεικτών που περιλαμβάνει ο δείκτης που αναλύουμε δεν είναι βασισμένη σε κάποια συγκεκριμένη θεωρία και άρα η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του δείκτη τίθενται πολύ εύκολα υπό αμφισβήτηση. Τέλος, οι διαθέσιμες εκτιμήσεις σχετικά με την πολυδιάστατη φτώχεια βασίζονται σε δημόσια δεδομένα που καλύπτουν τα έτη μεταξύ 2010 και 2020 με αποτέλεσμα να γίνεται δύσκολη η άμεση σύγκριση μεταξύ των χωρών. Οι περιορισμοί αυτοί, βέβαια, σε καμία περίπτωση δεν αμφισβητούν τη σκοπιμότητα της σφαιρικής προσέγγισης του φαινομένου της φτώχειας που υιοθετεί ο ΠΔΦ⁷⁵.

2.5. Πιθανοί τρόποι εξάλειψης της φτώχειας

Η ΕΕ ως ένας από τους κύριους δρώντες στο διεθνές πεδίο γενικότερα αλλά και ειδικότερα σε σχέση με την προώθηση της ανάπτυξης και την εξάλειψη της φτώχειας, δε θα μπορούσε παρά να αναλάβει σοβαρές δεσμεύσεις σχετικά με αυτές τις δύο αλληλοσυμπληρούμενες παγκόσμιες προσπάθειες. Έτσι στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια σκιαγράφησης της ευρωπαϊκής πορείας στο δύσβατο μονοπάτι προς την συνολική και αποτελεσματική εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ που εμποδίζει ένα τεράστιο μερίδιο ανθρώπων από το να ζήσουν αξιοπρεπώς. Πριν, όμως, εισέλθουμε στην παρουσίαση και συνοπτική ανάλυση των προσπαθειών αυτών σκόπιμο κρίνεται να αναφερθούν οι τρόποι και εν γένει οι πολιτικές εκείνες που μπορούν να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση και τελικά στην εξάλειψη της φτώχειας.

⁷⁴ Global Multidimensional Poverty Index 2021, Unmasking Disparities by ethnicity, caste and gender, Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) and United Nations Development Program, Διαθέσιμο στο: <http://hdr.undp.org/en/2021-MPI> (Πρόσβαση: 12-11-2021)

⁷⁵ Κοινοβουλευτικές Ερωτήσεις-Ο Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας (MPI), Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2010-6169-ASW_EL.html (Πρόσβαση: 12-11-2021)

Οι στρατηγικές που δομούνται στη βάση της καταπολέμησης της φτώχειας, εστιάζοντας στα αίτια της και στην αντιμετώπιση των συνεπειών της, ενέχουν βραχυπρόθεσμες πολιτικές που σκοπεύουν να βελτιώσουν τις συνθήκες που επηρεάζουν τους φτωχούς ανθρώπους αλλά και άλλες πιο μακροπρόθεσμες πολιτικές που εστιάζουν στην οικονομική ανάπτυξη των «αδύναμων» χωρών. Έτσι, από μια πιο ευρεία οπτική γωνία, τα μέτρα που θα έπρεπε ιδανικά να λάβει κανείς έτσι ώστε να καταπολεμήσει το φαινόμενο που αναλύουμε στο παρόν κεφάλαιο είναι τόσο μέτρα που προωθούν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας που βρίσκεται σε καθεστώς φτώχειας όσο και μέτρα που ενισχύουν και στηρίζουν την ανάπτυξη των ίδιων των φτωχών ατόμων.

Όσον αφορά στην οικονομική ανάπτυξη, αυτή καλλιεργείται από εγχώριες και ξένες επενδύσεις, από την τεχνολογική πρόοδο και από την παρεπόμενη αύξηση της παραγωγικότητας και ως άμεσο αποτέλεσμα έχει τη δημιουργία θέσεων εργασίας οι οποίες προορίζονται και για τους φτωχούς ανθρώπους. Όσον αφορά στα μέτρα που προωθούν την υποστήριξη των φτωχών απαραίτητο καθίσταται να καταπολεμηθούν οι ανισότητες, ο κοινωνικός αποκλεισμός αλλά και οι διακρίσεις, έτσι ώστε να προσφερθεί η ευκαιρία στα φτωχά άτομα να απολαύσουν τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης. Έτσι, οι αλλαγές στην κατανομή του εισοδήματος ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η αλληλεπίδραση ανισότητας και φτώχειας είναι ακόμη πιο έντονη, μπορούν να επιταχύνουν τη διαδικασία καταπολέμησης της φτώχειας. Ακόμη, η ανάληψη πολιτικών μέτρων που στοχεύουν στην προώθηση δημόσιων επενδύσεων στην εκπαίδευση και στις υποδομές υγείας αλλά και στην υποστήριξη των αδύναμων ατόμων μέσω της παροχής υποτροφιών ή μέσω της ελεύθερης πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, ενισχύουν σε πολύ μεγάλο βαθμό την κοινωνική συμπερίληψη και ενισχύουν την προσπάθεια καταπολέμησης της φτώχειας. Μεγάλης σημασίας, επίσης, είναι τα μέτρα κοινωνικής προστασίας, όπως θα μπορούσαν να είναι τα επιδόματα τέκνων, αλλά και οι βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό, τα οποία προωθούν με τη σειρά τους την κοινωνική συμπερίληψη και άρα προσθέτουν ακόμη ένα λιθάρι στην προσπάθεια καταπολέμησης της φτώχειας. Ειδικότερα στην αποτελεσματική ανάπτυξη μέτρων και συστημάτων κοινωνικής προστασίας πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η βελτίωση της κινητοποίησης των εγχώριων πόρων μέσω καλύτερης διαχείρισης των φορολογικών συστημάτων και μέσω μέτρων για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής και των παράνομων χρηματοοικονομικών ροών.

Τέλος, πολύ μεγάλη δυνατότητα καταπολέμησης της φτώχειας μακροπρόθεσμα μεν αλλά σταθερά δε έχουν τα κοινωνικά προγράμματα που στοχεύουν στην ανάπτυξη του ατόμου και στη βελτίωσή του σε διάφορους κοινωνικούς τομείς. Για παράδειγμα, βάσει του Προγράμματος Ανάπτυξης των Αδύναμων Ομάδων (Vulnerable Group Development Program-VGP) στο Μπαγκλαντές, που υποστηρίζεται από το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης (World Food Program), οι φτωχοί άνθρωποι λαμβάνουν μια μηνιαία προμήθεια τροφίμων με αντάλλαγμα τη συμμετοχή τους σε προγράμματα βασικής εκπαίδευσης και σε δραστηριότητες παραγωγής εισοδήματος και αποταμίευσης⁷⁶.

Συμπερασματικά, παραπάνω παρατέθηκαν κάποιοι τρόποι μέσω των οποίων μπορεί να υποβοηθηθεί η σταδιακή μείωση της φτώχειας και μακροχρόνια να επιτευχθεί η ολική ανακούφιση από αυτήν. Οι τρόποι αυτοί, ωστόσο, σίγουρα δεν είναι οι μοναδικοί που υπάρχουν και που μπορούν να εφαρμοστούν. Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι οι ισχυροί δρώντες σε παγκόσμιο επίπεδο θα πρέπει επιτέλους να αντιληφθούν την τραγική οικονομική, σωματική, ψυχική, ψυχολογική και κοινωνική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι φτωχοί άνθρωποι αυτού του πλανήτη, οι περισσότεροι από τους οποίους κατοικούν σε κάποια χώρα εκ των χωρών ΑΚΕ, και να δράσουν με γνώμονα όχι το συμφέρον αλλά την ανθρωπιά. Και αναφέροντας τον όρο ανθρωπιά σε καμία περίπτωση δεν υπονοείται η έννοια της φιλανθρωπίας, καθώς μια τέτοια προσέγγιση ως επίλυση του προβλήματος της φτώχειας θα θεωρούνταν επεικώς απαράδεκτη, αλλά η έννοια του σεβασμού του ατόμου και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας η οποία θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να διαφυλάσσεται. Η προσέγγιση, λοιπόν, που θα πρέπει να υιοθετηθεί παγκοσμίως σχετικά με το ζήτημα της φτώχειας και της εξάλειψής της είναι σίγουρα μια από κάτω προς τα πάνω προσέγγιση, όπου κάθε άτομο θα έχει την ευκαιρία να προσθέσει κάποιο χρήσιμο στοιχείο στη συζήτηση περί φτώχειας και περί μείωσής της, και όπου όλοι μαζί θα πρέπει να ενώσουμε τη σκέψη μας, την επιστημονική γνώση μας, την εμπειρία μας, όλα τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα της εποχής και κυρίως την ηθική μας υποχρέωση προκειμένου να αντιμετωπίσουμε το πιο σοβαρό και το πιο πολυδιάστατο πρόβλημα του πλανήτη μας.

⁷⁶ Latek, M., *EU Support for Fighting Global Poverty-Implementing SDG 1 "Ending Poverty"*, European Parliamentary Research Service, 2019, p.5.

2.5.1. Ευρωπαϊκές Δράσεις για την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού

Έχοντας σκιαγραφήσει κάποιους βασικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί κανείς να «διαχειριστεί» το φαινόμενο της φτώχειας και έχοντας προτείνει μεθόδους που υποβοηθούν στην ανακούφισή του, είτε αυτή είναι βραχυχρόνια είτε μακροχρόνια, μπορούμε να προχωρήσουμε στην ανάλυση των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει η ΕΕ σχετικά με την εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ.

Ξεκινώντας, από το γενικότερο προκειμένου να φτάσουμε στο ειδικότερο, ήδη από το 2009 και την έναρξη της ισχύος της Σύμβασης της Λισαβώνας ο στόχος της μείωσης της φτώχειας, και σε πιο μακροχρόνιο επίπεδο της ολικής εξάλειψής της, έχει αναχθεί σε βασικό στόχο της πολιτικής της αναπτυξιακής συνεργασίας της Ένωσης, ο οποίος βέβαια συμπληρώνεται και από τις αρχές και τους στόχους της εξωτερικής δράσης της ΕΕ όπως υπαγορεύεται στο αρ. 208 της ΣΛΕΕ. Με την έναρξη της ισχύος της Σύμβασης της Λισαβώνας, λοιπόν, τίθενται πολύ σταθερές βάσεις εντός των συνόρων της ΕΕ αναφορικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, χτίζοντας πάνω στις βάσεις αυτές η ΕΕ δεσμεύτηκε το 2015 από την Ατζέντα 2030 και τον ΣΒΑ 1 περί εξάλειψης της φτώχειας παγκοσμίως. Επίσης, το 2017 με τη Νέα Ευρωπαϊκή Αντίληψη για την Ανάπτυξη υιοθετήθηκε σε επίπεδο ΕΕ μια ολιστική προσέγγιση ως προς την Ατζέντα 2030 των ΗΕ, ενσωματώνοντας δυναμικά τους πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης στο εσωτερικό των πολιτικών της (οικονομική αύξηση, κοινωνική πρόοδος, περιβαλλοντική προστασία) και ταυτόχρονα διατηρώντας το στόχο της εξάλειψης της φτώχειας στην κορυφή των στόχων της αναπτυξιακής της πολιτικής. Υπό αυτό το πρίσμα η ΕΕ, επίσης, διατήρησε τη δέσμευσή της αφιέρωσης του 0,7% του ΑΕΠ της ως ΕΑΒ με έμφαση στον τομέα της κοινωνικής συμπερίληψης (social inclusion) και της ανθρώπινης ανάπτυξης, επισημαίνοντας ότι πρέπει να δίνεται έμφαση στις Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες (ΕΑΧ), κυρίως σε αυτές που βρίσκονται στην ήπειρο της Αφρικής.

Η όλη προσπάθεια της ΕΕ για την εξάλειψη της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες βασίζεται σε δύο βασικούς τομείς, την οικονομική ανάπτυξη και την ανθρώπινη ανάπτυξη. Η προσπάθεια αυτή καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δράσεων σκοπός των οποίων είναι να αντιμετωπίσουν τα αίτια της φτώχειας σε διάφορους τομείς, όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η χρηστή διακυβέρνηση, κ.α. Αναφορικά με τον τομέα της ανθρώπινης ανάπτυξης η ΕΕ και τα κράτη μέλη

της έχουν εντείνει τα τελευταία χρόνια τις προσπάθειές τους, κυρίως σχετικά με την παροχή υγειονομικής κάλυψης, πρόσβασης στην εκπαίδευση, βασικής διατροφής και επισιτιστικής ασφάλειας και κατάλληλης κοινωνικής προστασίας. Η στήριξη που παρέχει η ΕΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες στον τομέα της φτώχειας και της παρεπόμενης εξάλειψής της διοχετεύεται μέσω διεθνών πρωτοβουλιών και πολυμερών ταμείων αλλά και μέσω διμερών συνεργασιών στο πλαίσιο προγραμμάτων με μεγάλη χρονική διάρκεια που υιοθετούνται βάσει των αναπτυξιακών προγραμμάτων των χωρών εταίρων που αντανακλούν τις ίδιες ανάγκες και ελλείψεις. Τα εν λόγω προγράμματα υλοποιούνται είτε μέσω των λεγόμενων projects είτε μέσω της δημοσιονομικής στήριξης των χωρών που τη χρειάζονται.

Όσον αφορά τις χώρες ΑΚΕ τις οποίες και μελετούμε, μέσω της Συμμαχίας Αφρικής-Ευρώπης για Βιώσιμες Επενδύσεις και Θέσεις Εργασίας⁷⁷ (EU-Africa Alliance for Sustainable Investments and Jobs) η Ένωση ενίσχυσε τη δέσμευσή της περί προώθησης της βιώσιμης και της συμπεριληπτικής ανάπτυξης (υπό την έννοια ότι δεν πρέπει να μείνει κανένας άνθρωπος στο περιθώριο). Αυτό, μάλιστα, το έκανε προσπαθώντας να σημειώσει μια ουσιαστική αύξηση στις ιδιωτικές επενδύσεις τόσο όσον αφορά τους Αφρικανούς εταίρους όσο και στους Ευρωπαίους, σε επίπεδο Ένωσης αλλά και σε επίπεδο κρατών μελών. Οι εν λόγω επενδύσεις αφορούν στην εκπαίδευση, στην απόκτηση δεξιοτήτων, στη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και γενικότερα στην ενίσχυση της οικονομικής ολοκλήρωσης και του εμπορίου στην Αφρικανική ήπειρο⁷⁸.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, ο τομέας της ανθρώπινης ανάπτυξης συμπεριλαμβάνει πολλούς επιμέρους τομείς στους οποίους πρέπει να δοθεί ξεχωριστά σημασία έτσι ώστε να στεφθεί με επιτυχία η πρόοδος στον τομέα αυτόν και σε επόμενο στάδιο και στον τομέα της εξάλειψης της φτώχειας. Έτσι, η ΕΕ υποστηρίζει την προσπάθεια αντιμετώπισης συγκεκριμένων ασθενειών κυρίως στην Αφρικανική ήπειρο, όπως είναι το AIDS, η φυματίωση και ο Έμπολα, μέσω πολυμερών πρωτοβουλιών χρηματοδοτούμενων κυρίως μέσω του ΜΑΣ και συγκεκριμένα μέσω

⁷⁷ Η συγκεκριμένη συμμαχία εκσυγχρονίζει τις σχέσεις που διατηρεί εδώ και δεκαετίες η ΕΕ με την Αφρική, δίνοντας έμφαση στο εμπόριο και στις επενδύσεις με σκοπό να ενισχυθεί η βιώσιμη ανάπτυξη και ο τομέας της εργασίας στην Αφρική. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Africa-Europe Alliance, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/africa-europe-alliance_en (Πρόσβαση: 21-11-2021)

⁷⁸ Latek, M., *EU Support for Fighting Global Poverty-Implementing SDG 1 "Ending Poverty"*, European Parliamentary Research Service, 2019, p. 6.

του Θεματικού Προγράμματος για τα Παγκόσμια Δημόσια Αγαθά και τις Προκλήσεις⁷⁹ (Thematic Program for Global Public Goods and Challenges). Επίσης, η ΕΕ έχει επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στην ενίσχυση των συστημάτων υγείας των αναπτυσσόμενων χωρών γενικότερα μέσω γεωγραφικών προγραμμάτων του ΜΑΣ και, ειδικότερα των χωρών ΑΚΕ μέσω του ΕΤΑ⁸⁰.

Όσον αφορά στην περιοχή της Καραϊβικής η ΕΕ έχει φροντίσει να είναι ο μεγαλύτερος συνέταιρός της. Μέσω του 11^{ου} ΕΤΑ η ΕΕ χρηματοδότησε την περιοχή με 346 εκατομμύρια δολάρια στηρίζοντας την οικονομική συνεργασία της περιοχής, τη διαχείριση των καταστροφών και της κλιματικής αλλαγής που υποβαθμίζουν σοβαρά την περιοχή, αλλά και τον τομέα της ασφάλειας και της διαχείρισης του εγκλήματος. Η χρηματοδότηση αυτή, λοιπόν, προορίστηκε για τομείς στους οποίους αν επιτευχθεί κάποια βελτίωση σίγουρα θα υποβοηθηθεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό και η προσπάθεια εξάλειψης της φτώχειας. Επιπλέον, η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (ΣΟΕΣ) μεταξύ της περιοχής CARIFORUM και της ΕΕ (2008) αποτέλεσε την πρώτη πλήρη ΣΟΕΣ μεταξύ ΕΕ και μιας ομάδας χωρών ΑΚΕ. Η εν λόγω συμφωνία ως βασικό στόχο της, βάσει του αρ.1, έθεσε τη μείωση και τελικά την εξάλειψη της φτώχειας στην περιοχή της Καραϊβικής. Μέσω της εμπορικής πολιτικής, λοιπόν, η ΕΕ δεσμεύτηκε να φροντίσει για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων της εξαγωγικής αγοράς των χωρών αυτών, να προωθήσει τις ιδιωτικές επενδύσεις στην περιοχή αλλά και να αντιμετωπίσει το πρόβλημα επισιτιστικής ασφάλειας της περιοχής προσφέροντας μεταξύ άλλων στα προϊόντα της περιοχής (μπανάνες, ζάχαρη, τροπικά φρούτα, ρούμι, κόκκοι κακάο, ρύζι, καρποί με κέλυφος και μπαχαρικά) αδασμολόγητη και χωρίς ποσοτώσεις πρόσβαση στην αγορά της.

Τέλος, η ΕΕ για την περιοχή του Ειρηνικού αποτελεί σημαίνοντα δωρητή και εταίρο. Η διαρκώς αυξανόμενη γεωστρατηγική σημασία της περιοχής μαζί με την παγκόσμια ευαισθητοποίηση για αυτήν λόγω των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, έχουν συμβάλλει στο να μπει στο στόχαστρο της εξωτερικής ευρωπαϊκής πολιτικής. Η Ένωση έχει ήδη ανοίξει το δρόμο

⁷⁹ Το συγκεκριμένο θεματικό πρόγραμμα έχει χρονική διάρκεια από το 2014 μέχρι το 2020 και βασικός σκοπός του είναι να συμβάλει στην εξάλειψη της φτώχειας, στη συνοχή των πολιτικών και στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης.

⁸⁰ Κατά την περίοδο 2014-2020 διοχετεύτηκαν 1,3 δις ευρώ σε 17 χώρες για την ενίσχυση του τομέα της υγείας υπό το πρίσμα διμερούς συνεργασίας. Οι χώρες αυτές είναι οι εξής: Αφγανιστάν, Μπελίζ, Μπουρκίνα Φάσο, Μπουρούντι, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Αιθιοπία, Γρενάδα, Γουινέα-Κόνακρι, Γουινέα-Μπισάου, Μαυριτανία, Μαρόκο, Νιγηρία, Σουδάν, Νότιο Σουδάν, Τατζικιστάν και Ζιμπάμπουε.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη χρηματοδότηση της εξωτερικής δράσης της ΕΕ βλ. 2018 annual report on the implementation of the EU's instruments for financial external actions in 2017, European Commission, 2019, Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/66300ed5-8b2f-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en> (Πρόσβαση: 27-11-2021)

για τακτικούς διαλόγους για την ανάπτυξη πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και ως παγκόσμιος παράγοντας επιθυμεί να ανανεώσει αλλά και να ενισχύσει τις εταιρικές της σχέσεις με την περιοχή πέρα από τα στενά όρια της σχέσης δωρητή-δικαιούχου. Το πρώτο βήμα για την υλοποίηση του στόχου αυτού έγινε το 2006 με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για μια ενισχυμένη εταιρική σχέση με τον Ειρηνικό με στόχο τη μείωση της φτώχειας και την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής στην περιοχή. Έτσι, το ενδέκατο ΕΤΑ χρηματοδότησε με 665 εκατομμύρια ευρώ τις χώρες ΑΚΕ του Ειρηνικού έτσι ώστε να τις βοηθήσει να διαχειριστούν τις απροσδόκητες κρίσεις και κινδύνους που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και σε βαθύτερη ανάλυση να διαχειριστούν όσο καλύτερα γίνεται την καλυτέρευση του φαινομένου της φτώχειας στο έδαφός τους⁸¹. Η πιο πρόσφατη εξέλιξη στη σχέση ΕΕ-Ειρηνικού είναι η στρατηγική που υιοθέτησε η ΕΕ το 2012 που περιλαμβάνεται στην Ανακοίνωση με τίτλο «Προς μια ανανεωμένη αναπτυξιακή εταιρική σχέση ΕΕ-Ειρηνικού», η οποία επικαιροποιήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2021 με τη στρατηγική της ΕΕ για τη συνεργασία στον Ινδοειρηνικό. Η στρατηγική αυτή βασίζεται στη Συμφωνία του Κοτονού και βασικός της στόχος είναι ανάπτυξη της περιοχής και η μείωση των επιπέδων φτώχειας σε αυτήν. Κλείνοντας, η ΕΕ αναμένεται να ενισχύσει τον αντίκτυπο της αναπτυξιακής της πολιτικής στην περιοχή, βάσει του Προγράμματος Δράσης για Αλλαγή, και να παγιωθεί ως ο δεύτερος μεγαλύτερος δωρητής της περιοχής, μετά την Αυστραλία, έτσι ώστε να βελτιώσει τις συνθήκες πολιτικού διαλόγου με τις χώρες του Ειρηνικού και να ενισχύσει όσο περισσότερο γίνεται την πολιτική διάσταση αυτής της εταιρικής σχέσης.

⁸¹ Pacific Islands-EU Relations: Focus on Climate Change, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/MEMO_11_127 (Πρόσβαση: 30-11-2021)

ΜΕΡΟΣ Β: Η θεσμική κατοχύρωση των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού

3. Το ιστορικό της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού

Πριν αναλύσουμε το ιστορικό των σχέσεων συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ και κυρίως την εταιρική τους σχέση που θεσπίστηκε με τη Συμφωνία του Κοτονού, απαραίτητο κρίνεται σε πρώτη φάση να συγκεκριμενοποιήσουμε την έννοια του όρου «συνεργασία» (partnership). Έτσι, η λέξη «συνεργασία» προέρχεται από το σύνθετο ρήμα «συνεργάζομαι» το οποίο σημαίνει ότι εργαζομαι μαζί με κάποιον και ότι αναπτύσσω σχέση αμοιβαίας βοήθειας και υποστήριξης με άτομο ή σύνολο ατόμων που έχει ίδιους ή παρόμοιους σκοπούς με εμένα⁸². Πολύ σημαντικό στοιχείο αποτελεί το ότι η ίδια η συνεργασία δε στοιχειοθετεί ένα συγκεκριμένο στόχο, αλλά αντιθέτως αποτελεί το μέσο προς την επίτευξη κοινών στόχων. Υπό αυτό το πρίσμα, λοιπόν, και μέσα από το πέρασμα πολλών ετών θα καταλήξει η εταιρική σχέση ΕΕ-ΑΚΕ να βασίζεται στην έννοια της συνεργασίας, της κυριότητας (ownership) και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης⁸³.

Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της ομάδας των κρατών ΑΚΕ, και ιδίως της Αφρικής καθώς σε αυτήν βρίσκονται τα περισσότερα εξ αυτών, πρέπει να αναζητηθούν στην εποχή της αποικιοκρατίας⁸⁴. Η εποχή αυτή ήταν η εναρκτήρια των σχέσεων των «εταίρων» που μελετούμε. Συγκεκριμένα, η αποικιοποίηση της Αφρικής από τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία αποτέλεσε πολύ σημαντικό παράγοντα στη συνεργασία αρχικά της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και ύστερα της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ. Οι εν λόγω σχέσεις επισήμως χρονολογούνται από το 1957 όταν, δηλαδή, υπεγράφη η Συνθήκη της Ρώμης και όταν η Γαλλία και το Βέλγιο ως δύο εκ των έξι ιδρυτικών μελών της ΕΟΚ αποφάσισαν ότι η σύνδεση των υπερπόντιων κτήσεών τους με την

⁸² Ετυμολογία ρήματος «συνεργάζομαι», Βικιλεξικό, Διαθέσιμο στο: <https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%B9> (Πρόσβαση: 10-12-2021)

⁸³ Slocum-Bradley, N., & Bradley, A., Is the EU's Governance 'Good'? An assessment of EU governance in its partnership with ACP states, *Third World Quarterly*, 31:1, p. 31-49, 2010, Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.1080/01436590903557314> (Πρόσβαση: 13-11-2021)

⁸⁴ Brown, W., *The European Union and Africa: the restructuring of North-South relations*, I.B. Tauris imprints, London and New York, 2002, pp. 247.

Κοινότητα ήταν σκόπιμη για τη διατήρηση των αποικιακών τους οφελών. Έτσι, αποφασίστηκε οι τότε αποικίες να συνδεθούν με την ΕΟΚ.

Μόλις λίγα χρόνια αργότερα, το 1963, υπογράφεται η Σύμβαση Γιαουντέ Ι που αποτέλεσε μεταξύ άλλων την πρώτη θεσμοποιημένη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ, συγκεκριμένα 18 πρώην αφρικανικών αποικιών κυρίως της Γαλλίας. Κύριο πεδίο ενασχόλησής της ήταν τα ζητήματα εμπορίου και αναπτυξιακής βοήθειας μέσω του ΕΤΑ. Η Σύμβαση είχε διάρκεια πέντε ετών και η προοπτική που προσέφερε στα νεοσύστατα τότε κράτη ΑΚΕ για επιλεκτική πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά σχετικά με τις εξαγωγές τους σε συνδυασμό με τη συνεχή παροχή αναπτυξιακής βοήθειας σε αυτά τα ώθησε προς την αποδοχή των όρων της⁸⁵. Το 1969 η Γιαουντέ Ι ανανεώθηκε παίρνοντας την ονομασία Γιαουντέ ΙΙ και έχοντας ως βασικό στόχο την ρύθμιση των διαπεριφερειακών οικονομικών σχέσεων. Συνέχισε, ειδικότερα, το καθεστώς επιλεκτικής πρόσβασης στη ευρωπαϊκή αγορά παρέχοντας στα αφρικανικά κράτη ένα είδος προστασίας για τις εξαγωγές τους προς την παγκόσμια αγορά.

Όπως προαναφέρθηκε, βασική παράμετρος της εξέλιξης των σχέσεων ΑΚΕ-ΕΕ αποτέλεσε η ένταξη της μεγάλης πρώην αποικιοκρατικής δύναμης της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΟΚ το 1973, καθώς έφερε στην επιφάνεια την ανάγκη εφαρμογής ενός πιο αποτελεσματικού πλαισίου συνεργασίας δεδομένης της αύξησης του αριθμού εταίρων. Υπό το πρίσμα αυτό, προκύπτει το 1975 η πρώτη Σύμβαση Λομέ η οποία περιλάμβανε διατάξεις για τη συνεργασία των Γαλλικών και των Βρετανικών αποικιών των χωρών ΑΚΕ με την ΕΕ, αλλά προέβλεπε και την αδασμολόγητη πρόσβαση των εξαγόμενων αγροτικών προϊόντων και πρώτων υλών από τις χώρες ΑΚΕ προς την ευρωπαϊκή αγορά⁸⁶.

⁸⁵ Οι όροι αυτοί αφορούσαν στις «αντίστροφες προτιμήσεις» που υποστήριζε ένθερμα η ΕΕ. Οι προτιμήσεις αυτές σήμαιναν ότι σε αντάλλαγμα για την επιλεκτική πρόσβαση των κρατών ΑΚΕ στην ευρωπαϊκή αγορά, τα συμβαλλόμενα μέλη θα έπρεπε να εξασφαλίζουν καλύτερους όρους πρόσβασης για συγκεκριμένα ευρωπαϊκά προϊόντα στις αγορές τους σε σχέση με αυτούς που παρείχαν σε εξαγωγείς από άλλες χώρες.

Holland, S., *Uncommon Market: Capital Class and Power in the European Community*, Macmillan, London, 1980.

⁸⁶ Lister, M, *The European Community and the Developing World: The Role of Lomé Convention*, Gower Pub Co, 1989.

Από το έτος, λοιπόν, 1975 μέχρι και το 1995 τη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ την ενορχηστρώνει η Σύμβαση Λομέ, η οποία ξεκίνησε το 1975 και από τότε ανά 5 έτη ανανεωνόταν. Η συγκεκριμένη συμφωνία θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτέλεσε μια συμφωνία αναπτυξιακής βοήθειας και εμπορίου μεταξύ των εταίρων που την υπέγραψαν. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνοπτική περιγραφή του διεθνούς πεδίου κατά την περίοδο υπογραφής της πρώτης Σύμβασης

Πίνακας 1. Η εξέλιξη της συνεργασίας Ευρώπης-Χωρών ΑΚΕ				
		Συμμετέχουσες χώρες		Ποσό ΕΤΑ σε εκατομμύρια ευρώ
Έτος	Συμφωνία	ΑΚΕ	Ευρώπης	
1957	Σύστημα Συνεργασίας (Regime of Association)			1 ^ο : 549,4
1963	Σύμβαση Γιαουντέ Ι	18	6	2 ^ο : 730,4
1969	Σύμβαση Γιαουντέ ΙΙ	18	6	3 ^ο : 887,3
1975	Σύμβαση Λομέ Ι	46	9	4 ^ο : 4.207
1980	Σύμβαση Λομέ ΙΙ	58	9	5 ^ο : 3.053,3
1985	Σύμβαση Λομέ ΙΙΙ	65	10	6 ^ο : 7.882,6
1990	Σύμβαση Λομέ ΙV	68	12	7 ^ο : 11.583
1995	Σύμβαση Λομέ ΙV (αναθεωρημένη)	70	15	8 ^ο : 13.151,10
2000	Συμφωνία Κοτονού	77	15	9 ^ο : 14.300

Λομέ, καθώς μεταξύ άλλων έλαβαν χώρα η οικονομική και πολιτική κρίση της μεταπολεμικής εποχής και η ταυτόχρονη αύξηση του πληθυσμού, αλλά και η ένταση των απαιτήσεων του Τρίτου Κόσμου για μια νέα διεθνή οικονομική τάξη. Όπως παρατηρείται και βάσει του Πίνακα 1, ο αριθμός χωρών που συμμετέχουν στη συνεργασία που μελετούμε αυξάνεται σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια και έτσι 46 χώρες ΑΚΕ και 9 κράτη μέλη της ΕΟΚ υπογράφουν την Λομέ Ι. Πολύ σημαντικό στο σημείο αυτό είναι να αναφερθεί ότι κατά το έτος 1975 συνάφθηκε και η Συμφωνία του Τζορτζτάουν, βάσει της οποίας ιδρύθηκε επίσημα η Ομάδα Κρατών ΑΚΕ με βασικούς στόχους την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη μείωση της φτώχειας στις

συγκεκριμένες περιοχές. Κατά το έτος 1979 όπου έλαβαν χώρα οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της Σύμβασης Λομέ II, τα κράτη ΑΚΕ επιθυμούν να εξασφαλίσουν μια ουσιαστική αναβάθμιση των όσων συμφωνήθηκαν με την προηγούμενη Σύμβαση απαιτώντας από την ΕΟΚ, μεταξύ άλλων, απεριόριστη, ελεύθερη και ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά της αλλά και αύξηση της πρόσβασης σε αυτήν των ιδιαίτερων εξαγωγικών τους προϊόντων (ρούμι, ζάχαρη, βοδινό). Από την πλευρά της η ΕΟΚ θέλοντας να συνάψει σχέσεις και με άλλα αναπτυγμένα κράτη αλλά και να διατηρήσει τις ήδη υπάρχουσες με τα κράτη ΑΚΕ επέλεξε να περιοριστεί σε μικρές αναβαθμίσεις της σχέσης της με τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Έτσι, πρότεινε να εισαχθεί στη Λομέ II ένα άρθρο περί δικαιώματος άρσης της αναπτυξιακής βοήθειας από αναπτυσσόμενα κράτη που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (π.χ. κράτη με ολοκληρωτικά καθεστώτα) αλλά και να εισαχθεί το σύστημα SYSMIN με σκοπό να αυξηθεί η παραγωγή μεταλλευμάτων στις χώρες ΑΚΕ που είχαν ύφεση στον τομέα της παραγωγής και των εξαγωγών⁸⁷. Έτσι, το 1980 υπογράφουν τη Λομέ II 58 κράτη ΑΚΕ και τα 9 κράτη μέλη της ΕΟΚ.

Πέντε χρόνια αργότερα, στη Λομέ III συμμετέχουν 65 χώρες ΑΚΕ και 10 ευρωπαϊκά κράτη μέλη. Με την τρίτη αυτήν κατά σειρά σύμβαση η προσοχή απομακρύνεται από τη βιομηχανική ανάπτυξη και επικεντρώνεται περισσότερο στην ανάπτυξη της αυτάρκειας των κρατών ΑΚΕ και της ασφάλειας τροφής. Η διαπραγμάτευση της Σύμβασης διεξήχθη βάσει δύο βασικών παραγόντων. Πρώτος ήταν η συνεχής αδυναμία των κρατών ΑΚΕ, και ειδικότερα των αφρικανικών που τα ταλαιπωρούσε ο λιμός και η κρίση σίτισης, και το αυξανόμενο χρέος. Δεύτερος παράγοντας ήταν η ευρωπαϊκή επιθυμία για επανακαθορισμό των σχέσεων με τα κράτη ΑΚΕ με την ταυτόχρονη επιρροή από το Pisani Memorandum⁸⁸. Μέσω του υπομνήματος αυτού ουσιαστικά δόθηκε από την Επιτροπή μια απάντηση στην κριτική που είχε δεχθεί η Σύμβαση Λομέ και έγινε μια προσπάθεια αναδόμησης της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής μέσω της αναθεώρησης της Σύμβασης. Οι διαπραγματεύσεις, ωστόσο, έγιναν σε μια πολύ κακή οικονομική

⁸⁷ Το σύστημα αυτό προτάθηκε από την ΕΟΚ λόγω της ανησυχίας της Γερμανίας αλλά και όλων των υπόλοιπων κρατών μελών για τη μειωμένη επένδυση στον τομέα των αφρικανικών μεταλλευμάτων.

⁸⁸ Mailafia, O., *Europe and Economic Reform in Africa-Structural adjustment and economic diplomacy*, Routledge, London and New York, 1997, pp. 86-87, Διαθέσιμο στο: <https://books.google.gr/books?id=wOiEAgAAQBAJ&pg=PA86&lpg=PA86&dq=pisani+memorandum&source=bl&ots=rWpwXZb32j&sig=ACfU3U3YBu1htBeGoIYvnpTka8haqzljw&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwj7mua2zsf0AhWWSPEDHfqSANwQ6AF6BAGCEAM#v=onepage&q=pisani%20memorandum&f=false> (Πρόσβαση: 3-12-2021)

Milestones in ACP-EC cooperation	
1957	Belgium, France, Italy, Luxembourg, the Netherlands and West Germany sign the Treaty of Rome creating the European Economic Community (EEC). The treaty includes a legal provision for a specific European cooperation programme.
1963	As African countries gain independence, the EEC develops a first generation of economic cooperation agreements, mainly with French-speaking African countries (the so called Yaoundé Conventions).
1973	The UK joins the EEC, bringing along its former colonies in Africa, the Caribbean and the Pacific.
1975	Creation of the ACP group, an alliance of 46 ACP States.
1975	Lomé I Convention (1975-80), the first major aid and trade cooperation agreement between Europe and the ACP.
1980	Lomé II Convention (1980-85).
1985	Lomé III Convention (1985-90) includes for the first time a 'human rights clause'.
1990	Lomé IV Convention (1990-95).
1990-1995	Lomé IV bis Convention (1995-2000) reinforces political cooperation and introduces the possibility of suspending aid in cases of grave violation of agreed values and principles.
1996	The European Community (EC) starts informal consultations on the future of ACP-EC cooperation (the 'Green Paper process').
1998-2000	Negotiations of a successor agreement to the Lomé IV bis Convention.
June 2000	The Cotonou Partnership Agreement (2000-2020) is signed in Cotonou, Benin.

Εικόνα 4. Ορόσημα στη συνεργασία Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού, Πηγή:

<https://ecdpm.org/publications/cotonou-agreement-users-guide-non-state-actors/>

περίοδο για τις χώρες ΑΚΕ⁸⁹ με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να προτείνουν αλλαγές, κάτι που τελικά έγινε μόνο από την ευρωπαϊκή πλευρά. Τελικά, με την υπογραφή της Λομέ III καθορίστηκαν συγκεκριμένοι τομείς προτεραιότητας της συνεργασίας ΕΟΚ και κρατών ΑΚΕ, οι οποίοι μεταξύ άλλων ήταν η αγροτική ανάπτυξη, η ανάπτυξη στον τομέα αλιείας, η βιομηχανική ανάπτυξη, κ.ά. και για πρώτη φορά εμφανίστηκε η έννοια του πολιτικού διαλόγου, η οποία θα αποκτήσει σάρκα και οστά στην επόμενη Σύμβαση Λομέ. Κατά το έτος 1990 υπογράφουν για διάρκεια 10 ετών τη Σύμβαση Λομέ IV ακόμη περισσότερα κράτη, συγκεκριμένα 68 για τις χώρες ΑΚΕ και 12 για την ΕΟΚ, ενώ την αναθεωρημένη Λομέ IV υπογράφουν το 1995 70 χώρες ΑΚΕ και 15 ευρωπαϊκές. Σημαντικό είναι δε, να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την τέταρτη αυτή

Σύμβαση Λομέ συνέβησαν γεγονότα τα οποία επρόκειτο να συγκλονίσουν την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Τα γεγονότα αυτά, βέβαια, ήταν σχετικά με την πτώση του τοίχους το Βερολίνου. Η Λομέ IV ήταν μια νέα συμφωνία οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας και σημαντικό ήταν ότι στόχευε στην συμπερίληψη της έννοιας της ισότητας μεταξύ κρατών ΑΚΕ και ευρωπαϊκών κρατών⁹⁰. Βέβαια, η ΕΟΚ έθετε και περιορισμούς στους συνυπογράφοντες καθώς απαγόρευε τη μετακίνηση τοξικών ουσιών μεταξύ ΑΚΕ και ΕΟΚ και, επίσης, απαγόρευε τη χρήση

⁸⁹ Τα κράτη ΑΚΕ τότε αντιμετώπιζαν πτώση στις εξαγωγές και στις τιμές των εξαγωγικών τους προϊόντων αλλά και μια συνεχόμενη αύξηση του χρέους τους.

⁹⁰ Παραδείγματος χάριν, οι ευρωπαϊκές χώρες μέσω της Λομέ IV επέτρεπαν στα προϊόντα των κρατών ΑΚΕ να εισέρχονται ελεύθερα στην ευρωπαϊκή αγορά, χωρίς περιορισμούς, έτσι ώστε να θεωρείται η σύμβαση ως μια συμφωνία μεταξύ ίσων. Παρά το γεγονός αυτό βέβαια, αν τα προϊόντα αυτά δημιουργούσαν οποιοδήποτε πρόβλημα στην αγορά της ΕΟΚ, αυτή μπορούσε να τους απαγορεύσει άμεσα την είσοδο.

των χρημάτων που παρέχονταν από το ETA για τη διαφοροποίηση της οικονομίας των κρατών ΑΚΕ και για αποκεντρωμένη συνεργασία. Η αναθεωρημένη Σύμβαση Λομέ IV περιλάμβανε πολλές οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές, μεταξύ άλλων, αφορούσαν στον εκδημοκρατισμό και στα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο των χωρών ΑΚΕ αλλά και στην αύξηση της ευελιξίας και στη βελτιωμένη απόδοση των χωρών αυτών. Συνολικά, οι Συμβάσεις Λομέ παρείχαν στην Ομάδα Κρατών ΑΚΕ μη αμοιβαίες εμπορικές προτιμήσεις. Σε σύγκριση με τις προκατόχους τους (Γιαουντέ Ι και Γιαουντέ ΙΙ) αναμφισβήτητα περιλάμβαναν καινοτομίες για τη σχέση μεταξύ των εταίρων, όπως για παράδειγμα τα γεωργικά τομεακά προγράμματα που εισήχθησαν μέσω αυτών ή τη δημιουργία του αντισταθμιστικού μηχανισμού στο πλαίσιο του Stabex με σκοπό την αντιστάθμιση των απωλειών στα κέρδη από τις εξαγωγές λόγω των διακυμάνσεων των τιμών των προϊόντων.

Πολύ σημαντικό είναι δε να επισημανθεί το γεγονός ότι παρατηρώντας την ιστορική εξέλιξη της συνεργασίας μεταξύ όλων αυτών των χωρών εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η συνεργασία αυτή εξελισσόταν παράλληλα με την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και τη γενικότερη εξέλιξη του διεθνούς πεδίου. Αναλυτικότερα, δε μπορούμε να κατανοήσουμε τη συγκεκριμένη εξέλιξη αν δε λάβουμε υπόψιν το φαινόμενο της από-αποικιοποίησης (Γιαουντέ Ι και Γιαουντέ ΙΙ), το διεθνές οικονομικό πλαίσιο (Συμβάσεις Λομέ), το τέλος του ψυχρού πολέμου (αναθεωρημένη Λομέ ΙV) ή, τέλος, το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και τις συνέπειές του (Κοτονού).

3.1. Η Συμφωνία του Κοτονού για την εξάλειψη της φτώχειας

Ύστερα από μια πολυετή πορεία συνεργασίας και συμφωνιών μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της ΕΕ και ύστερα από μεγάλες διακυμάνσεις τόσο στις σχέσεις τους όσο και στο διεθνές πλαίσιο, φτάνουμε στο 2000 και στην υπογραφή της Συμφωνίας του Κοτονού στο Μπενίν της Αφρικής. Η Συμφωνία αυτή ανακηρύχθηκε ως «η πιο προηγμένη και ολοκληρωμένη συμφωνία αναπτυξιακής συνεργασίας μεταξύ Βορρά και Νότου» από τον τότε Επίτροπο της ΕΕ για την Ανάπτυξη και την Ανθρωπιστική Βοήθεια, κ. Poul Nielson⁹¹. Μέσω αυτής ενώνονται τουλάχιστον 100 χώρες εταίροι και περίπου ενάμιση δισεκατομμύριο άνθρωποι. Η Συμφωνία προβλεπόταν να έχει 20ετή διάρκεια ισχύος, δηλαδή από τον Ιούνιο του 2000 μέχρι το Φεβρουάριο του 2020, αλλά οι διατάξεις της

⁹¹ Slocum-Bradley, N., & Bradley, A., Is the EU's Governance 'Good'? An assessment of EU governance in its partnership with ACP states, *Third World Quarterly*, 31:1, p.35, 2010, Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.1080/01436590903557314> (Πρόσβαση: 13-11-2021)

παρατάθηκαν έως τις 30 Νοεμβρίου 2021. Στο διάστημα μεταξύ της υπογραφής και της λήξης της μεσολάβησαν, λόγω νέων προτεραιοτήτων, διαφοροποιημένων αναγκών αλλά και επειγουσών διεθνών και περιφερειακών προκλήσεων (π.χ. κλιματική αλλαγή, επισιτιστική ανασφάλεια, ευάλωτοι κρατικοί θεσμοί), δύο αναθεωρήσεις, μία το 2005 και μία το 2010. Η Συμφωνία υπεγράφη μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και 77⁹² χωρών ΑΚΕ και ο χαρακτήρας της είναι εντόνως πολιτικός καθώς η ίδια σηματοδοτεί μια αλλαγή στην πολιτική διάσταση των πραγμάτων.

Χάρτης 3. Η Ομάδα Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού σήμερα, Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/ACP%E2%80%9393EU_development_cooperation

Ο δρόμος για ανανέωση της συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και ΑΚΕ άνοιξε το 1996 με το Green Paper της Επιτροπής «Το μέλλον των σχέσεων μεταξύ ΑΚΕ και ΕΕ⁹³», βάσει του οποίου σε έναν πολυπολικό πλέον κόσμο η ΕΕ θα πρέπει να κάνει αισθητή την παρουσία της κατά μήκος των ΗΕ και να σφυρηλατήσει μια πιο αποδοτική και διαφοροποιημένη αναπτυξιακή πολιτική, ενώ παράλληλα «πρωταρχικό μέλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να είναι η ένταξη των φτωχών στην οικονομική και κοινωνική ζωή και η ένταξη των χωρών ΑΚΕ στην παγκόσμια οικονομία».

⁹² Η Κούβα ήταν υποψήφια για να πάρει μέρος στη Συμφωνία αλλά δυστυχώς δεν τα κατάφερε. Το τελευταίο κράτος που εισήλθε στη Συμφωνία του Κοτονού ήταν το Τιμόρ Λέστε, το οποίο συνδέθηκε με την περιοχή του Ειρηνικού και έγινε κράτος ΑΚΕ το 2003, λίγο μετά από την ανεξαρτητοποίησή του.

⁹³ Green Paper on relations between the European Union and the ACP countries on the eve of the 21st century. Challenges and options for a new partnership (COM (96)570 final), European Commission, Directorate General for Development and Relations with ACP States, EU Publications, 1996

Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fd0026af-3614-4e2d-9330-73b2078bb9b1> (Πρόσβαση: 1-12-2021)

Η εταιρική αυτή σχέση που συστάθηκε στο Κοτονού θα μπορούσαμε συνολικά να πούμε ότι ερείδεται σε τρεις αλληλοσυμπληρούμενους βασικούς πυλώνες: πυλώνας πολιτικής, πυλώνας οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας και πυλώνας αναπτυξιακής συνεργασίας. Βάσει του άρ. 1 επικεντρώνεται στη μείωση της φτώχειας και στην τελική εξάλειψή της, στην προώθηση της βιώσιμης οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης των εταίρων που συμμετέχουν σε αυτήν, αλλά και στη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης των οικονομιών τους στην παγκόσμια οικονομία. Επίσης, μέλημα της Συμφωνίας αυτής είναι η διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας και η δημιουργία ενός σταθερού και δημοκρατικού περιβάλλοντος στα κράτη ΑΚΕ. Οι θεμελιώδεις αρχές οι οποίες διέπουν τη Συμφωνία (άρ.2) είναι οι εξής:

- Οι εταίροι που συμμετέχουν στη συμφωνία είναι μεταξύ τους ίσοι.
- Οι χώρες ΑΚΕ είναι οι ίδιες υπεύθυνες για τον καθορισμό των αναπτυξιακών τους πολιτικών.
- Η συνεργασία δεν πραγματοποιείται μόνο μεταξύ των κυβερνήσεων, αλλά και τα κοινοβούλια, η κοινωνία των πολιτών, οι τοπικές αρχές, ο ιδιωτικός τομέας και οι οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο.
- Οι ρυθμίσεις και οι προτεραιότητες της συνεργασίας ποικίλλουν ανάλογα με πτυχές όπως τα επίπεδα ανάπτυξης των χωρών⁹⁴.

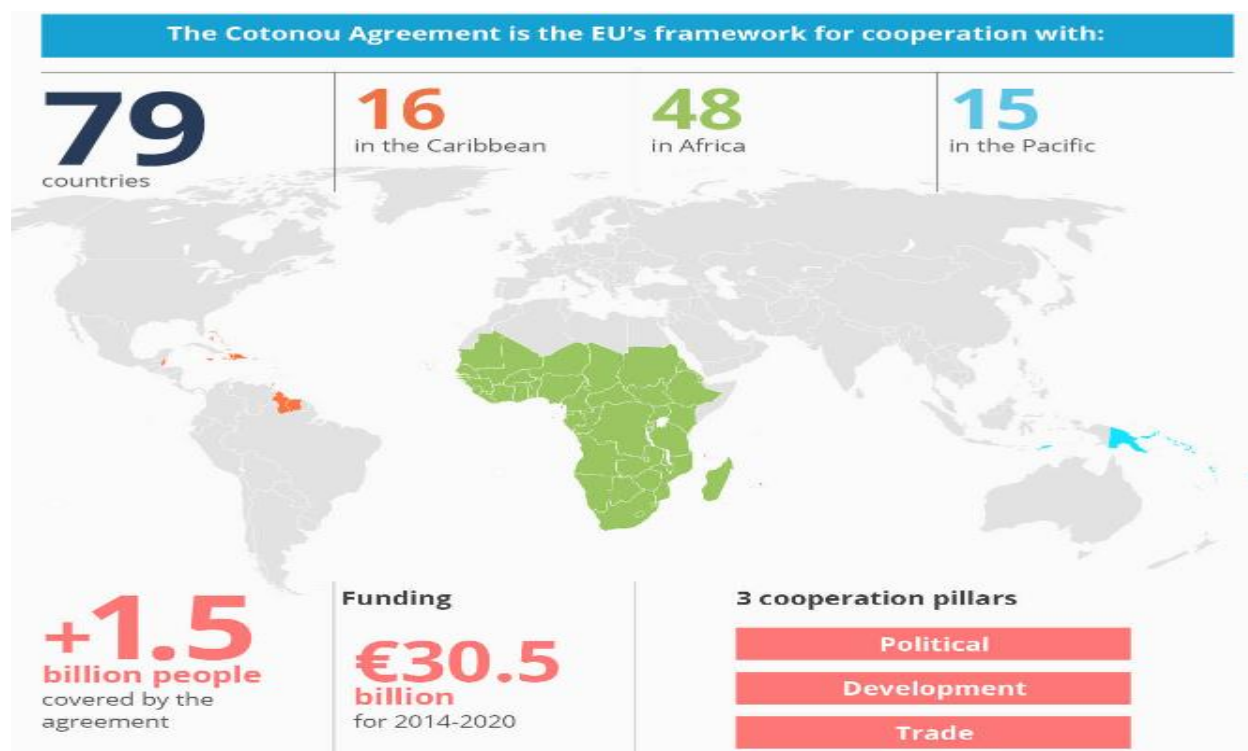
Συνολικά, η Συμφωνία που εξετάζουμε στο παρόν κεφάλαιο αποτέλεσε μια επιτυχία για την Ομάδα Κρατών ΑΚΕ. Βασικό της θεμέλιο ήταν η επιθυμία των κρατών ΑΚΕ να διατηρήσουν και να ενισχύσουν τη μεταξύ τους αλληλεγγύη, κάτι που έπεισε του ευρωπαίους εταίρους κάνοντας ακόμη πιο θετική τη στάση τους προς τη Συμφωνία αυτήν. Επίσης, η Συμφωνία σίγουρα έλαβε υπόψιν τις ανησυχίες των κρατών ΑΚΕ, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι ικανοποιεί και όλες τους τις επιθυμίες-απαιτήσεις⁹⁵. Επιπροσθέτως, μόνο και μόνο η διάρκειά της (20 χρόνια) σήμαινε ότι

⁹⁴ Συμφωνία της Κοτονού, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=LEGISSUM:r12101> (Πρόσβαση: 12-10-2021)

⁹⁵ The Cotonou Agreement, Organisation of African, Caribbean and Pacific States, Διαθέσιμο στο: <http://www.acp.int/node/7> (Πρόσβαση: 5-10-2021)

υπάρχει επαρκής χρόνος για να εισέλθουν με ομαλό τρόπο τα κράτη ΑΚΕ στο δρόμο για την ανάπτυξη και στην παγκόσμια οικονομία⁹⁶.

Τέλος, όσον αφορά στο ζήτημα της εισόδου των χωρών ΑΚΕ στην παγκόσμια οικονομία και της παρεπόμενης προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και της μείωσης της φτώχειας σε αυτές, η Συμφωνία του Κοτονού επισήμανε ότι ένας καλός τρόπος για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι η σύναψη ΣΟΕΣ (EPAs). Συγκεκριμένα, αυτό μπορεί να ισχύσει με την ταυτόχρονη τήρηση δύο όρων: 1) οι ΣΟΕΣ θα πρέπει σταδιακά να μειώνουν τα εμπόδια στις εμπορικές

Εικόνα 5. Μια απεικόνιση της Συμφωνίας του Κοτονού, Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/cotonou-agreement/>

συναλλαγές και 2) θα πρέπει να είναι συμβατές με τις διατάξεις του ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου). Οι ΣΟΕΣ, λοιπόν, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της Συμφωνίας Κοτονού, βασίζονται σε τέσσερις βασικές αρχές: συνεργασία, περιφερειακή ολοκλήρωση, ανάπτυξη και συμβατότητα με τον ΠΟΕ και τόσο το περιεχόμενο όσο και η διαδικασία διαπραγμάτευσής τους αποτελούν αναμφισβήτητο μηχανισμό διακυβέρνησης των σχέσεων ΕΕ-

⁹⁶ Πράγματι, η Συμφωνία του Κοτονού κατήργησε τις μη αμοιβαίες εμπορικές προτιμήσεις που χορηγήθηκαν στην Ομάδα Κρατών ΑΚΕ, αλλά μόνο ύστερα από μια αρκετά μακρά περίοδο μετάβασης.

ΑΚΕ. Αξίζει δε να αναφερθεί ότι η διαδικασία διαπραγμάτευσης των οικονομικών αυτών συμφωνιών καθοδηγείται σε μεγάλο βαθμό από την ΕΕ, πολλές φορές μάλιστα παρά τη θέληση και ενάντια στα ενδιαφέροντα των χωρών ΑΚΕ. Μάλιστα, η ΕΕ όριζε ότι η σύναψη ΣΟΕΣ δεν είναι δυνατόν να γίνει με τις χώρες ΑΚΕ ως σύνολο και ότι θα πρέπει να γίνεται με μια εκ των έξι περιφερειών (βλ. Παράρτημα 1) που περιλαμβάνονται στην ομάδα κρατών ΑΚΕ. Δεδομένου ότι πολλές εκ των χωρών ΑΚΕ είναι μέλη περισσότερων του ενός περιφερειακού οργανισμού, βρέθηκαν αντιμέτωπες με την υποχρέωση να διαλέξουν μεταξύ αυτών των περιφερειών. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η δημιουργία ακόμη περισσότερων περιφερειακών ομαδοποιήσεων βάσει κοινών συμφερόντων των κρατών ΑΚΕ και άρα η παρεπόμενη ανησυχία για τη διαδικασία περιφερειακής ολοκλήρωσης η οποία ουσιαστικά διακόπηκε για να δοθεί βάση στις διαπραγματεύσεις για τις ΣΟΕΣ και για τις απαραίτητες ευθυγραμμίσεις⁹⁷.

3.1.1. Τα θεσμικά όργανα της Συνθήκης Κοτονού

Για την πλήρη κατανόηση της λειτουργίας και των διαδικασιών της Συνθήκης Κοτονού, σκόπιμη κρίνεται μια σύντομη αλλά πολύ χρήσιμη αναφορά στα θεσμικά όργανα που θεσπίστηκαν προκειμένου να υποστηρίξουν την ορθή εκτέλεση της Συνθήκης. Τα κύρια, λοιπόν, μεικτά θεσμικά όργανα της Συνθήκης Κοτονού είναι τα εξής:

- Το Συμβούλιο των Υπουργών
- Η Επιτροπή των Πρέσβων
- Η Συνέλευση Ίσης Εκπροσώπησης
- Μεικτή Διπλωματική Επιτροπή Εμπορίου ΕΕ-ΑΚΕ
- Επιτροπή Συνεργασίας ΕΕ-ΑΚΕ για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης

Ξεκινώντας με το Συμβούλιο των Υπουργών, αυτό είναι το κύριο σώμα λήψης αποφάσεων. Αποτελείται από μέλη του Συμβουλίου της ΕΕ, μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και από ένα μέλος της κυβέρνησης από κάθε κράτος ΑΚΕ. Η προεδρεία του Συμβουλίου Υπουργών ασκείται εναλλακτικά από ένα μέλος του Συμβουλίου της ΕΕ και ένα μέλος της κυβέρνησης κράτους ΑΚΕ. Συνέρχεται εναλλάξ στις Βρυξέλλες και σε μια χώρα ΑΚΕ μια φορά το χρόνο με πρωτοβουλία

⁹⁷ ACP Secretariat, Resolution on Economic Partnership Agreements (EPAs) of the 89th Session of the ACP Council of Ministers, Ref ACP/25/008/09 (final version), Brussels, 25–27 May 2009

του Προέδρου. Ως θεσμικό όργανο καθορίζει της γενικές κατευθύνσεις της συνεργασίας ΕΕ-ΑΚΕ και φέρει τη βασική ευθύνη εκτέλεσης των διατάξεων της Συνθήκης, κυρίως αναφορικά με τις αναπτυξιακές στρατηγικές σε συγκεκριμένους τομείς ή σε όποιον τομέα θεωρείται σκόπιμο. Επίσης, είναι αρμόδιο για την εξέταση και την επίλυση ζητημάτων που είναι πιθανό να παρεμποδίσουν την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα της Συμφωνίας του Κοτονού και έχει την αρμοδιότητα να λαμβάνει αποφάσεις δεσμευτικές για τα μέρη όπως και να εκδίδει συστάσεις, γνώμες και ψηφίσματα-πλαίσιο. Το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο επικουρείται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του από μια Επιτροπή Πρέσβων ΑΚΕ που εδρεύει στις Βρυξέλλες.

Συνεχίζοντας, η Επιτροπή των Πρέσβων αποτελείται από έναν μόνιμο αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους στην ΕΕ και από έναν αντιπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά και από τον επικεφαλής της αποστολής κάθε κράτους ΑΚΕ στην ΕΕ. Η Προεδρεία της ασκείται εναλλακτικά από ένα μόνιμο αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους ο οποίος ορίζεται από την Ένωση και από έναν επικεφαλής αποστολής που εκπροσωπεί το κάθε κράτος ΑΚΕ και ορίζεται από αυτό. Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής γίνονται τακτικά, κυρίως για την προετοιμασία των συνόδων του Συμβουλίου και όποτε κρίνεται απαραίτητο. Βασική αρμοδιότητα του θεσμικού αυτού οργάνου είναι επίβλεψη της εφαρμογής της Συμφωνίας του Κοτονού και της προόδου που σημειώνεται προς την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί βάσει αυτής. Επίσης, βοηθάει το Συμβούλιο των Υπουργών στην εκτέλεση των καθηκόντων του και εκτελεί τις εντολές που αυτό της αναθέτει.

Όσον αφορά στη Συνέλευση Ίσης Εκπροσώπησης αυτή, αρχικά, αποτελείται από ισάριθμους αντιπροσώπους της ΕΕ και των κρατών ΑΚΕ. Τα μέλη της είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και μέλη Κοινοβουλίου ΑΚΕ. Σε περίπτωση απουσίας ή έλλειψης των τελευταίων στη Συνέλευση συμμετέχουν αντιπρόσωποι που ορίζονται από το Κοινοβούλιο κάθε κράτους ΑΚΕ. Συνέρχεται δύο φορές το χρόνο σε ολομέλεια, εναλλακτικά στην ΕΕ και σε κάποιο κράτος ΑΚΕ. Η Συνέλευση Ίσης Εκπροσώπησης έχει, εκτός των άλλων, ως κύριο μέλημα τη διατήρηση τακτικών επαφών με εκπροσώπους των κοινωνικών και οικονομικών εταίρων ΕΕ και ΑΚΕ, καθώς και με άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών με απώτερο σκοπό να μάθει τη γνώμη τους σχετικά με την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας του Κοτονού. Η φύση του εν λόγω θεσμικού οργάνου είναι κυρίως συμβουλευτική, και βάσει αυτής είναι αρμόδια για την προώθηση των απαραίτητων δημοκρατικών διαδικασιών μέσω διαλόγου και διαβουλεύσεων και για την προσπάθεια προώθησης της καλής συνεννόησης και της ευαισθητοποίησης των λαών της ΕΕ αλλά

και των λαών των κρατών ΑΚΕ σχετικά με αναπτυξιακά θέματα. Επιπλέον, η Συνέλευση Ίσης Εκπροσώπησης προωθεί τη συζήτηση των θεμάτων που αφορούν στην ανάπτυξη και στην εταιρική σχέση μεταξύ ΕΕ και κρατών ΑΚΕ και είναι υπεύθυνη για την υποβολή συστάσεων στο Συμβούλιο των Υπουργών και την έκδοση ψηφισμάτων σχετικά με την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας Κοτονού.

Η Μεικτή Διπλουργική Επιτροπή Εμπορίου ΑΚΕ-ΕΕ φέρει την ευθύνη για τη συζήτηση εμπορικών ζητημάτων που αφορούν όλες τις χώρες ΑΚΕ. Επίσης, έχει την αρμοδιότητα να παρακολουθεί τόσο τη διαπραγμάτευση όσο και την εφαρμογή συμφωνιών οικονομικής εταιρικής σχέσης (ΣΟΕΣ). Τέλος, εξετάζει τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν οι πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις για τις συναλλαγές ΕΕ-ΑΚΕ και για την παρεπόμενη ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών ΑΚΕ. Τέλος, η Επιτροπή Συνεργασίας ΕΕ-ΑΚΕ για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης είναι υπεύθυνη για την εξέταση της εφαρμογής της συνεργασίας για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης αλλά και για την κατάλληλη παρακολούθηση της προόδου που αυτή σημειώνει⁹⁸.

Κλείνοντας, σε συνδυασμό με τα θεσμικά όργανα που μόλις αναλύθηκαν, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει αρκετές υπηρεσίες οι οποίες επηρεάζουν με άμεσο τρόπο τις σχέσεις ΕΕ-ΑΚΕ. Πρώτη και βασικότερη είναι η Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη και τις σχέσεις με τα κράτη ΑΚΕ που είναι υπεύθυνη για την αναπτυξιακή πολιτική. Επίσης, η Γενική Διεύθυνση για Προγράμματα Εξωτερικής Συνεργασίας υπεύθυνη για την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων και projects, καθώς και η Γενική Διεύθυνση Relex υπεύθυνη για τις εξωτερικές σχέσεις της Επιτροπής. Τέλος, υπάρχουν και η Γενική Διεύθυνση Εμπορίου και η Γενική Διεύθυνση Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Κοινωνικής Προστασίας. Οι εν λόγω υπηρεσίες λειτουργούν κατά έναν ημιαυτόνομο τρόπο και είναι υπεύθυνες για την ερμηνεία και την επίτευξη διαφορετικών στόχων που κατοχυρώνονται στη Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη.

3.1.2. Ο πυλώνας της εξάλειψης της φτώχειας

Εστιάζοντας στο στόχο της Συμφωνίας Κοτονού περί εξάλειψης της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ, παρατηρούμε ότι στο εσωτερικό της Συμφωνίας παρέχεται ένα γενικό πλαίσιο για

⁹⁸ Συμφωνία του Κοτονού - Μεικτά όργανα, Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/cotonou-agreement/> (Πρόσβαση: 12-11-2021)

στρατηγικές ανάπτυξης οι οποίες προσαρμόζονται βάσει των ιδιαίτερων αναγκών του κάθε κράτους ΑΚΕ. Γενικότερα, σε αντίθεση με τις προϋφιστάμενες συμβάσεις μεταξύ κρατών ΑΚΕ και ΕΕ, η Συμφωνία Κοτονού λαμβάνει υπόψιν τις οικονομικές, τις πολιτικές, τις κοινωνικές και τις περιβαλλοντικές διαστάσεις της ανάπτυξης και καινοτομεί προτείνοντας τη συνεργασία όλων των εταίρων για τη δημιουργία ενός λειτουργικού και αποτελεσματικού περιβάλλοντος συνεργασίας το οποίο σε κάθε περίπτωση θα διευκολύνει την πορεία προς τη μείωση και τελικά την εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας που έχει ταλαιπωρήσει τις χώρες ΑΚΕ επί σειρά ετών.

Η συμπερίληψη όλων των διαστάσεων της ανάπτυξης αποδεικνύει ότι η Συμφωνία Κοτονού λαμβάνει υπόψιν την εξόχως πολυδιάστατη φύση του φαινομένου της φτώχειας και επικεντρώνει τη συνεργασία μεταξύ των εταίρων της σε τρεις βασικούς τομείς προτεραιότητας: την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική και ανθρώπινη ανάπτυξη και την περιφερειακή ολοκλήρωση και συνεργασία. Αναλύοντας περισσότερο τους τομείς αυτούς, η οικονομική ανάπτυξη επικεντρώνεται στην προώθηση της ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα και των επενδύσεων, στην ανάπτυξη των τομεακών πολιτικών (π.χ. ανάπτυξη τομέα βιομηχανίας, τουρισμού και εμπορίου) και στις μακροοικονομικές διαρθρωτικές πολιτικές και μεταρρυθμίσεις. Όσον αφορά στον τομέα της κοινωνικής και της ανθρώπινης ανάπτυξης αυτός εστιάζει σε κοινωνικές τομεακές πολιτικές (π.χ. βελτίωση του υγειονομικού και του εκπαιδευτικού συστήματος), στην πολιτισμική ανάπτυξη των χωρών (π.χ. προστασία, σεβασμός και αξιοποίηση των παραδόσεων και της πολιτισμικής κληρονομιάς) αλλά και σε θέματα που αφορούν στους νέους (π.χ. προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων). Τέλος, ο τομέας της περιφερειακής ολοκλήρωσης και της συνεργασίας επικεντρώνεται στην ισότητα των φύλων, στην βιωσιμότητα του περιβάλλοντος και στη θεσμική ενίσχυση και ανάπτυξη.

Βάσει της Συμφωνίας αυτής μεγάλης σημασίας είναι και η αναδόμηση της οικονομικής σχέσης συνεργασίας που προβλέφθηκε μεταξύ ΕΕ και ΑΚΕ. Δεδομένου του γεγονότος ότι οι οικονομίες των κρατών ΑΚΕ χαρακτηρίζονται από υψηλού βαθμού τρωτότητα, εξαιτίας της εξάρτησής τους σχεδόν αποκλειστικά από τις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων και των μεταλλευμάτων τους, υπάρχει η δυνατότητα επιπλέον χρηματοδότησης στα πλαίσια της πολιτικής υποστήριξης της ΕΕ προς τις χώρες αυτές, εκτός φυσικά από την χρηματοδότηση που παρέχεται από το ΕΤΑ.

Πολύ σημαντικό στοιχείο που περιλαμβάνει η Συμφωνία που αναλύουμε και που παίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της προσπάθειας μείωσης και εξάλειψης της φτώχειας

είναι το ότι το νέο σύστημα προγραμματισμού της βοήθειας που χορηγείται στα κράτη ΑΚΕ τους αναθέτει περισσότερες αρμοδιότητες καθιστώντας ταυτόχρονα την εταιρική σχέση ακόμη πιο ευέλικτη. Ειδικότερα, η καθιέρωση ενός συστήματος κυλιόμενου προγραμματισμού, όπου η βοήθεια δεν προγραμματίζεται μόνο από την ΕΕ, παρέχει στα κράτη ΑΚΕ το πεδίο ευθύνης εκείνο μέσα στο οποίο θα πρέπει τα ίδια να καθορίσουν τους στόχους, τις στρατηγικές, τις προτεραιότητες και τις ενέργειές τους. Έτσι, η μη επιστρεπτέα οικονομική βοήθεια που παρέχεται από την ΕΕ αποτινάσσει την έννοια του «δικαιώματος» από τα κράτη ΑΚΕ και χορηγείται πια ανάλογα με τις αξιολογήσεις των αναγκών και της απόδοσης των κρατών αυτών βάσει κριτηρίων που έχουν συμφωνηθεί από κοινού με την Ένωση. Τα κριτήρια αυτά, μάλιστα, δε θα μπορούσαν παρά να είναι ανάλογα των βασικών στοχεύσεων της Συμφωνίας, όπως για παράδειγμα η μείωση της φτώχειας στην εκάστοτε χώρα ΑΚΕ ή η πρόοδος της θεσμικής της μεταρρύθμισης.

4. Αξιολόγηση της Συμφωνίας του Κοτονού ως προς την εξάλειψη της φτώχειας

Ύστερα από μια μακρά πορεία αλληλεπιδράσεων σε πάρα πολλούς τομείς μεταξύ της ΕΕ και της Ομάδας Κρατών ΑΚΕ, συνειδητοποιήθηκε ότι η πορεία αυτή θα πρέπει να εξακολουθήσει να συνάδει με τις συνεχόμενα εναλλασσόμενες δυναμικές στο διεθνές πεδίο. Κάποιοι από τους βασικότερους λόγους που ώθησαν στη συνειδητοποίηση αυτήν ήταν, αρχικά, η άνιση ανάπτυξη μεταξύ των διάφορων χωρών ΑΚΕ λόγω της έντονης αύξησης του πληθυσμού, οι όλο και περισσότερες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας λόγω τρομοκρατικών επιθέσεων, έντονων μεταναστευτικών ροών αλλά και ανεκμετάλλευτων οικονομικών ευκαιριών, αλλά και η ελλιπής αναγνώριση της περιφερειακής δυναμικής τόσο εντός όσο και εκτός των χωρών ΑΚΕ. Επίσης, το σύνολο των παγκόσμιων προκλήσεων οι οποίες όλο και πληθαίνουν αλλά και η έλλειψη συμμετοχικών συνεργασιών μεταξύ διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων (stakeholders) με αποτέλεσμα την μη αποτελεσματική διακυβέρνηση ήταν παράγοντες οι οποίοι έπρεπε να ληφθούν σοβαρά υπόψη έτσι ώστε να γίνει το επόμενο βήμα στην εταιρική αυτή σχέση. Κάπως έτσι, λοιπόν, η επιθυμία για ανανέωση ή ακόμη και για αναγέννηση της υφιστάμενης εταιρικής σχέσης που διατηρούν τα δύο αυτά μέρη έκανε πολύ αισθητή την παρουσία της.

Ξεκινώντας, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι στόχοι της Συμφωνίας όπως αυτοί περιγράφονται στο άρ. 1 έχουν μείνει ακλόνητοι από τη στιγμή που αυτή τέθηκε σε ισχύ. Όσον αφορά στην επίτευξή τους, η ΕΕ θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές από το 2000 και ύστερα βοήθησε τις

χώρες ΑΚΕ στο να μειώσουν τα ποσοστά της φτώχειας, στο να ενισχύσουν τις δυνατότητες και τις ικανότητές τους αλλά και στο να κάνουν βήματα προς την ενσωμάτωση της οικονομίας τους στο παγκόσμιο οικονομικό πλέγμα. Η Συμφωνία επίσης συνετέλεσε στην ενδυνάμωση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες ΑΚΕ. Φυσικά, όμως, υπάρχουν και οι εξαιρέσεις καθώς μέχρι και σήμερα πολλές εκ των χωρών ΑΚΕ δεν υπολογίζουν μέσα στις προτεραιότητές τους ούτε τον εκδημοκρατισμό τους αλλά ούτε και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δύο στοιχεία ελλείπει των οποίων επηρεάζονται πάρα πολλές πτυχές ενός κράτους, συμπεριλαμβανομένων των επιπέδων φτώχειας.

Όσον αφορά ειδικότερα στο στόχο περί εξάλειψης της φτώχειας, σύμφωνα με την αξιολόγηση της Συμφωνίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁹⁹, η συνεισφορά εκ μέρους της ΕΕ βελτίωσε, αλλά σε περιορισμένο μόνο βαθμό τα επίπεδα φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ. Αρχικά θα αναλυθούν τα σημεία στα οποία η ΕΕ συνέβαλε στο στόχο για μείωση και εξάλειψη της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές βελτιώθηκε η συνολική οικονομική διακυβέρνηση πολλών χωρών ΑΚΕ μέσω της υποστήριξης των εθνικών προϋπολογισμών, μέσω της προώθησης της μακροοικονομικής τους σταθερότητας, της βελτίωσης της διαχείρισης της δημόσιας χρηματοδότησης και μέσω της ενθάρρυνσης περισσότερο αποτελεσματικών δημοσίων δαπανών. Η βελτίωση, λοιπόν, αυτής της οικονομικής κατά κύριο λόγο διακυβέρνησης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη σχετικά σταθερή θετική οικονομική ανάπτυξη πολλών εκ των χωρών ΑΚΕ άρα και για τη μείωση των επιπέδων φτώχειας σε αυτές.

Πολύ σημαντικό στοιχείο για το ζήτημα της μείωσης της φτώχειας αποτελεί επίσης το ότι η υποστήριξη των χωρών αυτών είχε ως αποτέλεσμα τη βελτιωμένη αλλά και την πιο ίση πρόσβαση των πολιτών σε βασικές υπηρεσίες. Για παράδειγμα, όσον αφορά στην εγγραφή παιδιών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή στην πρόσβαση των πολιτών σε υπηρεσίες υγείας και στα άτομα που λαμβάνουν ήδη θεραπεία για το AIDS τα ποσοστά έχουν αυξηθεί αρκετά. Επίσης, ο πολιτικός διάλογος που επεδίωξε η Συμφωνία του Κοτονού να προωθήσει φαίνεται να απέδωσε καρπούς, καθώς η συνεργασία ΕΕ και ΑΚΕ σε πολιτικό επίπεδο ήταν αυτή που έπαιξε

⁹⁹ ACP-EU Partnership-Evaluation of the Cotonou Partnership Agreement, SWD(2016) 260 final, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/taxonomy/term/462_el (Πρόσβαση: 4-10-2021)

καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία του διεθνούς “High Ambition Coalition¹⁰⁰” που οδήγησε στη Συμφωνία του Παρισιού κατά το έτος 2015.

Από την άλλη πλευρά τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αναφορικά με τη διαφοροποίηση των χωρών ΑΚΕ από την ΕΕ και τη μείωση της εξάρτησής τους από τα εμπορεύματα δεν έχουν επιτευχθεί. Έτσι, υπάρχουν ακόμη ελλείψεις όσον αφορά στη δημιουργία ενός σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα προσελκύσει επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα και θα οδηγήσει στο άνοιγμα θέσεων εργασίας. Επίσης, η ευρωπαϊκή υποστήριξη σε συγκρουσιακές καταστάσεις εντός των χωρών ΑΚΕ κρίνεται ανεπαρκής καθώς δεν εστίασε στη βαθύτερη αιτία των προβλημάτων αλλά στο μετριασμό των επιπτώσεών τους. Αυτό, βέβαια, είναι απόρροια του γεγονότος ότι η εκτίμηση από ευρωπαϊκής πλευράς των πολιτικών και των οικονομικών διαστάσεων των προβλημάτων κρίνεται ανεπαρκής. Επιπλέον, η συνεισφορά της Συμφωνίας του Κοτονού στην προώθηση της συμμετοχικότητας, κυρίως των φτωχών ατόμων, και της μείωσης έστω των επιπτώσεων του φαινομένου της φτώχειας, αν όχι του ίδιου του φαινομένου, υπήρξε ανεπαρκής. Ειδικότερα, η Συμφωνία φαίνεται να μη μπόρεσε να επηρεάσει θετικά ούτε τις διαδικασίες διανομής του εισοδήματος των χωρών ΑΚΕ αλλά ούτε και τις ισορροπίες της πολιτικής τους οικονομίας. Τέλος, η συνεισφορά της ΕΕ μέσω της Συμφωνίας Κοτονού στην πάταξη της ανισότητας, όσον αφορά για παράδειγμα στην ισότητα των φύλων και στην ενδυνάμωση των γυναικών, δεν κρίνεται αποτελεσματική καθώς όπως υποστηρίζει και η ίδια η Επιτροπή δε συνοδεύτηκε από την οργανωτική της ικανότητα να προσφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Κλείνοντας, σκόπιμη κρίνεται μια σύντομη αξιολόγηση της συνεισφοράς των ΣΟΕΣ που έχουν συναφθεί βάσει της Συμφωνίας του Κοτονού και του στόχου τους περί μείωσης της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ μέσω του εμπορίου. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι σχετικά με την άρση των εμπορικών εμποδίων που αυτές εισάγουν ιδιαίτερο βάρος πέφτει στα δασμολογικά εμπόδια. Έτσι είναι προφανές ότι οι χώρες ΑΚΕ χάνουν πολύ μεγάλα ποσά εσόδων τα οποία θα μπορούσαν να διοχετεύσουν σε προγράμματα στήριξης του κοινωνικού τομέα καταργώντας και τους

¹⁰⁰ Από τη Διάσκεψη των ΗΕ το 2011 στο Ντερμπάν και μετά, η ΕΕ δημιούργησε έναν ισχυρό συνασπισμό αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων κρατών ΑΚΕ με σκοπό να μοιραστούν τις φιλοδοξίες τους σχετικά με την παγκόσμια κλιματική συζήτηση.

UN Climate Conference: EU-led ambition coalition growing stronger, Directorate-General for Climate Action, December 2015, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/clima/news-your-voice/news/un-climate-conference-eu-led-ambition-coalition-growing-stronger-2015-12-09_en (Πρόσβαση: 4-12-2021)

τελωνειακούς δασμούς στις εισαγωγές της ΕΕ. Η απώλεια κεφαλαίων, δε, γίνεται ακόμη πιο έντονη όταν η ΕΕ εναποθέτει ολόκληρο το βάρος των εκάστοτε δημοσιονομικών προσαρμογών για νέες εμπορικές ρυθμίσεις στις ίδιες τις χώρες ΑΚΕ. Άξια αναφοράς, επίσης, είναι η πολύ μεγάλη εισροή ευρωπαϊκών προϊόντων προς τις χώρες ΑΚΕ που υποστηρίζεται από μαζικές επιδοτήσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της ΕΕ, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί στην κατάργηση των δασμολογικών φραγμών για αυτά τα προϊόντα και κατακλύζει τις οικονομίες των εν λόγω χωρών δημιουργώντας αύξηση των ποσοστών ανεργίας. Η ΚΑΠ, μάλιστα, λειτουργεί και ως εμπόδιο στις εξαγωγές των χωρών ΑΚΕ, καθώς περιορίζει την ποσότητά τους στην αγορά αλλά και μειώνει την τιμή τους. Ταυτοχρόνως, οι χώρες ΑΚΕ πολλές φορές δεν είναι σε θέση να ξεπεράσουν πολλούς από τους μη δασμολογικούς φραγμούς (π.χ. υγειονομικά πρότυπα, συγκεκριμένους κανόνες και κανονισμούς) οι οποίοι υπονομεύουν και εμποδίζουν τις εξαγωγές τους προς τις ευρωπαϊκές αγορές σε τομείς που είναι ζωτικής σημασίας για τους φτωχούς όσον αφορά στην απασχόληση και στο εισόδημά τους. Συνολικά, λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ΣΟΕΣ οι οποίες υποστηρίζονται ένθερμα από την ΕΕ μέσω της Συμφωνίας του Κοτονού φαίνεται να υπονομεύουν κατά κάποιον τρόπο την προσπάθεια μείωσης της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ αντί να προσφέρουν κάποια ανακούφιση από το φαινόμενο αυτό.

4.1. Η μετά τη Συμφωνία του Κοτονού εποχή

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, όταν υπεγράφη η Συμφωνία του Κοτονού η ημερομηνία λήξης της είχε προκαθοριστεί για το Φεβρουάριο του 2020, παίρνοντας μια μικρή παράταση μέχρι το Νοέμβριο του 2021. Το εύλογο ερώτημα που γεννάται, λοιπόν, είναι το κατά πόσο αλλά και κατά ποιον τρόπο η εταιρική σχέση μεταξύ ΕΕ και Οργανισμού Κρατών ΑΚΕ¹⁰¹ θα εξακολουθήσει να υφίσταται.

Σε πρώτο στάδιο, αποφασίστηκε ότι ήταν πολύ σημαντικό να εξακολουθήσει να υφίσταται μια εταιρική σχέση μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ καθώς και οι δύο εταίροι, αν και σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο, ωφελούνται από αυτήν. Αρχικά, λοιπόν, κρίθηκε πολύ σημαντικό να ξεκαθαριστεί το ποιοι είναι οι στόχοι της πρωτοβουλίας για συνέχιση της εταιρικής σχέσης. Έτσι, σύμφωνα με τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την εκτίμηση

¹⁰¹ Η ομάδα κρατών ΑΚΕ τον Απρίλιο του 2020 έγινε διεθνής οργανισμός παίρνοντας το όνομα «Οργανισμός των Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού».

επιπτώσεων που εξέδωσε με αφορμή της ανανέωση των εταιρικών σχέσεων ΕΕ-ΑΚΕ, σκοπός της νέας αυτής πρωτοβουλίας είναι η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στις χώρες ΑΚΕ, η ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής ασφάλειας και οικονομικής ευημερίας, η ουσιαστική εκτίμηση της περιφερειακής δυναμικής που υπάρχει εντός και εκτός των χωρών ΑΚΕ, η εξασφάλιση εκ μέρους της ΕΕ μεγάλων και ισχυρών συμμαχιών ενόψει παγκόσμιων προκλήσεων αλλά και η ενίσχυση της συμμετοχής των διαφορετικών φορέων ενδιαφέροντος (stakeholders) σε όσο το δυνατόν περισσότερα επίπεδα¹⁰².

Όσον αφορά στις εκδοχές σχετικά με τη συνέχιση της συνεργασίας των δύο αυτών εταίρων, αυτές που επικράτησαν λόγω περισσότερων πιθανοτήτων προώθησης των ευρωπαϊκών κυρίως συμφερόντων είναι δύο. Πρώτη εκδοχή είναι αυτή που δεν προβλέπει τη σύσταση κάποιας νέας ειδικής εταιρικής σχέσης, καθώς κρίνει ότι οι ήδη υπάρχουσες στρατηγικές και πολιτικές που αφορούν τις χώρες ΑΚΕ επαρκούν ώστε να πετύχουν τους στόχους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Δεύτερη εκδοχή είναι αυτή βάσει της οποίας μπορεί να θεσπιστεί μια νέα εταιρική σχέση μέσω της οποίας θα επιδιώκονται όλοι οι στόχοι που αναφέρθηκαν ήδη, είτε μέσω περισσότερων περιφερειακών προσεγγίσεων, είτε μέσω του συνόλου των χωρών ΑΚΕ, είτε μέσω ενός συνδυασμού των δύο αυτών τρόπων. Υπό αυτό το πρίσμα, λοιπόν, μπορούν να ακολουθηθούν οι εξής τρεις επιλογές: 1) σύναψη μιας κοινής συμφωνίας με όλες τις χώρες ΑΚΕ, 2) σύναψη τριών διαφορετικών περιφερειακών συμφωνιών στην Αφρική, την Καραϊβική και τον Ειρηνικό και 3) σύναψη μιας συμφωνίας που θα αποτελείται από τρεις διαφορετικές περιφερειακές εταιρικές σχέσεις κάτω όμως από το ίδιο πλαίσιο. Η εκδοχή που φάνηκε πιο ικανοποιητική κατέληξε να είναι η τρίτη, δηλαδή, μια νέα εταιρική σχέση η οποία θα αποτελείται από μια ομπρέλα κάτω από την οποία θα απαριθμούνται οι κοινές αρχές, αξίες και στόχοι αλλά και οι τρόποι συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ. Επίσης υπό αυτό το γενικό πλαίσιο θα ενσωματώνονται τρεις διαφορετικές περιφερειακές εταιρικές σχέσεις για την Αφρική, την Καραϊβική και τον Ειρηνικό οι οποίες θα περιλαμβάνουν τις ήδη υπάρχουσες περιφερειακές στρατηγικές¹⁰³.

Υπό αυτό το πρίσμα, τον Ιούνιο του 2018, ενόψει της επίσημης έναρξης των διαπραγματεύσεων για το μέλλον της εταιρικής σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ το Σεπτέμβριο του 2018 στη Νέα

¹⁰² A renewed partnership with the countries of Africa, the Caribbean and the Pacific, JOIN(2016) 52 final, SWD(2016) 380 final, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/acp-eu-partnership_en (Πρόσβαση: 2-12-2021)

¹⁰³ Τέτοιες στρατηγικές για παράδειγμα είναι η ΣΟΕΣ με τα κράτη CARIFORUM, η ΣΟΕΣ Κεντρικής Αφρικής, η ΣΟΕΣ με την Κοινότητα Ανατολικής Αφρικής και η ενδιάμεση ΣΟΕΣ με την Περιοχή του Ειρηνικού.

Υόρκη, διατυπώθηκαν οι σχετικές φιλοδοξίες των διαπραγματευτών στις διαπραγματευτικές οδηγίες της ΕΕ¹⁰⁴. Βάσει αυτών, δηλώθηκε η πρόθεση για ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ εστιάζοντας στα αμοιβαίως ευεργετικά αποτελέσματα και στα διασταυρούμενα ενδιαφέροντα. Βασικοί στόχοι της νέας αυτής Συμφωνίας θα είναι η προώθηση της βιώσιμης και συμπεριληπτικής ανάπτυξης βάσει της Ατζέντα 2030 και των 17 στόχων της αλλά και της Συμφωνίας των Παρισίων για την Κλιματική Αλλαγή. Αυτά τα δύο κείμενα, μάλιστα, θα είναι τα δύο βασικά κείμενα-πλαίσια που θα αποτελέσουν οδηγό για τη συνεργασία. Η Συμφωνία αυτή, μάλιστα, θα επιδιώξει την επίτευξη των στόχων της βάσει των αρχών της ισότητας, της μη διάκρισης, της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας, της λογοδοσίας και του αμοιβαίου σεβασμού. Αξιοσημείωτο είναι δε ότι σε περιπτώσεις εφαρμογής, ερμηνείας και υλοποίησης των διατάξεων της προβλέπεται η επίλυση διαφορών μέσω ενός μηχανισμού επίλυσης διαφορών.

Όσον αφορά στο ζήτημα της φτώχειας δηλώνεται ρητά ότι η νέα αυτή Συμφωνία θα προσπαθήσει να εξαλείψει κάθε διάσταση της φτώχειας (“The Agreement will seek to eradicate poverty in all its dimensions”). Ειδικότερα θα προσπαθήσει, μεταξύ άλλων, να υποστηρίξει τις επενδύσεις, την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα αλλά και τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλους. Στον Τίτλο Ι όπου παρατίθενται οι στόχοι της νέας αυτής Συμφωνίας δηλώνεται ότι τα μέρη της θα μοιραστούν το στόχο περί επιτάχυνσης της προσπάθειας επίτευξης των 17 ΣΒΑ μέχρι το 2030 και κυρίως του στόχου 1 για την εξάλειψη της φτώχειας, αντιμετωπίζοντας όσο καλύτερα γίνεται το ζήτημα των διακρίσεων και των ανισοτήτων, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για την αποτελεσματική συμμετοχή όλων των ανθρώπων στη δημοκρατική ζωή και αφήνοντας τον απαραίτητο χώρο για την έκφραση διαφορετικών αναγκών και προτεραιοτήτων κατά μήκος των πολλών διαφορετικών χωρών. Επίσης, η Συμφωνία αυτή θα επισημάνει ότι η κοινωνική προστασία¹⁰⁵ είναι βασικής σημασίας

¹⁰⁴ Negotiating Directives for a partnership agreement between the European Union and its member states of the one part, and with countries of the African, Caribbean and Pacific Group of States, of the other part, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/acp-eu-partnership_en (Πρόσβαση: 6-12-2021)

¹⁰⁵ Όσον αφορά στην κοινωνική προστασία η Συμφωνία αρχικά θα προσπαθήσει να την ενισχύσει με στόχο να εξασφαλίσει τη βασική εισοδηματική κάλυψη για κάθε άνθρωπο των χωρών ΑΚΕ και τη δημιουργία ικανοποιητικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Επίσης, θα δημιουργήσει αγορές εργασίας πιο καλά οργανωμένες και πιο δίκαιες ως προς τη συμμετοχή όλων αλλά και θα προωθήσει πολιτικές εργασίας με στόχο να υποβοηθήσει τη μετάβαση από την παράνομη στην έννομη και αξιοπρεπή εργασία για όλους. Τέλος, η Συμφωνία αυτή όσον αφορά στην κοινωνική προστασία θα προσπαθήσει να υιοθετήσει πολιτικές με στόχο την επίτευξη και τη διατήρηση της αύξησης του εισοδήματος του κατώτερου 40% του πληθυσμού σε ρυθμό υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο.

στον αγώνα για την εξάλειψη της φτώχειας και, επίσης, ότι αποτελεί ένα απαραίτητο εργαλείο για τη δημιουργία ενός κύκλου που θα αυτοενισχύεται, καθώς θα επιτρέπει την επανεπένδυση οικονομικών κερδών τόσο στην κοινωνία όσο και στους ανθρώπους.

Βασικός στόχος, λοιπόν, είναι η θέσπιση μιας νέας Συμφωνίας που θα αποτελείται από ένα κοινό θεμέλιο (foundation) και από τρεις περιφερειακές συνεργασίες. Η βάση αυτή θα εφαρμόζεται σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες (χώρες ΕΕ και χώρες ΑΚΕ) και θα περιλαμβάνει τις βασικές στοχεύσεις, αρχές και προτεραιότητες της Συμφωνίας που ενώνουν την ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ προωθώντας παράλληλα την αύξηση της συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο. Στο επίκεντρο της προσοχής, όμως, βρίσκονται οι τρεις περιφερειακές συνεργασίες, βάσει των οποίων τίθενται προτεραιότητες προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες κάθε επιμέρους περιφέρειας και οι οποίες θα προστεθούν ως Πρωτόκολλα στη Συμφωνία σκιαγραφώντας το νομικό πλαίσιο των σχέσεων. Η περιφερειοποίηση της νέας αυτής σχέσης βρίσκει ένθερμη υποστήριξη από πλευράς ΕΕ, καθώς αυτή έχει σκοπό να διαφοροποιήσει τις προτεραιότητες της συνεργασίας της με τις τρεις διαφορετικές περιφέρειες. Επίσης, η Συμφωνία αυτή θα λαμβάνει υπόψιν και τις ανησυχίες των ευρωπαϊκών ΥΧΕ. Πολύ σημαντικό είναι, βέβαια, να αναφερθεί ότι η νέα αυτή Συμφωνία θα βασίζεται στον κορμό της Συμφωνίας του Κοτονού, τον οποίον ουσιαστικά τον ενδυναμώνει, και συγκεκριμένα στα άρ. 8-13 και στα άρ. 96-97 (για τα άρθρα βλ. Παράρτημα 5). Μια από τις πιο σημαντικές αλλαγές, βέβαια, είναι αυτή που αφορά στη χρηματοδότηση της συνεργασίας η οποία ύστερα από 60 περίπου χρόνια θα πάψει να διενεργείται μέσω του ΕΤΑ, καθώς αυτό ενσωματώθηκε στο ευρωπαϊκό ΠΔΠ για την χρονική περίοδο 2021-2027. Έτσι, η καινούρια Συμφωνία δε θα περιλαμβάνει διατάξεις περί χρηματοδότησης σε αντίθεση με τις προκατόχους της, καθώς η οικονομική συνεργασία μεταξύ των εταίρων θα βασίζεται στους εσωτερικούς κανόνες της ΕΕ, δηλαδή στον προϋπολογισμό της και στους κανονισμούς του Μηχανισμού Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας.

Κλείνοντας, η Συμφωνία αναμένεται να εφαρμοστεί προσωρινά κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους 2022. Αναγνωρίζεται ότι οι στόχοι και οι αρχές της θα έχουν μακρά διάρκεια, ενώ τα τρία περιφερειακά πρωτόκολλα επειδή είναι βασισμένα στην υλοποίηση δράσεων θα πρέπει να ανανεώνονται τακτικά. Η Συμφωνία, λοιπόν, θα έχει διάρκεια 20 ετών και τρία χρόνια πριν τη λήξη της θα ξεκινήσει μια διαδικασία επανεξέτασης των διατάξεών της εκτός και αν προκύψει η απόφαση από τα μέρη για τερματισμό ή για επέκτασή της (το πολύ για 5 έτη). Η νέα αυτή

Συμφωνία αναμένεται να παρουσιαστεί στα αντίστοιχα μέλη για έγκριση πριν τεθεί σε ισχύ και η όλη διαδικασία θα γίνει βάσει των διατάξεων του άρ. 218 παρ. 6 της ΣΛΕΕ.

Συμπερασματικά, στη μετά τη Συμφωνία του Κοτονού εποχή γίνεται εμφανές ότι η σχέση μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ έχει αλλάξει σε μεγάλο βάθος. Η δομή της νέας αυτής συμφωνίας που συζητήθηκε παραπάνω δείχνει το πέρασμα από μια ασύμμετρη και προτιμησιακή σχέση που επικεντρώνεται φαινομενικά στην ανάπτυξη των χωρών ΑΚΕ προς μια αμοιβαία εταιρική σχέση που πορεύεται με βάση τα συμφέροντα των συμμετεχόντων της και που εστιάζει στην εξυπηρέτηση των αντίστοιχων ανησυχιών τους. Ουσιαστικά η αλλαγή των σχέσεων μεταξύ των δύο εταίρων φαίνεται πολύ έντονα εξαιτίας του γεγονότος ότι από μια συμφωνία συνεργασίας γίνεται η μετάβαση προς ένα πλαίσιο πολιτικού διαλόγου μεταξύ της ΕΕ και των χωρών ΑΚΕ. Η αλήθεια είναι, βέβαια, ότι η έντονη προτιμησιακή διάσταση που είχαν οι σχέσεις ΕΕ-ΑΚΕ στις Συνθήκες Λομέ γνώρισε τεράστιες αλλαγές ήδη από τη μετάβαση προς τη Συμφωνία του Κοτονού, χάνοντας με αυτόν τον τρόπο αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους. Το εμπορικό καθεστώς μεταξύ των εταίρων αυτών ανατράπηκε σχεδόν ολοκληρωτικά με σκοπό να ταιριάζει στους κανόνες ελεύθερου εμπορίου. Επίσης, με τη λήξη της λειτουργίας του ΕΤΑ αλλά και με την κοινή διαχείριση όσον αφορά σε ζητήματα οικονομικής φύσης η παροχή βοήθειας δεν βρίσκεται πια στο επίκεντρο της συνεργασίας. Έτσι, η βοήθεια που προβλέπεται να παρέχεται στον Οργανισμό Κρατών ΑΚΕ στο εξής δε φαίνεται να έχει διαφορά από τη βοήθεια που παρέχεται σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, φέρνοντας στην επιφάνεια το γεγονός ότι ίσως η ΕΕ ξέχασε τους ιστορικούς δεσμούς που τη συνδέουν με κάποιες χώρες ΑΚΕ και το πώς ξεκίνησε η όλη αυτή συνεργασία πριν από σχεδόν 60 χρόνια. Όπως φαίνεται, η εποχή μετά τη Συμφωνία Κοτονού περιλαμβάνει μια συνεργασία πέρα από το εμπόριο και πέρα από τη βοήθεια. Μια συνεργασία στη βάση της οποίας οι εταίροι θα μοιράζονται κοινές αξίες, αρχές και στόχους, θα επικοινωνούν βάσει πολιτικού διαλόγου και θα έχουν την ευκαιρία να «χτίσουν» πάνω στην προηγούμενη πολυετή τους εμπειρία συνεργασίας σε πολλούς τομείς. Μια συνεργασία, τέλος, βάσει της οποίας θα προσπαθήσουν να επανακαθορίσουν υπό πολύ διαφορετικούς όρους και συνθήκες τη σχέση τους βαδίζοντας προς την επίτευξη των στόχων της Ατζέντα 2030, συμπεριλαμβανομένου του πρώτου και πολύ σημαντικού στόχου περί εξάλειψης της φτώχειας παγκοσμίως.

5. Συμπεράσματα

Τα κράτη ΑΚΕ παραμένουν ακόμη και σήμερα η μεγαλύτερη ομάδα κρατών με την οποία συνεργάζεται η ΕΕ. Η συνεργασία αυτή εκπεφρασμένη σε θεσμικές διατάξεις και άρθρα Συμβάσεων και Συμφωνιών και μέσα από μια μακρά περίοδο ετών, που περιλαμβάνει διαφοροποιήσεις συμφερόντων και προτεραιοτήτων αλλά και αλλαγές στο διεθνές πεδίο και διεθνείς προκλήσεις, συνιστά το πιο ολοκληρωμένο πλαίσιο συνεργασίας Βορρά-Νότου στο οποίο συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται η πολιτική, η οικονομική, η εμπορική αλλά και η αναπτυξιακή συνεργασία.

Στην πραγματικότητα, όμως, η πρακτική που ξεκίνησε το 1957 και συνεχίστηκε μέχρι και σήμερα περιλαμβάνει σε πολύ έντονο βαθμό την επιθυμία της ΕΕ να διατηρεί τους δεσμούς της με τις χώρες ΑΚΕ έτσι ώστε όχι μόνο να περιτριγυρίζεται από έναν μεγάλο αριθμό εταίρων-συμμάχων ο οποίος της προσδίδει κύρος και ισχύ αλλά και να διαιωνίσει κατά κάποιον συγκεκριμένο τρόπο τη διάθεση εκμετάλλευσης που είχε και εξακολουθεί να έχει προς τις χώρες αυτές. Ο πλούτος τους σε προϊόντα και πρώτες ύλες σε συνδυασμό με την αδύναμή τους θέση στο διεθνές στερέωμα λόγω οικονομικών, κοινωνικών ακόμη και περιβαλλοντικών δυσχερειών έχουν ως αποτέλεσμα στη διαπραγμάτευσή τους με τους ευρωπαϊκούς εταίρους να βρίσκονται κατά κάποιον τρόπο «με την πλάτη στον τοίχο» και έτσι να αποδέχονται όρους οι οποίοι είναι κυρίως προς το συμφέρον της ευρωπαϊκής πλευράς.

Βέβαια, δε μπορεί κανείς να παραβλέψει το γεγονός ότι η ΕΕ από μέρους της σίγουρα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των εν λόγω χωρών. Η Ένωση, ειδικότερα, είτε με τον έναν είτε με τον άλλον τρόπο μπόρεσε κατά τη διάρκεια των μακροχρόνιων σχέσεων που έχει με τις χώρες ΑΚΕ να τις επηρεάσει θετικά σε διάφορα ζητήματα (π.χ. σεβασμός ανθρωπίνων δικαιωμάτων). Αυτό, βέβαια, όπως είναι φυσικό απέφερε και στην Ένωση αρκετά πλεονεκτήματα καθώς όχι μόνο την έφερνε στη θέση να συνδιαλέγεται με έναν εταίρο ο οποίος έχει μια μικρή μεν αλλά σταθερή βελτίωση σε αρκετές πτυχές του (οικονομία, εμπόριο, κοινωνία) αλλά της προσέθετε και το κύρος του επιτυχημένου αναπτυξιακού εταίρου διεθνώς.

Σε μια εντελώς διαφορετική εποχή από την έναρξη των σχέσεων ΕΕ-ΑΚΕ, λοιπόν, τα δύο αυτά μέρη πρέπει σήμερα να είναι απολύτως σαφή και ειλικρινή ως προς τις μεταξύ τους προσδοκίες και φιλοδοξίες. Θα θελήσουν να πορευθούν με το παραδοσιακό παράδειγμα

συνεργασίας Βορρά-Νότου βάσει ισχυρών κατεστημένων συμφερόντων ή θα εκμεταλλευτούν μια μοναδική ευκαιρία οικοδόμησης μιας φιλόδοξης και βασισμένης στην τρέχουσα πραγματικότητα συμφωνία η οποία αναμφισβήτητα θα γεννήσει πραγματικό ενδιαφέρον και έλξη μεταξύ των οικονομικών και των κοινωνικών παικτών τόσο στο ευρωπαϊκό έδαφος όσο και στο έδαφος των χωρών ΑΚΕ; Άλλωστε, μόνο και μόνο το γεγονός ότι οι υπεύθυνοι διαπραγματευτές για την μετά την Κοτονού συμφωνία κατάφεραν να φτάσουν σε συμφωνία εν μέσω πολιτικών, οικονομικών αλλά και υγειονομικών αναταραχών είναι αξιοσημείωτο. Θα μπορούσαμε, επίσης, με αυτοπεποίθηση να πούμε ότι η διασφάλιση μιας καλά δομημένης μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ και των 79 κρατών ΑΚΕ θα αποβεί ιδιαίτερος πολύτιμη στα πλαίσια ενός τεταμένου διεθνούς πλαισίου. Αυτό, βέβαια, ισχύει καθώς η νέα αυτή συμφωνία εμπεριέχει την απαραίτητη γεωπολιτική αλληλεγγύη που υπάρχει μεταξύ των κρατών εταίρων αλλά και επιβεβαιώνει την εμπιστοσύνη που αυτά τρέφουν προς την πολυμέρεια.

Όσον αφορά στο φαινόμενο της φτώχειας τα πράγματα φαίνεται να είναι λίγο περισσότερο περίπλοκα απ' όσο κανείς θα περίμενε. Αυτό συμβαίνει διότι οι διαστάσεις που περιλαμβάνει το εν λόγω φαινόμενο και οι διαφορετικοί τρόποι έκφρασής του είναι πάρα πολλοί και αρκετά περίπλοκοι. Σύμφωνα με την άποψή μου, η έννοια της ευθύνης στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ ΕΕ και χωρών ΑΚΕ με στόχο την εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας διαδραματίζει πολύ μεγάλο ρόλο. Η συγκεκριμένη έννοια ήδη από την εποχή του Διαφωτισμού ήταν συνδεδεμένη με την έννοια της αυτονομίας και σύμφωνα με την τότε κρατούσα αντίληψη κάποιος μπορούσε να φέρει ευθύνη μόνο αν ήταν αυτόνομος. Κατά συνέπεια, λοιπόν, όποιος στερούταν της αυτονομίας του θεωρούταν και ανίκανος να είναι υπεύθυνος. Επίσης, η ευθύνη θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι συνδέεται κατά έναν άμεσο τρόπο με τη γνώση. Με άλλα λόγια, είναι η γνώση αυτή που προϋποθέτει την ευθύνη, ενώ η άγνοια μπορεί να δικαιολογήσει τη μη ανάληψη ευθύνης. Έχοντας αυτά τα δύο στοιχεία υπόψιν, δηλαδή τη σχέση ευθύνης-αυτονομίας και ευθύνης-γνώσης, προχωρούμε το συλλογισμό μας λίγο παραπέρα και τον τοποθετούμε στην περιοχή της Ευρώπης και συγκεκριμένα της ΕΟΚ. Ήδη από το 1957 με την ίδρυση της ΕΟΚ έγινε μια πρώτη προσπάθεια σύνδεσης των υπερπόντιων ευρωπαϊκών κτήσεων με αυτήν. Οι εν λόγω χώρες συνδέθηκαν, λοιπόν, με την ΕΟΚ γιατί από τη μια δεν ήταν αυτόνομες και από την άλλη βρίσκονταν σε μια απελπισμένη προσπάθεια προαγωγής της κοινωνικής και οικονομικής τους ανάπτυξης. Μέχρι τη δεκαετία του 1970, και την ενδιάμεση σύναψη της πρώτης Σύμβασης του Γιαουντέ το 1963, άρχισε να θεωρείται η ΕΚ υπεύθυνη για την ανάπτυξη των τότε χωρών ΑΚΕ.

Τη συγκεκριμένη, βέβαια, χρονική περίοδο η ΕΚ αντιλαμβανόταν την ανάληψη ευθύνης έναντι των συγκεκριμένων χωρών όχι μόνο ως άμεση απόρροια της αυτονομίας της και της γνώσης της περί προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και ως υποχρέωση έναντι των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομικά κυρίως χωρών. Αυτό ακριβώς το γεγονός έρχεται να επιβεβαιώσει το ότι η αυτονομία, ή εναλλακτικά και υπό συνθήκες η ελευθερία και η ανεξαρτησία, θεωρείται προϋπόθεση της ευθύνης αλλά και προϋπόθεση καθοριστική της εξουσίας ενός διεθνή δρώντα. Μέσα από την πορεία των ετών, κατά τη δεκαετία του 1980, αναδύεται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο η σύνδεση της ευθύνης με την ισότητα και την αλληλεξάρτηση. Έτσι όταν το ένα μέρος εξαρτάται από το άλλο, π.χ. η ΕΕ από τα προϊόντα των χωρών ΑΚΕ και οι χώρες ΑΚΕ από την οικονομική υποστήριξη της ΕΕ, η έννοια της ευθύνης αρχίζει να γίνεται αντιληπτή και ως κάτι που μπορεί να μοιραστεί. Έτσι, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η κοινή ευθύνη αμέσως σημαίνει και αμοιβαία αυτονομία. Αυτό που πρέπει όμως οπωσδήποτε να έχουμε υπόψιν είναι ότι η μετάβαση της ευρωπαϊκής στάσης από την προσφορά (π.χ. οικονομική ενίσχυση χωρών ΑΚΕ) στο αμοιβαίο μοίρασμα ενέχει πάντα τον κίνδυνο του «να δίνει με το ένα χέρι και να παίρνει με το άλλο», όπως και τελικά κατέληξε να συμβαίνει. Συνολικά, η ΕΕ συμπεριέλαβε στους στόχους της σχετικά με τις χώρες ΑΚΕ το στόχο περί εξάλειψης της φτώχειας για το λόγο ότι ένιωθε υπεύθυνη απέναντί τους όσον αφορά στην οικονομική τουλάχιστον κατάστασή τους. Αυτό, όμως, που δε γίνεται άμεσα αντιληπτό είναι ότι στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οι ευρωπαϊκές προτεραιότητες και αντιλήψεις άλλαξαν σε πολύ μεγάλο βαθμό κάνοντας σαφές το γεγονός ότι πλέον η ΕΕ θέλησε την ευθύνη της αυτήν έναντι των χωρών ΑΚΕ να τη μετατρέψει σε σχέση «ισότητας» από την οποία θα είχε πολλά περισσότερα οφέλη σε σχέση με την προηγούμενη σχέση βοηθού-βοηθούμενου.

Αν και στο κυρίως κείμενο της εργασίας έχει γίνει αναφορά σε ορισμένους πιθανούς τρόπους εξάλειψης της φτώχειας, στο σημείο αυτό θα επισημανθούν κάποιες προσωπικές προτάσεις που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην προσπάθεια αυτήν. Έτσι, σύμφωνα με την άποψή μου, το σημείο εκείνο στο οποίο θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερο βάρος με στόχο την ανακούφιση της φτώχειας είναι η εκπαίδευση η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη φτώχεια. Η εκπαίδευση, συγκεκριμένα, είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες προόδου μιας κοινωνίας και κατέχει εξαιρετικά σημαίνοντα ρόλο στην προσπάθεια καταπολέμησης της φτώχειας. Έτσι λοιπόν, όταν ένα κράτος διαθέτει ένα ικανό εκπαιδευτικό σύστημα που είναι σε θέση να προσφέρει ουσιαστική μόρφωση στο σύνολο του πληθυσμού και να οξύνει τη σκέψη του και τη διανοητική

του ικανότητα, τότε αυτόματα μπορεί να υποστηρίξει πιο ποιοτική προσφορά εργασίας, περισσότερο σεβασμό στο άτομο και στα δικαιώματά του, περισσότερες ευκαιρίες ισότητας μεταξύ των πολιτών γενικότερα αλλά και των φύλων ειδικότερα αλλά και καλύτερη ενημέρωση των παιδιών κυρίως σχετικά με τη φτώχεια και τους τρόπους καταπολέμησής της.

Μια ακόμη πρόταση για τη σταδιακή μείωση του φαινομένου της φτώχειας στις χώρες ΑΚΕ είναι η βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης των φυσικών τους πόρων γενικότερα αλλά και του νερού ειδικότερα. Μια τέτοια βελτίωση σίγουρα θα βελτιώνει τα ποσοστά φτώχειας στις συγκεκριμένες χώρες καθώς οι περισσότερες από αυτές εξαρτώνται άμεσα από την γεωργία και από τους φυσικούς πόρους τους άρα είναι απαραίτητο να έχουν ίση, άμεση και αποτελεσματική πρόσβαση σε αυτούς έτσι ώστε να μπορέσουν να βιοποριστούν. Συμπληρωματικά στη συγκεκριμένη πρόταση λειτουργεί η πρόταση για περισσότερες επενδύσεις σε αγροτικά προγράμματα και για καλύτερη υλοποίησή τους. Μέσω των επενδύσεων αυτών θα μπορέσει να βελτιωθεί η ποιότητα των αγροτικών περιοχών και υποδομών, να χρηματοδοτηθεί η εκπαίδευση των πολιτών και ειδικά των νέων σχετικά με τον αγροτικό τομέα αλλά και την παραγωγή και την επεξεργασία των κατάλληλων σπόρων που ευδοκιμούν σε κάθε περιβάλλον. Με αυτόν τον τρόπο ένα τεράστιο ποσοστό του φτωχού πληθυσμού των χωρών ΑΚΕ όχι μόνο θα αποκτήσει εργασία αλλά θα καταφέρει και να την φέρει εις πέρας ποιοτικά, αυξάνοντας την αυτοπεποίθησή του και βελτιώνοντας την εικόνα που έχει για τον εαυτό του σε σχέση με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

Πολύ σημαντική είναι επίσης η ενδυνάμωση των ίδιων των φτωχών ανθρώπων των χωρών ΑΚΕ. Ρωτώντας τους ευθέως τι πιστεύουν ότι τους οδήγησε στη φτώχεια, τι τους διατηρεί στη συγκεκριμένη κατάσταση αλλά και τι πιστεύουν ότι θα τους βοηθούσε να ξεφύγουν από αυτήν και ταυτόχρονα συμπεριλαμβάνοντάς τους στην εφαρμογή προγραμμάτων και στρατηγικών μείωσης της φτώχειας πιστεύω ότι θα απέφερε ένα αρκετά ικανοποιητικό και κατατοπιστικό αποτέλεσμα σχετικά με το τι πρέπει να διορθωθεί για την ανατροπή της υφιστάμενης κατάστασης. Γενικότερα, η συμπερίληψη των ίδιων των φτωχών ατόμων σε κάθε είδους προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας κρίνω ότι είναι απολύτως απαραίτητη.

Κλείνοντας, ο ρόλος της ΕΕ στη σχέση της με τις χώρες ΑΚΕ και το στόχο περί εξάλειψης της φτώχειας κρίνεται αμφίσημος. Από τη μια πλευρά, η ΕΕ προσπαθεί με διάφορους τρόπους να αντιμετωπίσει την πολυδιάστατη φύση της φτώχειας από την άλλη όμως επίσης με διάφορους τρόπους έχει καταφέρει θέλοντας ή μη να τη διαιωνίσει. Αυτό που θα πρέπει να θέσει ως

προτεραιότητα της αναπτυξιακής της πολιτικής είναι το ίδιο το άτομο και όχι το οικονομικό, το πολιτικό ή οποιοδήποτε άλλο συμφέρον. Η βοήθεια που έχει προσφέρει εδώ και δεκάδες χρόνια στις χώρες ΑΚΕ φυσικά δε μπορεί να εκμηδενιστεί, αλλά η πραγματικότητα δείχνει ότι, ως ένα μórφωμα μοναδικής φύσης και ως ένας διεθνής παράγοντας τόσο μεγάλου κύρους και εκτοπίσματος, θα μπορούσε και θα έπρεπε να τις είχε συνδράμει με πιο άμεσο, αποτελεσματικό και ειλικρινή τρόπο.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

1) Βιβλία

- Τσάλτας, Γρ., Ι., *Το Δικαίωμα Της Ανάπτυξης ως Ανθρώπινο Δικαίωμα*, Χρονικά 1986, ΙΜΔΑ, εκδ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1988, σελ. 233-253.
- Δημαδάμα, Ζ., *Οικονομία, Ανάπτυξη, Περιβάλλον: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Πολιτικές της Αειφόρου Ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2008.
- Τσάλτας, Γρ., Ι., *Η Έκθεση του ΟΗΕ για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2002 και τα Μηνύματά της*, Επετηρίδα του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων 2001-2002 (ΙΔΙΣ) του Παντείου Πανεπιστημίου, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ. 249-255.
- Τσάλτας, Γρ., Ι., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 210-211.
- Χουλιάρης, Α., *Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αφρική*, στο: Ξενάκης, Δ., Τσινισιζέλης, Μ., (επιμ.) *Παγκόσμια Ευρώπη: Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σελ. 11.

2) Άρθρα-Συμβολές σε Συλλογικούς Τόμους

- Παπαθεωδόρου, Χ., Μετρώντας την Οικονομική Ανισότητα και Φτώχεια, στο: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χ., Αγγελάκη, Μ., (επιμ.), *Κοινωνική Πολιτική*, εκδ. Διονίκος, Αθήνα, 2018, σελ. 625-650, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/328642213_Metrontas_ten_Oikonomike_Anis_oteta_kai_Phtotheia (Πρόσβαση: 23-10-2021)
- Ροδοθεάτος, Γ., Η Παγκόσμια Επισιτιστική Κρίση. Μια Οπτική από τον Αναπτυγμένο Βορρά, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ-παρουσ.), *Το Δικαίωμα στην Τροφή-Παγκόσμια Επισιτιστική Κρίση και Περιβάλλον*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2009, σελ. 81-87.
- Σαμιώτης, Γ., Η Εξέλιξη των Εννοιών Ανάπτυξη και Περιβάλλον σε Συνάρτηση με την Παγκόσμια Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ.), όπ. π., σελ. 59-66.
- *Συνεργασία Βορράς-Νότος*, Τεύχος 1, Φεβρ.-Μάρτ., 1990

- Τσάλτας, Γρ., Ι., Από τη Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Πολιτική Διακήρυξη του Γιοχανεσμπουργκ για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στο: Τσάλτας, Γρ., Ι., (επιμ-παρουσ.) *Γιοχάνεσμπουργκ: Το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 37-42.

3) Πρωτογενείς πηγές

- Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2016) 739 τελικό, Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον-Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0739> (Πρόσβαση: 20-9-2021)
- Ανακοίνωση της Επιτροπής COM/2011/0637 τελικό προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Αύξηση του αντικτύπου της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ: ένα πρόγραμμα δράσης για αλλαγή, , Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52011DC0637> (Πρόσβαση: 13-10-2021)
- Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2011) 637 τελικό, Αύξηση του αντίκτυπου της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ: ένα πρόγραμμα δράσης για αλλαγή, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:110102_4 (Πρόσβαση: 15-9-2021)
- Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2018) 98 τελικό, «Ένα νέο, σύγχρονο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για μια Ευρωπαϊκή Ένωση που υλοποιεί αποτελεσματικά τις προτεραιότητές της για την περίοδο μετά το 2020», Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0098> (Πρόσβαση: 13-10-2021)
- Απόφαση 2013/755/ΕΕ για τη σύνδεση των Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών με την ΕΕ, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:1105_1 (Πρόσβαση: 17-9-2021)
- Συμφωνία της Κοτονού, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=LEGISSUM:r12101> (Πρόσβαση: 12-10-2021)

4) Διαδικτυακές Πηγές

- Γενική Επισκόπηση της Αναπτυξιακής Πολιτικής-Νομική Βάση, Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/163/a-general-survey-of-development-policy> (Πρόσβαση: 13-9-2021).
- Διεθνείς Εταιρικές Σχέσεις, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/topics/international-partnerships_el (Πρόσβαση: 15-10-2021)
- Ετυμολογία ρήματος «συνεργάζομαι», Βικιλεξικό, Διαθέσιμο στο: <https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%B9> (Πρόσβαση: 10-12-2021)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar12102> (Πρόσβαση: 15-9-2021)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ETA), Διαθέσιμο στο: http://publications.europa.eu/resource/cellar/d020e2a3-bc08-47da-bae3-33ac345e8a73.0005.02/DOC_2 (Πρόσβαση: 13-10-2021)
- Η νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη-Η ΕΕ και τα κράτη μέλη υπογράφουν κοινή στρατηγική για την εξάλειψη της φτώχειας, Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/06/07/joint-strategy-european-consensus-development/#> (Πρόσβαση: 20-10-2021)
- Κοινοβουλευτικές Ερωτήσεις-Ο Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας (MPI), Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2010-6169-ASW_EL.html (Πρόσβαση: 12-11-2021)
- ΜΑΣ-Μηχανισμός Χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας της ΕΕ (2014-2020), Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:110102_1 (Πρόσβαση: 13-10-2021)
- Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας-Η Ευρώπη στον κόσμο: Πράσινο φως από τους μόνιμους αντιπροσώπους της ΕΕ για το τελικό κείμενο συμβιβασμού εν όψει συμφωνίας με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Europe Direct, 23 Μαρτίου 2021, Διαθέσιμο στο: <http://europedirect.eliamep.gr/michanismos-geitonias-anaptyxis-kai-diethnoys-synergasias-i-eyropi-ston-kosmo-prasino-fos-apo-toys->

[monimoys-antiprosopous-tis-ee-gia-to-teliko-keimeno-symvivasmoy-en-opsei-symfonias-me-to/](#) (Πρόσβαση: 10-11-2021)

- Μηχανισμός Χρηματοδότησης της Αναπτυξιακής Συνεργασίας-ICD (2007-2013), Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:l14173> (Πρόσβαση: 13-10-2021)
- Στόχος 17-Ενισχύουμε τα μέσα εφαρμογής και ανανεώνουμε την Παγκόσμια Συνεργασία για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/sdg17> (Πρόσβαση: 19-9-2021)
- Συνεργασία με της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ: 11^ο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A1103_1 (Πρόσβαση: 12-10-2021)

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1) Βιβλία

- Bajet, E., *9 Facts About Poverty in South Pacific*, 2014, Διαθέσιμο στο: <https://borgenproject.org/9-facts-poverty-south-pacific/> (Πρόσβαση: 13-11-2021)
- Bartelt, S., *ACP-EU Development Cooperation at a Crossroads? One Year after the Second Revision of the Cotonou Agreement*, *European Foreign Affairs Review*, Τεύχος 1, σελ. 1-25, 2012 Διαθέσιμο στο: https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/17.1/EE_RR2012001 (Πρόσβαση: 1-4-2021)
- Black, F., Miosotis, R. P., Atidegla, A., Ofei, K., Takam, M., Dkamela, P. G., and EUROSTEP, *New ACP-EU Trade Arrangements: New Barriers to Eradicating Poverty?*, Brussels, 2004, Διαθέσιμο στο: <http://www.hubrural.org/New-ACP-EU-Trade-Arrangements-New.html?lang=en> (Πρόσβαση: 5-4-2021)
- Bowen, G. A., *The challenges of poverty and social welfare in the Caribbean*, *International Journal of Social Welfare*, 2007, vol.16, no. 2, pp. 150-158
- Boyle, J., M., *What is Purchasing Power Parity (PPP) ?*, The Investopedia Team, March 2021, Διαθέσιμο στο: <https://www.investopedia.com/updates/purchasing-power-parity-ppp/> (Πρόσβαση: 26-11-2021)
- Brown, W., *The European Union and Africa: the restructuring of North-South relations*, I.B. Tauris imprints, London and New York, 2002, pp. 247.
- Burni, A., Erforth, B., Friesen, I., Hackenesch, C., Hoegl, M. & Keijzener, N., *Who Called Team Europe? The European Union's Development Policy Response During the First Wave of COVID-19*, *The European Journal of Development Research*, 2021, Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1057/s41287-021-00428-7> (Πρόσβαση: 20-8-2021)
- Carbone, M. & Keijzer, N., *The European Union and Policy Coherence for Development: Reforms, Results, Resistance*, *The European Journal of Development Research*, 2016, vol. 28, pp. 30–43, Διαθέσιμο στο: [doi:10.1057/ejdr.2015.72](https://doi.org/10.1057/ejdr.2015.72) (Πρόσβαση: 25-8-2021)
- Flory, M., *Droit International du Développement*, PUF, Paris, 1977, σελ. 11.
- Grondona, M., *A Cultural Typology of Economic Development*, στο Harrison, L., Huntington, S., (eds), *Culture Matters*, NY: Basic Books, New York, 2000, σελ.44-55.
- Holland, S., *Uncommon Market: Capital Class and Power in the European Community*, Macmillan, London, 1980.

- Hurt, S., R., *Understanding EU Development Policy: history, global context and self-interest?*, Third World Quarterly, Τόμος 31, Τεύχος 1, 2010, σελ. 159-168. (Διαθέσιμο στο:
<http://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080/01436590903557488>)
- Karagiannis, N., *Avoiding Responsibility: The politics and Discourse of European Development Policy*, Pluto Press, London, 2004, p.8.
- Laporte G., *Post Cotonou 2020: Improving or fundamentally rethinking ACP-EU relations?*, Maastricht: ECDPM, 2015, Διαθέσιμο στο:
<https://ecdpm.org/publications/post-cotonou-2020-acp-eu-relations/> (Πρόσβαση: 10-4-2021)
- Latek, M., *EU Support for Fighting Global Poverty-Implementing SDG 1 "Ending Poverty"*, European Parliamentary Research Service, 2019, p.5-6.
- Lightfoot, Ch., Ryan, T., and Quitazol, J., *Poverty: Is it an issue in the Pacific?*, Asian Development Bank-Office of Pacific Operations, March 2021.
- Lister, M., *The European Union and the South: Relations with Developing Countries*, University Association for Contemporary European Studies, Routledge, London & New York, 1997, σελ. 22.
- Lister, M., *The European Community and the Developing World: The Role of Lomé Convention*, Gower Pub Co, 1989.
- Mailafia, O., *Europe and Economic Reform in Africa-Structural adjustment and economic diplomacy*, Routledge, London and New York, 1997, pp. 86-87, Διαθέσιμο στο:
<https://books.google.gr/books?id=wOiEAgAAQBAJ&pg=PA86&lpg=PA86&dq=pisani+memorandum&source=bl&ots=rWpwXZb32j&sig=ACfU3U3YBu1htBeGoIYvpnTka8haqzljw&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwj7mua2zsf0AhWWSPEDHfqSANwQ6AF6BAgCEAM#v=onepage&q=pisani%20memorandum&f=false> (Πρόσβαση: 3-12-2021)
- Mahembe, E., Odhiambo, N. M., *The Dynamics of Extreme Poverty in Developing Countries*, Western University of Arad, 2018, Διαθέσιμο στο: [doi:10.2478/sues-2018-0007](https://doi.org/10.2478/sues-2018-0007) (Πρόσβαση: 27-8-2021)
- Maxwell, S., Engel, P., *European Development Cooperation to 2010*, ECDPM Discussion Paper 48, ECDPM, EADI & Overseas Development Institute, London, 2003

- Naschold, F., *Why Inequality Matters for Poverty?*, Overseas Development Institute, 2002. Διαθέσιμο στο: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3876.pdf> (Πρόσβαση: 25-11-2021)
- O' Connor, A., *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy and the Poor in Twentieth Century US History*, Princeton University Press, 2002.
- Persson, M., Wilhelmsson, F., *Assessing the Effects of EU Trade Preferences for Developing Countries*, 2006, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/5096582_Assessing_the_Effects_of_EU_Trade_Preferences_for_Developing_Countries (Πρόσβαση: 23-8-2021)
- Ravallion. M., *The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy*, Oxford Scholarship Online, 2016, p. 2, Διαθέσιμο στο: [DOI:10.1093/acprof:oso/9780190212766.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190212766.001.0001) (Πρόσβαση: 25-11-2021)
- Sachs, J., *The End of Poverty, Economic Possibilities of our Time*, European Journal of Dental Education, 12: 17-21. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1111/j.1600-0579.2007.00476.x> (Πρόσβαση: 25-11-2021)
- Sutcliffe, B., The place of development in theories of imperialism and globalization, στο: Munck, R., & O'Hearn, D., *Critical Development Theory: Contributions to a New Paradigm*, Bloomsbury Publishing, 1999, σελ. 136.
- Williams, D., *What are the Causes of Poverty?*, The Borgen Project, Διαθέσιμο στο: <https://borgenproject.org/what-causes-global-poverty/> (Πρόσβαση: 26-11-2021)

2) Πρωτογενείς Πηγές

- 2018 annual report on the implementation of the EU's instruments for financial external actions in 2017, European Commission, 2019, Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/66300ed5-8b2f-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en> (Πρόσβαση: 27-11-2021)
- A renewed partnership with the countries of Africa, the Caribbean and the Pacific, JOIN(2016) 52 final, SWD(2016) 380 final, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/acp-eu-partnership_en (Πρόσβαση: 2-12-2021)

- ACP-EU Partnership-Evaluation of the Cotonou Partnership Agreement, SWD(2016) 260 final, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/taxonomy/term/462_el (Πρόσβαση: 4-10-2021)
- Effective Development Cooperation: Does the EU deliver?, Consortium BKP Development, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/events/effective-development-cooperation-does-eu-deliver_en (Πρόσβαση: 13-11-2021)
- Green Paper on relations between the European Union and the ACP countries on the eve of the 21st century. Challenges and options for a new partnership (COM (96)570 final), European Commission, Directorate General for Development and Relations with ACP States, EU Publications, 1996
Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fd0026af-3614-4e2d-9330-73b2078bb9b1> (Πρόσβαση: 1-12-2021)
- Negotiating Directives for a partnership agreement between the European Union and its member states of the one part, and with countries of the African, Caribbean and Pacific Group of States, of the other part, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/acp-eu-partnership_en (Πρόσβαση: 6-12-2021)
- The 2021 Global Multidimensional Poverty Index (MPI), Διαθέσιμο στο: <http://hdr.undp.org/en/2021-MPI> (Πρόσβαση: 15-11-2021)
- The European Consensus on Development, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:r12544> (Πρόσβαση: 14-10-2021)
- The Paris Declaration on Development Effectiveness: Five Principles for Smart Aid, Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwie0ubD45r0AhUx8bsIHdH4A0MQFn0ECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fdac%2Feffectiveness%2F45827300.pdf&usg=AOvVaw3JnkA2cX4wVhVu2jHLl9ny> (Πρόσβαση: 10-10-2021)
- UNDP. 2002. Human Development Report 2002: Deepening Democracy in a Fragmented World, Διαθέσιμο στο: <http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2002> (Πρόσβαση: 10-8-2021)

- World Bank Development Report 2000-2001: Attacking Poverty, World Bank, New York: Oxford University Press, Διαθέσιμο στο: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856> (Πρόσβαση: 13-11-2021)
- World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains, World Bank, Washington, DC: World Bank, Διαθέσιμο στο: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32437> (Πρόσβαση: 13-10-2021)

3) Διαδικτυακές Πηγές

- ACP-EU development cooperation, Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/ACP%E2%80%93EU_development_cooperation (Πρόσβαση: 10-11-2021)
- ACP Secretariat, Resolution on Economic Partnership Agreements (EPAs) of the 89th Session of the ACP Council of Ministers, Ref ACP/25/008/09 (final version), Brussels, 25–27 May 2009
- Africa-Europe Alliance, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/africa-europe-alliance_en (Πρόσβαση: 21-11-2021)
- European Commission, The European Community's Development Policy: Statement by the Council and the Commission, Brussels: European Commission, 2000.
- EU relations with African, Caribbean and Pacific Islands, Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/cotonou-agreement/> (Πρόσβαση: 15-12-2021)
- Global Monitoring Report 2015/2016. Development Goals in an Era of Demographic Change, World Bank Group and International Monetary Fund, Washington
- Glossary: Monetary Poverty, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Monetary_poverty (Πρόσβαση: 20-11-2021)
- Global Multidimensional Poverty Index 2021, Unmasking Disparities by ethnicity, caste and gender, Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI)
- Hasell, J., Roser, M., *How do we know the history of extreme poverty?*, Our World in Data, 2021, Διαθέσιμο στο: <https://ourworldindata.org/extreme-history-methods?country=> (Πρόσβαση: 11-12-2021)

- Human Development Index (HDI), Διαθέσιμο στο: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (Πρόσβαση: 1-12-2021)
- Maddison Historical Statistics, Διαθέσιμο στο: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/?lang=en> (Πρόσβαση: 21-11-2021)
- Pacific Islands-EU Relations: Focus on Climate Change, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/MEMO_11_127 (Πρόσβαση: 30-11-2021)
- Poverty, Council of Europe, Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/en/web/compass/poverty> (Πρόσβαση: 29-11-2021)
- Poverty in Africa-Facts and Stats about Poverty in Africa, Διαθέσιμο στο: <https://www.children.org/global-poverty/global-poverty-facts/africa> (Πρόσβαση: 30-11-2021)
- Poverty in Africa is now falling-but not just fast enough, Διαθέσιμο στο: <https://venturesafrica.com/poverty-in-africa-is-now-falling-but-not-just-fast-enough> (Πρόσβαση: 11-12-2021)
- Share of population in extreme poverty 2019, Our World In Data, Διαθέσιμο στο: <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-population-in-extreme-poverty?country=BGD~BOL~MDG~IND~CHN~ETH~COD> (Πρόσβαση: 13-11-2021)
- Slocum-Bradley, N., & Bradley, A., Is the EU's Governance 'Good'? An assessment of EU governance in its partnership with ACP states, Third World Quarterly, 31:1, p. 31-49, 2010, Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.1080/01436590903557314> (Πρόσβαση: 13-11-2021)
- SDG 1-End poverty in all its forms everywhere, Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/goal-01/> (Πρόσβαση: 20-11-2021)
- The Cotonou Agreement, Organisation of African, Caribbean and Pacific States, Διαθέσιμο στο: <http://www.acp.int/node/7> (Πρόσβαση: 5-10-2021)
- The Cotonou Agreement in a Nutshell: A User's Guide for Non-State Actors, Brussels: ACP Secretariat, ECDPM, 2003, Διαθέσιμο στο: <https://ecdpm.org/publications/cotonou-agreement-users-guide-non-state-actors-chapter-2/> (Πρόσβαση: 10-8-2021)
- UN Climate Conference: EU-led ambition coalition growing stronger, Directorate-General for Climate Action, December 2015, Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/clima/news->

[your-voice/news/un-climate-conference-eu-led-ambition-coalition-growing-stronger-2015-12-09_en](#) (Πρόσβαση: 4-12-2021)

- United Nations Development Programme, Διαθέσιμο στο: <http://hdr.undp.org/en/2021-MPI> (Πρόσβαση: 12-11-2021)
- World Population living in extreme poverty, World, 1820 to 2015, Our World in Data, Διαθέσιμο στο: <https://ourworldindata.org/grapher/world-population-in-extreme-poverty-absolute?stackMode=relative> (Πρόσβαση: 12-11-2021)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Λίστα χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού
2. Λίστα χωρών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού που ανήκουν στις Ελάχιστα Ανεπτυγμένες Χώρες
3. Λίστα Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών
4. Χώρες Επιλέξιμες κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006 για παροχή βοήθειας από την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
5. Χρήσιμα άρθρα Συμφωνίας Κοτονού

1. Λίστα Ομάδας Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού

Χώρες περιοχής CARIFORUM:

1. Αντίγκουα και Μπαρμπούντα
2. Κοινοπολιτεία των Μπαχαμών
3. Μπαρμπάντος
4. Μπελίζ
5. Κοινοπολιτεία της Δομνίκας
6. Δομινικανή Δημοκρατία
7. Γρενάδα
8. Γουιάνα
9. Αϊτή
10. Ιαμαϊκή
11. Άγιος Χριστόφορος και Νέβις
12. Αγία Λουκία
13. Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες
14. Σουρινάμ
15. Τρινιντάντ και Τομπάγκο
16. Κούβα

Χώρες Δυτικής Αφρικής

17. Μπενίν
18. Μπουρκίνα Φάσο
19. Πράσινο Ακρωτήριο
20. Γκάμπια
21. Γκάνα
22. Γουινέα
23. Γουινέα Μπισάου
24. Ακτή Ελεφαντοστού
25. Λιβερία

- 26. Μάλι
- 27. Μαυριτανία
- 28. Νίγηρας
- 29. Νιγηρία
- 30. Σενεγάλη
- 31. Σιέρα Λεόνε
- 32. Σομαλία
- 33. Τόγκο

Χώρες Κεντρικής Αφρικής

- 34. Καμερούν
- 35. Κεντροαφρικανική Δημοκρατία
- 36. Κονγκό
- 37. Γκαμπόν
- 38. Ισημερινή Γουινέα
- 39. Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό
- 40. Σάο Τομέ και Πρίνσιπε
- 41. Τσαντ
- 42. Ανγκόλα

Χώρες Ανατολικής και Μεσημβρινής Αφρικής

- 43. Κομόρες
- 44. Τζιμπουτί
- 45. Ερυθραία
- 46. Αιθιοπία
- 47. Μαδαγασκάρη
- 48. Μαλάουι
- 49. Μαυρίκιος
- 50. Σεϋχέλλες
- 51. Σουδάν

52. Ζάμπια

53. Ζιμπάμπουε

Κοινότητα Ανατολικής Αφρικής

54. Κένυα

55. Ουγκάντα

56. Τανζανία

57. Μπουρούντι

58. Ρουάντα

Κοινότητα για την Ανάπτυξη της Μεσημβρινής Αφρικής

59. Μποτσουάνα

60. Λεσόθο

61. Μοζαμβίκη

62. Ναμίμπια

63. Νότια Αφρική

64. Εσουατίνι (πρώην Σουαζιλάνδη)

Χώρες περιοχής Ειρηνικού

65. Νήσοι Κουκ

66. Μικρονησία

67. Φίτζι

68. Κιριμπάτι

69. Νήσοι Μάρσαλ

70. Ναουρού

71. Νιούε

72. Παλάου

73. Παπούασία-Νέα Γουινέα

74. Σαμόα

75. Νήσοι Σολομώντος

- 76. Τόνγκα
- 77. Τουβαλού
- 78. Τιμόρ Λέστε
- 79. Βανουάτου

**2. Λίστα χωρών Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού που ανήκουν στις Ελάχιστες
Ανεπτυγμένες Χώρες**

1. Ανγκόλα
2. Μπενίν
3. Μπουρκίνα Φάσο
4. Μπουρούντι
5. Κεντροαφρικανική Δημοκρατία
6. Τσαντ
7. Κομόρες
8. Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό
9. Τζιμπουτί
10. Ερυθραία
11. Αιθιοπία
12. Γκάμπια
13. Γουινέα
14. Γουινέα Μπισάου
15. Ισημερινή Γουινέα
16. Αϊτή
17. Κιριμπάτι
18. Λεσότο
19. Λιβερία
20. Μαδαγασκάρη
21. Μαλάουι
22. Μάλι
23. Μαυριτανία
24. Μοζαμβίκη
25. Νίγηρας
26. Ρουάντα
27. Σαμόα
28. Σάο Τομέ και Πρίνσιπε

- 29. Σενεγάλη
- 30. Σιέρα Λεόνε
- 31. Νήσοι Σολομώντα
- 32. Σομαλία, Σουδάν
- 33. Τανζανία
- 34. Τιμόρ Λέστε
- 35. Τόγκο
- 36. Τουβαλού
- 37. Ουγκάντα
- 38. Βανουάτου
- 39. Ζάμπια

3. Λίστα Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών

1. Γροιλανδία
2. Νέα Καληδονία και τα εξαρτημένα εδάφη
3. Γαλλική Πολυνησία
4. Γαλλικές περιοχές του νοτίου ημισφαιρίου και της Ανταρκτικής
5. Νήσοι Γουόλις και Φουτούνα
6. Σεν Πιερ και Μικελόν
7. Άγιος Βαρθολομαίος
8. Αρούμπα
9. Ολλανδικές Αντίλλες
10. Μπονέρ
11. Κουρασάο
12. Σάμπα
13. Άγιος Ευστάθιος
14. Άγιος Μαρτίνος
15. Ανγκουίλα
16. Νήσοι Κάιμαν
17. Νήσοι Φάλκλαντ
18. Νότια Γεωργία και Νότιοι Νήσοι Σάντουιτς
19. Μονσεράτ
20. Πίτκερν
21. Αγία Ελένη και εξαρτώμενα εδάφη
22. Βρετανικό έδαφος της Ανταρκτικής
23. Βρετανικά εδάφη του Ινδικού Ωκεανού
24. Νήσοι Τερκς και Κάικος
25. Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι
26. Βερμούδες

4. Χώρες Επιλέξιμες κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1905/2006 για παροχή βοήθειας από την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Λατινική Αμερική

1. Αργεντινή
2. Βολιβία
3. Βραζιλία
4. Χιλή
5. Κολομβία
6. Κόστα Ρίκα
7. Κούβα
8. Ισημερινός
9. Ελ Σαλβαδόρ
10. Γουατεμάλα
11. Ονδούρα
12. Μεξικό
13. Νικαράγουα
14. Παναμάς
15. Παραγουάη
16. Περού
17. Ουρουγουάη
18. Βενεζουέλα

Ασία

19. Αφγανιστάν
20. Μπαγκλαντές
21. Μπουτάν
22. Καμπότζη
23. Κίνα

- 24. Ινδία
- 25. Ινδονησία
- 26. Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας
- 27. Λάος
- 28. Μαλαισία
- 29. Μαλδίβες
- 30. Μογγολία
- 31. Μυανμάρ/Βιρμανία
- 32. Νεπάλ
- 33. Πακιστάν
- 34. Φιλιππίνες
- 35. Σρι Λάνκα
- 36. Ταϊλάνδη
- 37. Βιετνάμ

Κεντρική Ασία

- 38. Καζακστάν
- 39. Δημοκρατία της Κιργιζίας
- 40. Τατζικιστάν
- 41. Τουρκμενιστάν
- 42. Ουζμπεκιστάν

Μέση Ανατολή

- 43. Ιράν
- 44. Ιράκ
- 45. Ομάν
- 46. Σαουδική Αραβία
- 47. Υεμένη

Νότια Αφρική

48. Νότια Αφρική

5. Χρήσιμα άρθρα Συμφωνίας Κοτονού

ΤΙΤΛΟΣ II

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Άρθρο 8

Πολιτικός διάλογος

1. Τα μέρη πραγματοποιούν σε τακτά διαστήματα συνολικό, ισόρροπο και ουσιαστικό πολιτικό διάλογο που οδηγεί σε αμοιβαίες δεσμεύσεις.
2. Στόχος του διαλόγου είναι η ανταλλαγή πληροφοριών, η ενθάρρυνση της αμοιβαίας κατανόησης και η διευκόλυνση του καθορισμού κοινών προτεραιοτήτων και προγραμμάτων δράσης, έτσι ώστε να αναγνωρίζονται, ιδίως, οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ των διαφόρων πτυχών των σχέσεων των μερών και των διαφόρων χώρων συνεργασίας, όπως προβλέπεται στην παρούσα συμφωνία. Ο διάλογος διευκολύνει τις διαβουλεύσεις μεταξύ των μερών στο πλαίσιο των διεθνών φόρα. Μεταξύ των στόχων του διαλόγου περιλαμβάνεται και η πρόληψη καταστάσεων κατά τις οποίες ένα μέρος μπορεί να κρίνει αναγκαία την προσφυγή στη ρήτρα μη εκτέλεσης.
3. Ο διάλογος καλύπτει όλους τους σκοπούς και στόχους που προβλέπονται στην παρούσα συμφωνία καθώς και όλα τα ζητήματα κοινού, γενικού, περιφερειακού ή υποπεριφερειακού ενδιαφέροντος. Μέσω του διαλόγου, τα μέρη συμβάλλουν στην ειρήνη, την ασφάλεια και τη σταθερότητα και προωθούν ένα σταθερό και δημοκρατικό πολιτικό περιβάλλον. Ο διάλογος καλύπτει στρατηγικές συνεργασίας καθώς και σφαιρικές και τομεακές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος, του θέματος των φύλων, της μετανάστευσης και ζητημάτων που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά.
4. Ο διάλογος εστιάζεται, μεταξύ άλλων, σε συγκεκριμένα πολιτικά ζητήματα αμοιβαίου ή γενικού ενδιαφέροντος για την επίτευξη των στόχων της παρούσας συμφωνίας, όπως το εμπόριο όπλων, οι υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες, τα ναρκωτικά και το οργανωμένο έγκλημα, η εθνική, η θρησκευτική ή η φυλετική διάκριση. Ο διάλογος καλύπτει επίσης την

εκτίμηση, σε τακτική βάση, των εξελίξεων όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, των δημοκρατικών αρχών, του κράτους δικαίου και της χρηστής διαχείρισης.

5. Οι πολιτικές ευρείας βάσης για την προώθηση της ειρήνης και την πρόληψη, διαχείριση και επίλυση βίαιων συγκρούσεων, κατέχουν εξέχοντα ρόλο στον παρόντα διάλογο, καθώς και η ανάγκη να λαμβάνεται πλήρως υπόψη ο στόχος της ειρήνης και της δημοκρατικής σταθερότητας, κατά τον προσδιορισμό των περιοχών προτεραιότητας για τη συνεργασία.

6. Ο διάλογος διεξάγεται με ευέλικτο τρόπο. Ο διάλογος είναι επίσημος ή ανεπίσημος ανάλογα με τις ανάγκες και διεξάγεται εντός και εκτός του θεσμικού πλαισίου, με την κατάλληλη μορφή, και στο κατάλληλο επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου του περιφερειακού, υποπεριφερειακού ή εθνικού επιπέδου.

7. Στον διάλογο αυτόν συμμετέχουν περιφερειακές και υποπεριφερειακές οργανώσεις καθώς και εκπρόσωποι των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

Άρθρο 9

Ουσιώδη στοιχεία και θεμελιώδες στοιχείο

1. Η συνεργασία αποσκοπεί στην αειφόρο ανάπτυξη, με επίκεντρο τον άνθρωπο, ο οποίος είναι ο κύριος πρωταγωνιστής και δικαιούχος της ανάπτυξης· τούτο συνεπάγεται το σεβασμό και την προώθηση του συνόλου των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ο σεβασμός όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων, της δημοκρατίας που βασίζεται στο κράτος δικαίου και της διαφανούς και υπεύθυνης διαχείρισης, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της αειφόρου ανάπτυξης.

2. Τα μέρη τηρούν τις διεθνείς υποχρεώσεις και δεσμεύσεις τους όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επιβεβαιώνουν την προσήλωσή τους στον σεβασμό της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που αποτελούν νόμιμη επιδίωξη των ατόμων και των λαών. Τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι παγκόσμια, αδιαίρετα και αλληλένδετα. Τα μέρη αναλαμβάνουν τη δέσμευση να προωθήσουν και να προστατεύσουν

όλες τις θεμελιώδεις ελευθερίες και δικαιώματα του ανθρώπου, αστικά και πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέρη διακηρύσσουν την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Τα μέρη διακηρύσσουν ότι ο εκδημοκρατισμός, η ανάπτυξη και η προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι αλληλένδετα και ενισχύονται αμοιβαία. Οι δημοκρατικές αρχές είναι παγκοσμίως αναγνωρισμένες αρχές, επί των οποίων βασίζεται η οργάνωση του κράτους για τη διασφάλιση της νομιμότητας της εξουσίας του, της νομιμότητας των δράσεών του, που αντανακλώνται στο συνταγματικό, νομοθετικό και κανονιστικό σύστημα, και η ύπαρξη συλλογικών μηχανισμών. Βάσει των οικουμενικά αναγνωρισμένων αρχών, κάθε χώρα αναπτύσσει τη δημοκρατική της παιδεία.

Η δομή της κυβέρνησης και οι αρμοδιότητες των διαφόρων εξουσιών βασίζονται στο κράτος δικαίου, που συνεπάγεται, ιδίως, αποτελεσματικά και προσιτά νομικά ένδικα μέσα, ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης που διασφαλίζει την ισότητα ενώπιον του δικαίου και εκτελεστική εξουσία πλήρως υπαγόμενη στο δίκαιο.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου, των δημοκρατικών αρχών και του κράτους δικαίου, επί του οποίου βασίζεται η εταιρική σχέση ΑΚΕ-ΕΕ, αποτελούν τη βάση των εσωτερικών και διεθνών πολιτικών των μερών και ουσιώδη στοιχεία της παρούσας συμφωνίας.

3. Στο πλαίσιο ενός πολιτικού και θεσμικού περιβάλλοντος το οποίο υποστηρίζει τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις δημοκρατικές αρχές και το κράτος δικαίου, χρηστή διαχείριση είναι η διαφανής και υπεύθυνη διαχείριση των ανθρώπινων, φυσικών, οικονομικών και χρηματοδοτικών πόρων προς όφελος της δίκαιης και αειφόρου ανάπτυξης. Περιλαμβάνει σαφείς διαδικασίες αποφάσεων σε επίπεδο δημοσίων αρχών, διαφανή και υπεύθυνα όργανα, υπεροχή του δικαίου κατά τη διαχείριση και κατανομή των πόρων και ανάπτυξη ικανοτήτων για την εκπόνηση και εκτέλεση μέτρων τα οποία στοχεύουν, ειδικότερα, στην πρόληψη και καταστολή της διαφθοράς.

Η χρηστή διαχείριση, που αποτελεί τη βάση της εταιρικής σχέσης ΑΚΕ-ΕΕ, ενισχύει τις εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές των μερών και αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της παρούσας

συμφωνίας. Τα μέρη συμφωνούν ότι μόνο σοβαρές περιπτώσεις διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένης και της δωροδοκίας που την προκαλεί, όπως ορίζεται στο άρθρο 97, αποτελούν παραβίαση του στοιχείου αυτού.

4. Η εταιρική σχέση στηρίζει ενεργά την προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τις διαδικασίες εκδημοκρατισμού, την σταθεροποίηση του κράτους δικαίου και τη χρηστή διαχείριση.

Οι τομείς αυτοί αποτελούν σημαντικό θέμα του πολιτικού διαλόγου. Στο πλαίσιο του διαλόγου αυτού, τα μέρη αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στις υπό εξέλιξη αλλαγές και στη συνέχιση της προόδου που έχει επιτευχθεί. Αυτή η τακτική εκτίμηση λαμβάνει υπόψη το οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και ιστορικό πλαίσιο κάθε χώρας.

Επιπλέον, στους τομείς αυτούς εστιάζεται η στήριξη των αναπτυξιακών στρατηγικών. Η Κοινότητα παρέχει στήριξη στις πολιτικές, θεσμικές και νομικές μεταρρυθμίσεις και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών, στο πλαίσιο στρατηγικών που από κοινού συμφωνούνται μεταξύ του συγκεκριμένου κράτους και της Κοινότητας.

Άρθρο 10

Λοιπά στοιχεία του πολιτικού περιβάλλοντος

1. Τα μέρη θεωρούν ότι τα ακόλουθα στοιχεία συμβάλλουν στη διατήρηση και παγιοποίηση σταθερού και δημοκρατικού πολιτικού περιβάλλοντος:

- αειφόρος και δίκαιη ανάπτυξη που συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, πρόσβαση στους παραγωγικούς πόρους, τις θεμελιώδεις υπηρεσίες και τη δικαιοσύνη,
- μεγαλύτερη συμμετοχή μιας δραστήριας και οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα.

2. Τα μέρη αναγνωρίζουν ότι οι αρχές της ελεύθερης οικονομίας, βασιζόμενες σε διαφανείς κανόνες ανταγωνισμού και υγιείς οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές, συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της εταιρικής σχέσης.

Άρθρο 11

Πολιτικές υπέρ της ειρήνης, πρόληψη και επίλυση των συγκρούσεων

1. Τα μέρη ακολουθούν δραστήρια, συνεκτική και ολοκληρωμένη πολιτική για την ειρήνη και για την πρόληψη και επίλυση των συγκρούσεων, εντός του πλαισίου της εταιρικής σχέσης. Η πολιτική αυτή βασίζεται στην αρχή της αυτοδιάθεσης. Εστιάζεται ιδίως στην ανάπτυξη περιφερειακής, υποπεριφερειακής και εθνικής ικανότητας και στην έγκαιρη πρόληψη βίαιων συγκρούσεων, εντοπίζοντας άμεσα τις βαθύτερες αιτίες και συνδυάζοντας κατάλληλα όλα τα διαθέσιμα μέσα.

2. Οι δραστηριότητες στο χώρο της σταθεροποίησης της ειρήνης, της πρόληψης και διευθέτησης των συγκρούσεων, αποσκοπούν κυρίως στη διασφάλιση της ισορροπίας όσον αφορά τις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ευκαιρίες μεταξύ όλων των τμημάτων της κοινωνίας, στην ενίσχυση της δημοκρατικής νομιμότητας και της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης, στη δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών όσον αφορά την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των συμφερόντων των διαφόρων ομάδων, στην προσέγγιση των διαφόρων αντιτιθέμενων τμημάτων της κοινωνίας καθώς και στην ενθάρρυνση μιας δραστήριας και οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών.

3. Επιπλέον, στις σχετικές δραστηριότητες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στήριξη των προσπάθειών διαμεσολάβησης, διαπραγματεύσεων και συμφιλίωσης, της αποτελεσματικής περιφερειακής διαχείρισης των κοινών, σπάνιων φυσικών πόρων, της αποστράτευσης και επανένταξης των πρώην πολεμιστών στην κοινωνία, της ρύθμισης του προβλήματος των στρατευμένων παιδιών, καθώς και των προσπαθειών για κατάλληλη δράση ώστε να τεθούν λογικά όρια στις στρατιωτικές δαπάνες και το εμπόριο όπλων, μεταξύ άλλων, μέσω της στήριξης της προώθησης και εφαρμογής των προτύπων και των κωδίκων συμπεριφοράς που έχουν συμφωνηθεί. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην καταπολέμηση των ναρκών ξηράς κατά προσωπικού καθώς και στην καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου και

της υπερβολικής και ανεξέλεγκτης διάδοσης και σώρευσης φορητών όπλων και ελαφρού εξοπλισμού.

4. Σε περιπτώσεις βίαιων συγκρούσεων, τα μέρη λαμβάνουν κάθε κατάλληλο μέτρο για να παρεμποδίσουν την ένταση της βίας, να περιορίσουν την εδαφική της εξάπλωση και να διευκολύνουν την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Δίδεται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να διασφαλιστεί ότι οι χρηματοδοτικοί πόροι για τη συνεργασία χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις αρχές και τους στόχους της εταιρικής σχέσης και για την παρεμπόδιση της εκτροπής της χρήσης των πόρων για πολεμικούς σκοπούς.

5. Στις περιόδους που έπονται των συγκρούσεων, τα μέρη προβαίνουν σε κάθε κατάλληλη ενέργεια για να διευκολύνουν την επάνοδο σε μια σταθερή, χωρίς βία και βιώσιμη κατάσταση. Τα μέρη διασφαλίζουν τη δημιουργία των αναγκαίων δεσμών μεταξύ μέτρων έκτακτης ανάγκης, αποκατάστασης και αναπτυξιακής συνεργασίας.

Άρθρο 12

Συνοχή των κοινοτικών πολιτικών και αντίκτυπός τους στην εκτέλεση της παρούσας συμφωνίας

Με την επιφύλαξη του άρθρου 96, στην περίπτωση που η Κοινότητα προτίθεται, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, να λάβει μέτρο το οποίο ενδέχεται να επηρεάσει τα συμφέροντα των κρατών ΑΚΕ, όσον αφορά τους στόχους της παρούσας συμφωνίας, ενημερώνει εγκαίρως τα κράτη αυτά σχετικά με τις προθέσεις της. Προς το σκοπό αυτό, η Επιτροπή ανακοινώνει ταυτόχρονα στη Γραμματεία των κρατών ΑΚΕ την πρότασή της για τα μέτρα αυτά. Εφόσον είναι αναγκαίο, μπορούν να ζητηθούν πληροφορίες ύστερα από πρωτοβουλία των κρατών ΑΚΕ.

Εφόσον ζητηθεί, πραγματοποιούνται αμέσως διαβουλεύσεις, ώστε να ληφθούν υπόψη οι ανησυχίες τους όσον αφορά την επίπτωση των μέτρων αυτών, πριν ληφθεί τελική απόφαση.

Μετά τις διαβουλεύσεις αυτές, τα κράτη ΑΚΕ μπορούν επιπλέον να διαβιβάσουν γραπτώς τις ανησυχίες τους στην Κοινότητα το συντομότερο δυνατό και να υποβάλουν προτάσεις για

τροποποιήσεις υποδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο είναι δυνατό να καλυφθούν οι ανησυχίες αυτές.

Αν η Κοινότητα δεν αποδεχθεί τις παρατηρήσεις των κρατών ΑΚΕ, τα ενημερώνει σχετικά, το ταχύτερο δυνατό, αναφέροντας τους λόγους.

Τα κράτη ΑΚΕ ενημερώνονται επίσης σχετικά με την έναρξη ισχύος των αποφάσεων αυτών, πριν από την εφαρμογή τους, εφόσον είναι δυνατόν.

Άρθρο 13

Μετανάστευση

1. Το ζήτημα της μετανάστευσης αποτελεί αντικείμενο λεπτομερούς διαλόγου στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης ΑΚΕ-ΕΕ.

Τα μέρη επιβεβαιώνουν τις ισχύουσες υποχρεώσεις και δεσμεύσεις κατά το διεθνές δίκαιο, όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την κατάργηση κάθε μορφής διάκρισης, ιδίως λόγω καταγωγής, φύλου, φυλής, γλώσσας και θρησκείας.

2. Τα μέρη συμφωνούν να λάβουν υπόψη ότι η εταιρική σχέση συνεπάγεται, όσον αφορά τη μετανάστευση, δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτης χώρας οι οποίοι διαμένουν νόμιμα στην επικράτειά τους, πολιτική ένταξης με στόχο τη διασφάλιση, για τους υπηκόους αυτούς, ανάλογων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όπως και για τους υπηκόους τους, προώθηση της μη διάκρισης στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή και ανάπτυξη μέτρων κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

3. Η μεταχείριση την οποία παρέχει κάθε κράτος μέλος στους εργαζόμενους των χωρών ΑΚΕ οι οποίοι νόμιμα απασχολούνται στην επικράτειά του, δεν συνεπάγεται διακρίσεις λόγω εθνικότητας, όσον αφορά τους όρους εργασίας, την αμοιβή και την απόλυση, σε σχέση με τους δικούς του υπηκόους. Επιπλέον, κάθε κράτος ΑΚΕ παρέχει παρόμοια μεταχείριση χωρίς διακρίσεις στους εργαζόμενους που είναι υπήκοοι κράτους μέλους.

4. Τα μέρη θεωρούν ότι οι στρατηγικές που αποβλέπουν στον περιορισμό της ένδειας, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών εργασίας, στη δημιουργία απασχόλησης και στην ανάπτυξη της κατάρτισης, συμβάλλουν μακροπρόθεσμα στην ομαλοποίηση των μεταναστευτικών ρευμάτων.

Τα μέρη λαμβάνουν υπόψη, στο πλαίσιο των αναπτυξιακών στρατηγικών και του εθνικού και περιφερειακού προγραμματισμού, τους διαρθρωτικούς περιορισμούς που συνδέονται με το φαινόμενο της μετανάστευσης, με σκοπό την στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των περιφερειών από τις οποίες προέρχονται οι μετανάστες και τον περιορισμό της ένδειας.

Η Κοινότητα στηρίζει, μέσω εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων συνεργασίας, την κατάρτιση των υπηκόων ΑΚΕ στη χώρα καταγωγής, σε άλλη χώρα ΑΚΕ ή σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσον αφορά την κατάρτιση σε κράτος μέλος, τα μέρη διασφαλίζουν ότι αυτή η ενέργεια κατάρτισης έχει ως στόχο την επαγγελματική επανένταξη των υπηκόων ΑΚΕ στη χώρα καταγωγής τους.

Τα μέρη αναπτύσσουν προγράμματα συνεργασίας για να διευκολύνουν την πρόσβαση φοιτητών από κράτη ΑΚΕ στην εκπαίδευση, ιδίως με τη χρήση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας.

5 α) Στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου, το Συμβούλιο Υπουργών εξετάζει ζητήματα που προκύπτουν από την παράνομη μετανάστευση, με στόχο την καθιέρωση, όπου, των μέσων για μια πολιτική πρόληψης.

β) Στο πλαίσιο αυτό, τα μέρη συμφωνούν, ειδικότερα, να διασφαλίσουν το σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ατόμων σε οποιαδήποτε διαδικασία για την επάνοδο παράνομων μεταναστών στη χώρα καταγωγής. Προς τούτο, οι αρμόδιες αρχές παρέχουν τις αναγκαίες διοικητικές διευκολύνσεις για την επάνοδό τους.

γ) Τα μέρη συμφωνούν περαιτέρω ότι:

i) - κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδέχεται την επιστροφή και επάνοδο κάθε υπηκόου της ο οποίος βρίσκεται παράνομα στην επικράτεια κράτους ΑΚΕ, κατόπιν αιτήσεως του κράτους αυτού και χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις,

- κάθε κράτος ΑΚΕ αποδέχεται την επιστροφή και επάνοδο κάθε υπηκόου του ο οποίος βρίσκεται παράνομα στην επικράτεια κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού το ζητήσει αυτό το κράτος μέλος και χωρίς περαιτέρω διατυπώσεις.

Τα κράτη μέλη και τα κράτη ΑΚΕ παρέχουν στους υπηκόους τους, προς τον σκοπό αυτό, τα κατάλληλα έγγραφα ταυτότητας.

Για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι αναφερόμενες στην παρούσα παράγραφο υποχρεώσεις ισχύουν μόνο για τα πρόσωπα που θεωρούνται υπήκοοί τους, για τους σκοπούς της Κοινότητας, σύμφωνα με τη δήλωση αριθ. 2 που επισυνάπτεται στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για τα κράτη ΑΚΕ, οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο, ισχύουν μόνο έναντι των προσώπων που θεωρούνται υπήκοοι τους, σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία.

ii) αφού το ζητήσει ένα μέρος, πραγματοποιούνται διαπραγματεύσεις με τα κράτη ΑΚΕ, με στόχο τη σύναψη, καλή τη πίστη και βάσει των σχετικών κανόνων του διεθνούς δικαίου, των διμερών συμφωνιών που αφορούν συγκεκριμένες υποχρεώσεις για την επιστροφή και επάνοδο των υπηκόων τους. Οι συμφωνίες αυτές, εφόσον ένα μέρος το θεωρεί αναγκαίο, προβλέπουν επίσης ρυθμίσεις για την επάνοδο υπηκόων τρίτης χώρας και απατρίδων. Οι συμφωνίες αυτές προβλέπουν λεπτομερείς ρυθμίσεις για τις κατηγορίες προσώπων που καλύπτονται από τις διατάξεις αυτές καθώς και τις λεπτομέρειες επιστροφής και επανόδου.

Παρέχεται στα κράτη ΑΚΕ η δέουσα συνδρομή για την εφαρμογή των εν λόγω συμφωνιών.

iii) για τους σκοπούς του παρόντος σημείου γ), ως "μέρη" νοούνται η Κοινότητα, κάθε κράτος μέλος αυτής και κάθε κράτος ΑΚΕ.

ΜΕΡΟΣ 6

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 96

Βασικά στοιχεία: διαδικασία διαβούλευσης και κατάλληλα μέτρα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις δημοκρατικές αρχές και τους κανόνες δικαίου

1. Κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, ο όρος "μέρος" αναφέρεται στην Κοινότητα και τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφενός, και σε κάθε κράτος ΑΚΕ, αφετέρου.

2. α) Αν, παρά τον τακτικό πολιτικό διάλογο που διεξάγεται μεταξύ των μερών, ένα μέρος θεωρεί ότι το άλλο μέρος παρέβη υποχρέωσή του που απορρέει από τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δημοκρατικών αρχών και του κράτους δικαίου, που αναφέρονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 9, το εν λόγω μέρος, με εξαίρεση τις ιδιαίτερα επείγουσες καταστάσεις, παρέχει στο άλλο μέρος και στο Συμβούλιο των Υπουργών τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για τη διεξοδική ανάλυση της κατάστασης με σκοπό την εξεύρεση λύσης αποδεκτής από τα μέρη. Προς τούτο, καλεί το άλλο μέρος να προβεί σε διαβουλεύσεις με κύριο θέμα τα μέτρα που έχουν ληφθεί ή πρόκειται να ληφθούν από το ενδιαφερόμενο μέρος για να διορθωθεί η κατάσταση.

Οι διαβουλεύσεις διεξάγονται στο επίπεδο και με τη μορφή που κρίνονται καταλληλότερα για την εξεύρεση λύσης.

Οι διαβουλεύσεις αρχίζουν το αργότερο 15 ημέρες μετά την πρόσκληση και συνεχίζονται για περίοδο που καθορίζεται με αμοιβαία συμφωνία, ανάλογα με τη φύση και τη σοβαρότητα της παραβίασης. Κατά κανόνα, οι εν λόγω διαβουλεύσεις δεν διαρκούν περισσότερο από 60 ημέρες.

Σε περίπτωση που οι διαβουλεύσεις δεν καταλήξουν σε λύση αποδεκτή και από τα δύο μέρη ή σε περίπτωση που δεν συμφωνείται η διεξαγωγή διαβούλευσης, τα μέρη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα. Τα μέτρα αυτά ανακαλούνται μόλις εκλείψουν οι λόγοι για τους οποίους λήφθηκαν.

β) Ο όρος "ιδιαίτερα επείγουσες καταστάσεις" αναφέρεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρής και κατάφωρης παραβίασης ενός από τα θεμελιώδη στοιχεία που αναφέρονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 9, οι οποίες απαιτούν άμεση αντίδραση.

Το μέρος που καταφεύγει στη διαδικασία της ιδιαίτερα επείγουσας κατάστασης ενημερώνει ξεχωριστά το άλλο μέρος και το Συμβούλιο των Υπουργών για το γεγονός, εκτός από την περίπτωση που δεν έχει στη διάθεσή του τον απαιτούμενο χρόνο.

γ) Τα "κατάλληλα μέτρα" που αναφέρονται στο παρόν άρθρο είναι μέτρα που λαμβάνονται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και αναλογικά με την παραβίαση. Κατά την επιλογή των μέτρων αυτών, δίδεται προτεραιότητα σε αυτά που διαταράσσουν λιγότερο την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας. Η αναστολή αποτελεί, ασφαλώς μέτρο έσχατης ανάγκης.

Όταν λαμβάνονται μέτρα σε ιδιαίτερα επείγουσες καταστάσεις, ανακοινώνονται αμέσως στο άλλο μέρος και στο Συμβούλιο των Υπουργών. Μετά από αίτημα του ενδιαφερόμενου μέρους, μπορούν να διεξάγονται διαβουλεύσεις για να εξεταστεί λεπτομερώς η κατάσταση και, ει δυνατόν, να εξευρεθούν λύσεις. Οι διαβουλεύσεις αυτές διεξάγονται σύμφωνα με τις ρυθμίσεις που καθορίζονται στο δεύτερο και τρίτο εδάφιο του σημείου α).

Άρθρο 97

Διαδικασία διαβούλευσης και κατάλληλα μέτρα για τη διαφθορά

1. Τα μέρη θεωρούν ότι όταν η Κοινότητα αποτελεί σημαντικό εταίρο από την άποψη της χρηματοδοτικής στήριξης των οικονομικών και τομεακών πολιτικών και προγραμμάτων, οι σοβαρές περιπτώσεις διαφθοράς πρέπει να οδηγούν στη διεξαγωγή διαβουλεύσεων μεταξύ των μερών.
2. Στις περιπτώσεις αυτές οποιοδήποτε μέρος μπορεί να καλεί το άλλο μέρος σε διαβουλεύσεις. Οι διαβουλεύσεις αυτές αρχίζουν το αργότερο 21 ημέρες μετά την αποστολή της πρόσκλησης και δεν διαρκούν περισσότερο από 60 ημέρες.
3. Σε περίπτωση που οι διαβουλεύσεις δεν καταλήξουν σε λύση αποδεκτή και από τα δύο μέρη ή σε περίπτωση που δεν συμφωνείται η διεξαγωγή διαβούλευσης, τα μέρη λαμβάνουν

τα κατάλληλα μέτρα. Σε όλες τις περιπτώσεις, εναπόκειται κατά κύριο λόγο στο μέρος στο οποίο σημειώθηκε η σοβαρή περίπτωση διαφθοράς να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να διορθωθεί αμέσως η κατάσταση. Τα μέτρα που λαμβάνει οποιοδήποτε μέρος πρέπει να είναι ανάλογα προς τη σοβαρότητα της κατάστασης. Κατά την επιλογή των μέτρων αυτών, δίδεται προτεραιότητα σε αυτά που διαταράσσουν λιγότερο την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας. Η αναστολή αποτελεί ασφαλώς μέτρο έσχατης ανάγκης.

4. Κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, ο όρος "μέρος" αναφέρεται στην Κοινότητα και στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφενός, και σε κάθε κράτος ΑΚΕ, αφετέρου.